UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Hana Bambasová

Liberální intergovernmentalismus: Role malých států v procesu evropské integrace

Diplomová práce

Praha 2011

Autor práce: **Hana Bambasová**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Běla Plechanovová, CSc.**

Rok obhajoby: **2011**

Bibliografický záznam

BAMBASOVÁ, Hana. *Liberální intergovernmentalismus: Role malých států v procesu evropské integrace*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2011. 73 s. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Běla Plechanovová, CSc.

Abstrakt

Magisterská diplomová práce Liberální intergovernmentalismus: Role malých států v procesu evropské integrace má za cíl otestovat aplikovatelnost teorie liberálního intergovernmentalismu na malých členských státech evropské integrace a objasnit roli těchto států v historickém vývoji evropské integrační spolupráce. Pro dosažení výzkumného cíle práce využívá případových studií Belgie a Nizozemska a zkoumá jejich motivy a jednání během vyjednávání primárních smluv evropského práva. Práce je členěna do kapitol podle časové souslednosti, každá kapitola je věnována období před přijetím jedné ze smluv primárního práva od založení Evropského hospodářského společenství do Amsterodamské smlouvy. Kapitoly pojednávají o motivaci malých členských států k novému vyjednávání a požadavcích těchto států v konkrétních oblastech negociací, které jsou následně porovnány s výsledky jednání v kontextu významnosti sjednané agendy. Závěrečná část práce komparuje vyjednávací sílu malých a velkých členských států, Německa, Francie a Velké Británie, se zvláštním přihlédnutím na tyto nejdůležitější body agendy. Práce deklaruje, že teorie liberálního intergovernmentalismu je aplikovatelná na malé členské státy. Hypotézu o srovnatelné roli těchto států se státy velkými v procesu vzniku a prohlubování evropské integrace však vyvrací.

Abstract

The aim of the Master thesis Liberal intergovernmentalism: The role of small states in the European integration process is to test the applicability of the theory of Liberal intergovernmentalism to cases of small Member States of the European integration. Furthermore, the thesis aims to clarify the role of this states in the evolution of the European integrative cooperation. In order to reach the research objectives, the thesis uses case studies of Belgium and the Netherlands and it examines their motives and behaviour during the negotiation of treaties of the European primary legislation. The

thesis is divided into chapters based on a chronological succession. Each chapter describes a time period before one of the treaties of the primary legislation, from the foundation of the European Economic Community until the signing of the Treaty of Amsterdam. The chapters deal with the motivation of small states for new negotiations and their claims in concrete areas of diplomacy. These claims are further compared with results of the negotiations in the context of the significance of the arranged agenda. The final part of the thesis compares the negotiating power of small and large Member States, Germany, France and the United Kingdom, taking into account the most significant issues of the agenda. The thesis declares that the theory of Liberal intergovernmentalism is applicable to the small Member States. However, the thesis disproves the hypothesis of a comparable role of these states and the large states in the process of the formation and deepening of European integration.

Klíčová slova

Belgie, evropská integrace, liberální intergovernmentalismus, Nizozemsko, smlouvy, vyjednávání

Keywords

bargaining, Belgium, European integration, liberal intergovernmentalism,
The Netherlands, treaties

Rozsah práce: 173 865 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 20.5.2011 Hana Bambasová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Běle Plechanovové, CSc. za odborné vedení a cenné rady, které mi poskytla během konzultací této práce.

Obsah

Seznam použitých zkratek 8
Seznam tabulek 9
Úvod 10
1 Římské smlouvy 15
1.1 Motivy pro vyjednávání 15
1.1.1 Belgie 15
1.1.2 Nizozemsko 18
1.2 Mezivládní vyjednávání 20
1.2.1 Základní iniciativy 21
1.2.2 Mezivládní konference a výsledek vyjednávání 25
2 Jednotný evropský akt 30
2.1 Motivy pro vyjednávání 30
2.1.1 Belgie 30
2.1.2 Nizozemsko 31
2.2 Mezivládní vyjednávání 34
2.2.1 Belgie 37
2.2.2 Nizozemsko 38
2.3 Pozice velkých států a výsledek vyjednávání 39
3 Maastrichtská smlouva 45
3.1 Motivy pro vyjednávání 45
3.1.1 Belgie 45
3.1.2 Nizozemsko 46
3.2 Mezivládní vyjednávání 47
3.2.1 Belgie 47
3.2.2 Nizozemsko 50
3.3 Pozice velkých států a výsledky vyjednávání 53
4 Amsterodamská smlouva 61
4.1 Motivy pro vyjednávání 61
4.1.1 Belgie 61
4.1.2 Nizozemsko 62
4.2 Mezivládní vyjednávání 63
4.2.1 Belgie 63
4.2.2 Nizozemsko 66
4.3 Pozice velkých států a výsledek vyjednávání 70
Závěr 78
Summary 83
Seznam použitých zdrojů a literatury 86
Projekt diplomové práce 99

Seznam použitých zkratek

CIA – Central inteligence Agency (Ústřední zpravodajská služba)

ECU – European Currency Unit (Evropská měnová jednotka)

EHS – Evropské hospodářské společenství

EMI – Evropský měnový institut

EOS – Evropské obranné společenství

ES - Evropské společenství

ESUO – Evropské společenství uhlí a oceli

EU – Evropská unie

HDP – Hrubý domácí produkt

JEA – Jednotný evropský akt

NATO – North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická aliance)

OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

OECD - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OEEC - Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci

OSN – Organizace spojených národů

QMV – Qualified majotity voting (hlasování kvalifikovanou většinou)

STAR - Stichting van de Arbeid (Nadace práce)

SZBP – Společná zahraniční a bezpečnostní politika

USA – United States of America (Spojené státy americké)

ZEU – Západoevropská unie

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Římské smlouvy……..29

Tabulka č. 2 – Jednotný evropský akt…….....44

Tabulka č. 3 – Maastrichtská smlouva…….....60

Tabulka č. 4 – Amsterodamská smlouva……....77

Úvod

Předmětem výzkumu této diplomové práce je aplikace teorie liberálního intergovernmentalismu tak, jak jí definoval Andrew Moravcsik pro vývoj evropského integračního procesu, na jiné případové studie, než které si autor zvolil. Konkrétně jsem si za případy zvolila dva státy, Belgii a Nizozemsko, jakožto zástupce malých členských států EU. Cílem mého výzkumu bude ověření aplikovatelnosti liberálního intergovernmentalismu na malé státy evropské integrace a objasnění role a postavení těchto států v procesu integrující se Evropy.

Pro otestování teorie liberálního intergovernmentalismu jsem se rozhodla v reakci na jeden směr kritiky, které se této, v současné době jedné z nejuznávanějších a zároveň nejdiskutovanějších teorií evropské integrace dostává. Reaguji na kritiku omezenosti rámce výzkumu, na kterém byla teorie vytvořena, konkrétně na vyvození teorie pouze z pozorování tří států Evropy. Jedním ze zástupců autorů vyjadřujících se v tomto smyslu o vytvoření teorie liberálně mezivládního přístupu je například Helen Wallace (1995: 156), jež v rámci kritického zhodnocení knihy The Choice for Europe, ve které A. Moravcsik představil svůj teoretický koncept integračního procesu, uvádí: "Jedna z evidentních kritik svazku vychází z jeho úzkého zaměření na britskou, francouzskou a německou politiku…Nicméně další členské státy, třebaže více či méně silné, sehrály určitou roli v neobvyklém druhu komplexního multiratelarismu, který vytváří EU. " Rovněž Roger Scully (2006: 26) se o Andrew Moravcsikovi vyjádřil: „jeho výrazné zaměření na preference a chování tří vedoucích států EU – (Západní) Německo, Francii a Velkou Británii – pravděpodobně znamená, že věnuje nedostatečnou pozornost roli ostatních států." Andrew Moravcsik (1998: 474) sám uvádí, že svůj výzkum cíleně soustředil na tři výše zmíněné státy, protože představují nejdůležitější součást každého mezivládního vyjednávání, „patnáct pozic v jednom". Domnívám se, že v komplexní teorii liberálního intergovernmentalismu chybí vymezení role malých evropských států, které byly rovněž nedílnou součástí každého mezivládního vyjednávání o nových evropských politikách. Snahou této práce je proto přispět k vyplnění mezery ve výzkumu integračního procesu podle liberálního intergovernmentalismu.

Pro úplnost vysvětlení výběru tématu práce je třeba doplnit, že záměrně opomíjím nejčastější druhy kritiky - vystavění teorie pouze na základě pozorování

významných mezivládních vyjednávání a nezabývání se tzv. neformální integrací, tedy postupným vznikem změn v integraci mezi samotnými vyjednáváními (Hix 2002: 130, Eilstrup-Sangiovanni 2006: 192), či přehlížení významné role nadnárodních institucí (Beach 2005; Sandholtz, Stone Sweet 1998) a pracuji s předpokladem, že Moravcsikova teorie je platným konceptem, který lze použít pro vysvětlení vývoje integračního procesu (Puchala 1999, Risse-Kappen 1996). Jako takovou se jí v této práci pokusím aplikovat na další státy integrované Evropy.

Současný stav výzkumu nasvědčuje, že o zvoleném tématu nebylo doposud publikováno mnoho studií. Co se týče teorie liberálního intergovernmentalismu, ta je téměř výhradně spojena se jménem A. Moravcsika, který je také jediným autorem, jenž tuto teorii aplikuje na nově vznikající oblasti možného výzkumu. Teorie je ostatně, přesto, že je široce přijímaným konceptem, někdy charakterizovaná jako teoretická škola bez studentů s jedním samotným učitelem (Schimmelfennig 2004: 75). Na téma rolí malých států v procesu integrace lze již nalézt více studií. Mezi nimi je možné zmínit např. Petera J. Katzensteina (1985), který studoval především malé státy s korporativistickým politickým systémem a odlišné způsoby, které tyto státy využívají při „kombinaci ekonomické flexibility a politické stability, při utváření potřeb mezinárodní politiky kompatibilních s potřebami ekonomik domácích." (Katzenstein 1985: 133). Tezi P. J. Katzensteina o roli malých států v mezinárodních vztazích již přímo na rámec EU aplikoval Baldur Thorhallsson (2000), který se zaměřil na prosazování zájmů malých států v EU ve srovnání s jejich většími sousedy. Na stejné případové studie, jako jsem si zvolila pro svůj výzkum, avšak zkoumané v menším časovém rozsahu, je zaměřena například práce Ivo Maese a Amy Verdun (2003), která se zabývá rolí Belgie a Nizozemska při vytváření měnové spolupráce v Evropě. Studie spojující obě oblasti, tedy teorii liberálního intergovernmentalismu a otázku role malých států evropského integračního projektu však mezi dosud publikovaným výzkumem chybí.

Vymezila jsem dvě hlavní otázky, ke kterým budu směřovat výsledky mnou provedeného výzkumu. Zaprvé, je teorie Andrewa Moravcsika, liberální intergovernmentalismus, aplikovatelná na malé členské státy Evropské unie? Zadruhé, jakou úlohu malé členské státy hrají v historickém formování evropského integračního procesu? Hypotézy odvozené z těchto otázek, jež se budu snažit v závěru práce potvrdit, či naopak vyvrátit jsou tedy následující. Teorie intergovernmentálního liberalismu je

aplikovatelná na další státy zapojené do evropské integrace bez ohledu na jejich velikost, ať již skutečnou či relativní ve smyslu ekonomické a politické síly. Malé evropské státy mají významnou úlohu v historickém procesu formování integrované Evropy, jsou důležitou součástí tohoto procesu a bez jejich přispění by se nepodařilo integrace dosáhnout. Podoba EU dnešních dní v mnoha ohledech odráží jejich zájmy, které byly schopny na mezivládní úrovni prosadit. Malé státy jednají na základě stejných hodnot jako státy velké, nejsou odlišnou kategorií aktérů v procesu formování evropské integrace. Jejich zájmy a jednání jsou pro tento proces stejně významné jako zájmy a jednání velkých států.

Pro výzkum použiji, jak jsem již naznačila výše, instrumentální případové studie v kombinaci s komparativní metodou. Případy, které jsem si zvolila lze vymezit teritoriálně a časově. Územní celky, které budu zkoumat, jsou tedy Belgie a Nizozemsko, časovým rámcem mi bude období od vyjednávání Římských smluv zakládajících Evropské hospodářské společenství (EHS) a Euroatom do mezivládního jednání o Amsterodamské smlouvě. Výběr případů jsem uskutečnila s přihlédnutím na jejich reprezentativnost. Ze států zakládajících EHS patří pouze Belgie s Nizozemím a popřípadě ještě Lucemburskem do skupiny malých států. Pro určení toho, které státy lze zařadit do skupiny tzv. malých států Evropské unie (EU) jsem využila konceptu Petra Druláka (2003), který uvádí: „V kontextu EU, tedy v kontextu skupiny zemí vzájemně srovnatelných co do hospodářské vyspělosti, politického systému a základní orientace společností, je kritériem velikosti počet obyvatel.“ Zároveň jsem záměrně vybírala jen mezi zakládajícími státy EHS, abych mohla ve své práci dodržet časový rámec, který použil i A. Moravcsik a tím zvýšila relevantnost testování jeho teorie na dalších státech. Na rozdíl autora teorie se v daném časovém rámci zaměřím pouze na tvorbu primárních smluv, nebudu se zabývat obdobím 60. a 70. let, a to především s ohledem na předpokládaný rozsah práce. Naopak do výčtu zkoumaných smluv přidám Amsterodamskou smlouvu, neboť se domnívám, že je vhodné otestovat liberálně mezivládní přístup i v časovém přesahu Moravcsikovy knihy.

Teoretickým základem této práce bude, jak již z názvu vyplývá, teorie liberálního intergovernmentalismu a její hlavní koncepty. Tedy státy se řídí primárně svými ekonomickými zájmy vycházejícími ze zájmů domácích zájmových skupin, prostřednictvím mezivládního vyjednávání poté státy usilují o maximalizaci vlastního užitku. Zaměřím se především na první dvě fáze integračního procesu, tak jak je A.

Moravcsik definoval. Tedy nejprve na fázi formulace národních zájmů, kdy se pokusím dokázat, že stejně jako ve státech použitých pro Moravcsikovu analýzu, tedy v Německu, Francii a Velké Británii, i v malých státech byly hybnou silou vytváření jednotných národních zájmů během jednotlivých vyjednávání ekonomické zájmy, které se generovaly především prosazováním preferencí zájmových skupin uvnitř státu. V druhé fázi mezivládního vyjednávání bude mým cílem objasnit, zda lze v případě malých států rovněž hovořit o zaujetí racionální pozice během jednání s cílem dosáhnout co nejvíce z na národní úrovni vygenerovaných zájmů. V této fázi se ale zároveň zaměřím na srovnání vyjednávací síly malých států se schopností prosadit své zájmy v případě tří států zvolených za případové studie A. Moravcsikem. V rámci zkoumaní jednotlivých mezivládních vyjednávání tak bude můj postup shodný s Moravcsikovým, na rozdíl od něj však ještě do studie zakomponuji komparativní prvek, jenž mi napomůže rozpoznat míru významu, kterého se malým členským státům dostalo.

Pokud se jedná o prokázání druhé hypotézy, tedy významu malých států během formulace integračního procesu, je pro vyvození závěrů práce zásadní vymezit, jakým způsobem formuluji relevantnost konkrétních projednávaných agend během zkoumaných mezivládních jednání. Veškeré případné dosažené výsledky jednání prosazované malými státy proto vždy zasadím do kontextu celkového jednání a relevantnosti projednávaných témat. Tuto relevantnost je možné vyvodit pouze z hierarchie témat určené před samotným zahájením jednání. Pro objektivní zhodnocení výsledků výzkumu bude důležité rozlišit, která z agend byla klíčovou otázkou, na níž se během jednání hledala odpověď a která byla až zpětně interpretována, například z důvodu malého posunu dosaženého novou smlouvou, jako zásadní bod jednání, na kterém bylo dosaženo konsensu. Pouze takové agendy, které byly před jednáním interpretovány jako hlavní body mezivládních konferencí a o formulaci jejichž podoby se zasloužily malé státy bez spolupráce s velkými lze deklarovat jako důkazy silného postavení malých států na evropské scéně. Platí zde přímá úměrnost, čím více takovýchto bodů, tím silnější postavení státu, jenž měl hlavní zásluhu na formulaci konečné podoby takového bodu jednání, a naopak.

Je zde zapotřebí rovněž uvést, že tématem práce není snaha o nalezení propojeností a kauzalit mezi postoji členských států k institucionálním otázkám a k jednotlivým politikám evropského integračního uskupení. To znamená ochoty ke

kompromisu v jedné oblasti za předpokladu zisku v oblasti druhé. Přestože takováto souvislost zajisté existuje, a do jisté míry také ovlivňuje výsledky zkoumaných mezivládní jednání, v této diplomové práci není hlouběji rozebírána, neboť není hlavním faktorem ovlivňujícím předpokládané výsledky výzkumu, a navíc by tato problematika vyžadovala komplexní analýzu překračující rámec diplomové práce.

Struktura práce a řazení kapitol bude tedy následující. V pořadí dle časové posloupnosti věnuji vždy jednu kapitolu vyjednávání jedné ze zkoumaných smluv evropského primárního práva, tzn. Římských smluv, Jednotného evropského aktu, Maastrichtské smlouvy a Amsterodamské smlouvy. Každá z těchto kapitol bude rozdělena na další podkapitoly. První z nich se bude týkat motivů pro vyjednávání Belgie a Nizozemska během mezivládních konferencí. V této části se budu snažit ozřejmit národní rovinu formulování jednotného postoje na jednotlivá témata agendy. Druhá podkapitola se bude vždy věnovat samotnému mezivládnímu jednání a postojům Belgie a Nizozemska prosazovaných během jednání. Díky těmto částem budu moci zhodnotit, do jaké míry pro malé členské státy platí racionálnost v jednání a snaha o maximalizaci svých zisků během mezivládních vyjednání, čímž ověřím teorii liberálního intergovernmentalismu. Třetí, poslední, podkapitola shrne výsledky vyjednávání a jejich soulad či rozdílnost od pozic zkoumaných malých států, přičemž tyto úspěchy budou zasazeny do celkové agendy jednání, tzn. porovnány, zda odpovídají bodům, které byly určeny před jednáním za hlavní agendu na konferencích a porovnány co do odlišnosti od požadavků Německa, Francie a Velké Británie, které považuje A. Moravcsik (1998: 474) za nejdůležitější aktéry ovlivňující podobu evropské integrace. Z analýzy je především z důvodu komplexnosti tématu a předpokládaného rozsahu této práce záměrně vynechána analýza role, kterou zastávaly další velké členské státy, jako je Itálie či Španělsko. Přestože byly také nedílnou součástí mezivládních jednání o smlouvách primárního práva, rámec této práce vychází z analýzy autora teorie liberálního intergovernmentalismu a jím zvolených případů pro výzkum. Z výsledků poslední části práce následně verifikuji či naopak falsifikuji svoji hypotézu o významné úloze malých států v historickém procesu formování integrované Evropy.

1 Římské smlouvy

1.1 Motivy pro vyjednávání

1.1.1 Belgie

Charakterem svého hospodářství, tedy omezenou velikostí a malou zásobou nerostného bohatství, se Belgie řadí ke státům výrazně závislým na světové ekonomice a obchodě. „Mnoho center rozhodování, včetně těch o finančních trzích, o distribuci komodit a nadnárodních společností se nachází v zahraničí.“ (Deschouwer 2009: 203). Podíl exportu na HDP v roce 1954 byl 35,5 %. Podíl importu dosahoval podobné hodnoty 35,2 %. Velká část obchodní výměny (kolem 43 %) navíc probíhala se státy Šestky (Lindberg 1963: 112). Odstraňování obchodních bariér proto bylo pro Belgii zájmem primární důležitosti. Otázka, zda by se měla Belgie integrovat se svými evropskými sousedy, nikdy nebyla nastolena k výrazné diskuzi, ale jednoduše přijata jako vítané zlepšení podmínek zahraničního obchodu, životně důležitého pro belgickou ekonomiku. Integrace do nově vznikajícího evropského uskupení měla Belgii rovněž pomoci obnovit národní hospodářství, které bylo stále ještě vystaveno na modelu z 19. století. Belgie se již na počátku formování evropské ekonomické integrace stala přirozeným podporovatelem jejího vzniku a následně i prohlubování, neboť integrace byla v jejím nejlepším ekonomickém zájmu.

Belgie je neokorporativistickým státem. Již během druhé světové války, roku 1944, v ní sociální a ekonomičtí partneři uzavřeli se státem Sociální pakt, kterým byly položeny základy spolupráce mezi státem, zaměstnavateli a zaměstnanci. Systém trvalého vyjednávání mezi těmito třemi složkami fungoval až do konce 60. let bez potíží, pokud byl zaručen ekonomický růst. Reprezentanti ekonomického sektoru jsou aktivně zapojeni do politického dění, ať už se jedná o představitele bank či vedení společností. Rovněž odbory jsou přímými účastníky politického rozhodování. Zástupci všech těchto oblastí ekonomiky vytvářejí profesionální zájmové skupiny, které jsou přímo napojeny na ministerstvo hospodářství a jež jsou na politické úrovni velmi aktivní a úspěšné v prosazování svých zájmů. „Základním impulsem pro jednání vlády je souhrnem nátlaku všech zájmových skupin.“ (Weil 1970: 122) Konzultace se zájmovými skupinami během vyjednávání Římských smluv, především v oblasti celních omezení potvrdil, i Robert Rothschild (1986: 105), předseda kabinetu belgického ministerstva zahraničí, který uvedl, že se zástupci bankovního sektoru „se setkával velmi často“.

Belgické firmy si žádaly nízké tarify pro zahraniční výměnu, protože již od 19. století byly zapojeny do významných mezinárodních projektů. Po druhé světové válce a ztrátě trhů ve třetích zemích v důsledku dekolonizace se Belgie rozhodla přeměnit ve finanční centrum sloužící zahraničním společnostem, které zřizovaly své pobočky v Belgii, či později v rámci Společenství. Odbory, a to platilo i pro odbory nizozemské, považovaly integraci za prostředek omezení dominance kapitálových aliancí prostřednictvím společné politiky sociálního zabezpečení a pracovních standardů, jejichž začlenění do Smluv rovněž požadovaly po svých vládách.

Belgie se v období vyjednávání Smluv potýkala s vysokou nezaměstnaností a se silnými požadavky odborů na vyšší plat a kratší pracovní týden (Momenn 1994: 86). Největší nepokoje probíhaly v katolických odborech ve Valonsku, které mělo problémy s masovou nezaměstnaností a přílivem zahraničních pracovníků především z Itálie a Španělska. Zatímco až do roku 1955 poskytovalo Nizozemsko a Německo, státy s konkurenceschopnějším hutním sektorem, Belgii prostředky v rámci ESUO na investice do upadajícího hutního průmyslu, v roce 1956 tato podpora ustala a doly začaly být zavírány. Tlaky zaměstnanců na udržení vysokých platů měly za příčinu vysokou cenu práce v Belgii a tedy i vysoké výrobní náklady, což vedlo k omezení míry konkurenceschopnosti hospodářství, kdy jednotka práce byla v Belgii několikanásobně dražší než ve všech ostatních evropských státech kromě Francie (Eichengreen 2007: 103). Belgické investice proto plynuly do racionalizace výroby a zvyšování produktivity práce s cílem snížit potřebu drahé pracovní síly v rámci stávajících podniků, nikoli na budování podniků nových. Avšak tento chybějící prvek v investiční politice byl dalším přispěvatelem k opožďování v technické úrovni podniků a tedy i k dalšímu zaostávání celé ekonomiky.

Obecně belgický stát nerozvíjel dostatečně pro-investiční politiku, neboť byl především soustředěn na udržení monetární stability pro stabilitu zahraničního obchodu. Hospodářský růst Belgie byl proto ve srovnání s ostatními západoevropskými státy nízký. Neudržitelnost konkurenceschopnosti se projevila naplno s růstem poválečné ekonomiky Německa. Navíc Belgie produkovala především průmyslové polotovary s nízkou přidanou hodnotou, které podléhají vysoké volatilitě cen. V metalurgickém a chemickém průmyslu byla výroba zaměřena na tradiční výrobky, které však ztrácely na odbytu ve srovnání s průmyslem vybaveným moderními technologiemi v ostatních

evropských státech. V těchto důležitých odvětvích, která vedla hospodářský pokrok v zahraničí, Belgie jednoznačně zaostávala.

Navíc po válce nedošlo k dostatečné výstavbě nových výrobních kapacit a rekonstrukce podniků neprobíhala na nejmodernější úrovni. Vývoj hospodářství po druhé světové válce byl téměř stagnujícího charakteru (Cahiers economiques de Bruxelles 1958: 124). To souviselo s odkladem restrukturalizace hospodářství a přeorientování se na jiná odvětví, než je ocelářský a uhelný průmysl. V Belgii neexistovala dostatečně silná shoda na uskutečnění přeměny hospodářství. Navíc poptávka po belgické oceli se v 50. letech výrazně snížila díky novým producentům oceli na světovém trhu, kterým Belgie se svým zpracováním závislým na drahém uhlí nemohla konkurovat (Weil 1970: 34). Zaostávání struktury belgické ekonomiky vedlo ke snižování možnosti odbytu belgických výrobků na zahraničním trhu. Belgická vláda situaci ještě zhoršovala přelíváním financí do stagnujících odvětví, která neměla bez této pomoci šanci na oživení. Situace v uhelném průmyslu byla pro Belgii kritická. Již za fungování ESUO se ukázalo, že belgické doly nedostačují svojí technickou vybaveností, což spolu s vysokou cenou práce vedlo k neudržení konkurenceschopnosti pro Belgii v jednom z životně důležitých odvětví ekonomiky.

Díky ne příliš efektivnímu zemědělskému sektoru požadovala Belgie v rámci zemědělské integrace výraznou politiku cenové podpory a vysoké dovozní kvóty na cukr a mléčné výrobky. Přestože v době vyjednávání Římských smluv zaměstnával zemědělský sektor pouze asi 4 % obyvatel, síla lobby zemědělských zájmových skupin byla nepoměrně větší. Baron Rothschild (1986: 108) vysvětlil tento nepoměr třemi faktory. Agrární skupiny pocházely z Vlámska a reprezentovaly tak jeho zájmy, které jsou pro vládu velmi důležité, existovala mezi nimi efektivní spolupráce a byly propojeny s vlivnou bankou Kredietbank, jejímž členem a později předsedou byl bývalý premiér Belgie, Gaston Eyskens. Zemědělská výroba byla technologicky náročná a proto i drahá. Vzhledem k síle těchto zájmových skupin však produkce pokračovala a Belgie na nadnárodní úrovni požadovala její další podporu a ochranu. Tyto společné belgické a především francouzské požadavky byly později splněny a EHS se díky tomu přeměnilo z čistého dovozce těchto produktů na oblast s přebytky.

Hospodářská integrace s dalšími evropskými státy byla tedy pro Belgii prostředkem k zlepšení stavu své ekonomiky, která se potýkala s výše zmíněnými problémy. Prostřednictvím integrace mělo dojít k uspokojení ekonomických zájmových

skupin požadujících větší konkurenceschopnost země, neboť integrací se především zvětší oblast pro odbyt a sníží se překážky bránící obchodu. Tím dojde k větší prosperitě podniků a s ní spojené modernizaci, která zpětně přinese větší zisky. Navíc integrovaný evropský trh měl přitáhnout investice z třetích zemí, především pak z USA. Belgické vlády 50. let tak využily integraci k oddálení hospodářských reforem, které by mohly vést k výrazným regionálním napětím kvůli rozdílům ekonomické úrovně Valonska a Vlámska. Evropská integrace jim na čas poskytla nové ekonomické příležitosti a ochranu před mezinárodní soutěží volného trhu pro zachování stávajících neefektivních ekonomických struktur.

1.1.2 Nizozemsko

Také nizozemské politické rozhodování je úzce provázáno s ekonomickými zájmovými skupinami. Vláda si nemůže dovolit přijmout rozhodnutí, které by bylo výrazně v rozporu se zájmy velkých firem založených ještě v předválečné éře, jako je Royal Dutch Shell, Philips nebo Unilever, neboť jí jde o zachování jednak přízně těchto nadnárodních společností, které přinášejí do státního rozpočtu nemalé finanční zisky, jednak pracovních míst pro Nizozemce. Podíl šesti největších nizozemských společností na zaměstnanosti činil v roce 1950 téměř 43 % všech zaměstnaných Nizozemců a dále narůstal (Zanden 2005: 55). Zástupci těchto firem udržují osobní kontakty s představiteli státu, skrze které diskutují připravované politiky, aniž by museli využívat přímého lobbyingu v parlamentu.

V parlamentu naopak lobbují představitelé města Rotterdamu, který ve svých samosprávných orgánech zaměstnává personál přímo za tímto účelem. V jeho zájmu je usilovat, aby stát podporoval politiku vedoucí k dalšímu rozvoji přístavu. Lobbying Rotterdamu je ve své práci téměř vždy úspěšný (Weil 1970: 116).

Během druhé světové války se vytvořil postoj zájmových skupin k národní politice, který byl jednoznačně odmítavým k nacionalistickému stylu vedení politiky v předválečných letech. Po válce proto zájmové skupiny začaly požadovat výrazné změny včetně většího zapojení Nizozemska do nově konstruované Evropy. Vláda tak měla oporu zájmových skupin pro realizaci nadnárodní politiky v 50. letech. Zájmy ekonomického sektoru jsou společně reprezentovány prostřednictvím soukromé organizace Stichting van de Aeneid (STAR), která sdružuje zástupce zaměstnaneckých odborů a zájmových skupin zaměstnavatelů. Kromě vnitřní funkce, vyjednávání

kolektivních dohod mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, má STAR důležitou úlohu komunikačního kanálu mezi zájmy těchto skupin a vládou. Stalo se oficiálním poradním orgánem kabinetu. S rostoucím členstvím zaměstnanců v odborech v poválečném období tak došlo k uznání odborů za sociální partnery, kteří byli spolu se zástupci zaměstnavatelů a vládou odpovědní za ekonomický rozvoj a zvyšování zaměstnanosti. Navíc až do roku 1958 bylo ministerstvo pro sociální záležitosti spravováno středově-levicovou Stranou práce, která úzce spolupracovala s odbory na zlepšení pracovních a sociálních podmínek (van Zanden 2005: 77). Důkazem fungující spolupráce odborů s vládou bylo výrazné snížení, až vymizení stávek odbory organizovaných.

Vzhledem k tradiční orientaci nizozemské ekonomiky na zahraniční obchod, byl tento stát, stejně jako Belgie, závislý na vývoji zahraničních ekonomik. V 50. letech rostl export ročně v průměru o 13 % (van Ark, de Haan, de Jong 1996: 305). Podmínkou vstupu Nizozemska do Společenství bylo neohrožení jeho obchodních kontaktů mimo Evropu. V tomto období se rovněž změnila struktura ekonomiky. Podíl agrárního sektoru se snížil, produktivita ale narostla o 6 % díky přechodu na tvorbu produktů s vysokou přidanou hodnotou a mechanizaci započaté finanční pomocí z Marshallova plánu (van Ark, de Haan, de Jong 1996: 306). Vzhledem k tomu, že tři čtvrtiny zemědělců jsou organizovány do odborů a zároveň jsou zastoupeni jak v politických stranách, tak v ekonomických poradních orgánech vlády, byly nizozemské zemědělské zájmy také velmi dobře koordinovatelné (Weil 1970: 117). Participace a vliv agrárních zájmů na politickém rozhodování formuloval nizozemský postoj k evropské integraci v zemědělské oblasti a jasné vymezení národních zájmů, které musely odrážet očekávání nizozemských zemědělců, že jim vláda zaručí odbytiště pro své produkty.

K nárůstu produktivity došlo i v průmyslu díky přechodu na nové sektory jako byla chemická odvětví či zpracování ropy. Odvětví, po jejichž produktech sílila poptávka a která těžila z technologického vývoje. Díky silnější průmyslové činnosti rostl zahraniční obchod a následně se také rozvíjel sektor služeb, především v oblastech jako je doprava či bankovnictví. Spolu s dekolonizací Indonésie se Nizozemsko muselo přeorientovat z ekonomiky s dominantním agrárním sektorem na více průmyslovou. K tomu měl dopomoci státní plán industrializace. Vláda rovněž zavedla příznivou daňovou politiku pro firmy. Ve stejné době byla nastavena i vládní regulace platů. Do tohoto procesu byly zapojeny odbory, které koordinovaně na národní úrovni

vyjednávaly se zástupci zaměstnavatelů. Odbory souhlasily se snížením platů v rámci posílení nizozemského exportu, což se vzhledem k platové hladině, která byla díky těmto zásahům o 20 % nižší než v Německu či Belgii, skutečně podařilo (Eichengreen 2007: 98).

Hlavním cílem národní banky bylo udržet stabilní směnný kurz, především vůči německé marce, a to kvůli významným obchodním stykům mezi Nizozemskem a Německem a díky stabilitě poválečné německé měny. Následováním rozhodnutí německých monetárních autorit zvyšovalo Nizozemsko svoji kredibilitu a reputaci vlastního politického kurzu. (Katzenstein 1997: 108)

Veškeré výše uvedené kroky měly za cíl dále podpořit zahraniční obchod, předpoklady pro nějž tvoří vysoká konkurenceschopnost odvozená z vysoké produktivity, příznivé měnové a daňové podmínky a nízká cena práce. Odvětví vybraná pro státní investice měla být dotována především, aby mohla exportovat. Díky této státní politice přinášející nízkou cenu práce, vysokou produktivitu, stabilní socio-politický systém a vysokou míru otevřenosti zažila nizozemská ekonomika v poválečných letech boom (van Zanden 2005: 37). Nizozemským cílem bylo podpořit tuto vládní politiku i na mezinárodní úrovni. Při vytváření EHS se poprvé projevil přístup Nizozemska k ekonomické integraci, který si tato země zachovala po celou dobu historie evropského projektu. Tento přístup byl vždy pragmatický, zaměřený jednoznačně na ekonomické výhody plynoucí z odstraňování obchodních bariér a hospodářské integrace. „Účast na iniciativě evropské integrace byla primárně považována za nástroj k zajištění národních ekonomických výhod, především zajištění přístupu na evropský exportní trh.“ (van Keulen 2006: 97) Nizozemsko i Belgie již měly zkušenosti z regionální integrace v podobě Beneluxu, která jim přinesla v ekonomické rovině výrazné zisky. Jak Nizozemsko, tak i Belgie si zvolily integraci jako prostředek zajištění přístupu na trhy, kontroly ceny produkce, ochrany domácích producentů od vnějších ekonomických otřesů, podpory výnosů a investic a přesunu zdrojů do oblastí s většími výnosy (Jones 2008: 33).

1.2 Mezivládní vyjednávání

Evropský integrační proces se po roce 1954, kdy francouzské Národní shromáždění odmítlo ratifikovat Smlouvu o založení Evropského obranného společenství (EOS), ocitl v období stagnace a nejistoty dalšího vývoje. Státy Beneluxu a

jejich přední představitelé sehráli v tomto období klíčovou roli a výrazně se zasloužili o znovuoživení evropské integrační dynamiky. Vlády Belgie, Nizozemska, ale i Lucemburska byly „nejvíce vytrvalými a odhodlanými podporovateli ekonomické a politické integrace“ (Lindberg 1963: 131). Bylo to společné memorandum těchto států, které dalo první podnět pro nový impuls k prohloubení a rozšíření integrace a následně k uspořádání Messinské konference. Zatímco Francie po zamítnutí EOS nemohla, a ani nechtěla převzít iniciativu do svých rukou, německý kancléř se prioritně zabýval hrozbou z východního bloku a zároveň si nepřál narušit své vztahy s Francií, Belgie a Nizozemsko byly další integraci příznivě nakloněny. Benelux reformuloval svůj spíše zdrženlivý postoj k evropské spolupráci, který prokázal během jednání o Montánní unii, kdy byla hlavní iniciativa v rukách velkých států. Důvodem ke změně pohledu bylo především poznání zřetelných výhod pro malé státy s otevřenou ekonomikou plynoucích ze zapojení do integrace. „Velmi brzy poté, co začalo fungovat Evropské hospodářství uhlí a oceli, bylo zřejmé, že postavení menších států v takovémto uspořádání bylo mnohem více vlivné než v OECD, nemluvě o OSN.“ (Wellenstein 1989: 32) Ministři zahraničí obou dvou těchto států navíc byli významnými podporovateli myšlenky prohloubení evropské spolupráce. Již během prvních dvaceti čtyř hodin po odmítnutí EOS francouzským Národním shromážděním vybídl belgický ministr zahraničí Paul-Henri Spaak Jeana Monneta k předložení nového návrhu integrace (Moravcsik 1998: 139). V roce 1955 je to tedy Benelux, který zaujímá „nejlepší pozici pro převzetí diplomatické iniciativy“ (Bitsch 1996: 102).

Rozhodujícím faktorem ve vytvoření silné pozice Belgie a Nizozemska pro vyjednávání byla jejich vzájemná spolupráce a koordinace mnoha pozic. Země Beneluxu během společného působení v mezinárodních organizacích, jako např. OECD pochopily, že budou mít v rámci mezinárodního jednání silnější pozici, pakliže ta bude koordinovaná. Situace byla ulehčena o fakt, že Belgie i Nizozemsko nahlíželo na další rozvoj integrace „stejnou optikou“ (Snoy 1987: 4). Nejvhodnější postup pro popsání pozic těchto dvou států zastávaných během mezivládního vyjednávání je proto navzájem je neoddělovat, ale prezentovat jejich vývoj jako celek.

1.2.1 Základní iniciativy

Prvním významným krokem ke vzniku Evropské hospodářské unie byla iniciativa nizozemského ministra zahraničních věcí Johana Beyena z roku 1952. Návrh na vytvoření společného trhu původně v kombinaci s Evropskou politickou a obrannou

unií Beyen roku 1955 přeformuloval. Znovuoživení tzv. Beyenova plánu bylo reakcí na iniciativu francouzského ministra zahraničí Pierra Mendès France z roku 1954 na vytvoření francouzsko-německého ekonomického výboru, jenž by sledoval cíl užšího propojení ekonomik těchto dvou států, jak prostřednictvím zahraničního obchodu, tak i společných investic do francouzského a německého průmyslu. Vzhledem k tomu, že Německo v té době již patřilo k hlavním obchodním partnerům Nizozemska, které např. v zemědělské produkci vyváželo do Německa víc produktů než Francie (Dedman 1996: 98), nemohl Beyen nechat Benelux z francouzsko-německé dohody, kterou označil za „znovuožívající bilateralismus“ (cit. v Moravcsik 1998: 140), vyloučen, a proto se ihned po odchodu Mendès France z francouzského ministerstva zahraničí rozhodl přednést tentokrát flexibilnější návrh hospodářské unie. Především díky Beyenovi tak „v procesu rozšíření společného trhu s uhlím a ocelí na Evropské hospodářské společenství sehrála nizozemská diplomacie rozhodující roli“ (Hallstein 1979: 17). Beyenův plán jako první obsahoval návrh na odstranění veškerých cel a dovozních kvót mezi evropskými státy. K odstraňování by docházelo v předem stanovených fázích určených závaznou smlouvou mezi participujícími státy. I zde platí, že hlavní motiv Beyenova jednání bylo vyvinout a následně stabilizovat trh pro nizozemský export (Beyen 1955). Ostatně i ministr hospodářství v době prvního Beyenova návrhu, Jan van den Brink, potvrdil převahu ekonomických zájmů nad politickými a primární záměr vytvoření zóny volného obchodu, neboť „Nizozemsko potřebuje volný obchod k životu, k dýchání, je to jediná možnost“ (van den Brink 1989: 19).

Návrh se setkal s četnými připomínkami během projednávání v parlamentech států Beneluxu, kam byl Beyenem zaslán, a to včetně samotného Nizozemska, v němž převládal příklon k sektorové integraci především v oblastech ovlivněných nejsilnějším lobby, tedy zemědělství a dopravě (Wellenstein, 1989:31). Přesto to byl právě Beyenův plán, jenž položil základy společné evropské obchodní politiky, které byly přijatelným návrhem pro většinu států Šestky (Milward 1993: 190). Jednání o Beyenovu plánu navíc provázela obsáhlá debata o budoucnosti evropské hospodářské integrace, během níž byly diskutovány stejné otázky, kterými se o téměř čtyřicet let později zaobírali představitelé Evropského společenství během mezivládních jednání o evropské měnové a politické unii (Milward 1993: 190). Pokud vyjdeme z pozice Alana Milwarda, který do značné míry ovlivnil vznik teorie intergovernmentálního liberalismu, lze Římské smlouvy označit za vzešlé nikoliv z pozdějších snah Jeana Monneta a Paula-Henriho

Spaaka, ale přímo z Beyenova plánu (Milward 1993: 191). „Pokud by muselo být vybráno přesné počáteční datum historie Evropského hospodářského společenství, měl by to být den, kdy byly vytvořeny Beyenovy návrhy hospodářské unie. Byly mostem mezi ESUO a EHS.“ (Milward 1993: 196) Nizozemsko bylo ve středu dění a mezi hlavními iniciátory evropského integračního projektu. I Jelle Zijlstra (1989: 23), nizozemský ministr hospodářství, potvrdil, že to bylo Nizozemsko, které založilo projekt společného evropského trhu. „Bez Beyenova plánu by zde nemusel existovat společný trh.“ (Zijlstra 1989: 23)

Na iniciativu Pierra Mendès France v oblasti vytvoření francouzsko-německé ekonomické spolupráce zareagovala i Belgie, když její vláda navrhla zónu volného obchodu pokrývající co největší možnou část Evropy a vyzvala OEEC k postupnému přechodu k takovémuto režimu. Přestože tento návrh byl opuštěn s nástupem Paula-Henriho Spaaka do vedení belgického ministerstva zahraničních věcí, zůstává jasným dokladem rovněž belgického aktivního zapojení do debaty o budoucnosti evropské integrace.

S osobností Paula-Henriho Spaaka došlo částečně ke změně kurzu dosavadních evropských integračních iniciativ. Spaak souhlasil s návrhem Jeana Monneta na sektorovou integraci a spolupráci v oblasti energie a zaslal, bez konzultace s vládami ostatních států Beneluxu, členským států Evropského společenství uhlí a oceli návrh na svolání konference vedoucí k ustanovení nové instituce pro energetickou spolupráci, případně i kooperaci v oblasti dopravy. Postoj Jeana Monneta a odvozeně i Spaaka odrážel Monnetovo přesvědčení o nemožnosti vytvoření ekonomicky integrované Evropy po francouzském vetu, které Monnet předpokládal i v případě nového podobného návrhu (Rutten 1987: 4). Avšak vzhledem k tomu, že bylo zapotřebí naleznout kompromis s ostatními evropskými státy, především Německem, které pro sebe v ideji ustanovení nové nadnárodní autority pouze pro sektor energetiky, vzhledem k významnějšímu potenciálu bilaterálního obchodu s na atom bohatými zeměmi jako byla Velká Británie či Spojené státy, nevidělo plynutí žádných výhod, vrátil se Spaak ke společným jednáním států Beneluxu o realizaci Beyenových iniciativ na společný trh (Monnet 1978: 403). Výsledkem jednání Beneluxu bylo memorandum z 18. května 1955 obsahující kompromisní řešení navrhovaných rozdílných přístupů. Z původního plánu Monneta a Spaaka zůstal příslib společné spolupráce a investičního fondu na podporu dopravy. Závazek společné dopravní politiky byl ovšem již vypuštěn.

Rovněž v energetické oblasti obsahuje memorandum vyjádření podpory společného výzkumu, nikoliv produkce. Na částečné setrvání u Monnetových myšlenek ukazuje fakt, že Jean Monnet obdržel Memorandum Beneluxu od Roberta Rotschilda, předsedy Spaakova kabinetu, spolu s jednoduchým vzkazem „V příloze vaše dítě“ (Monnet 1978: 403). Beyenovy návrhy byly naplněny závazkem k formování zóny volného obchodu, které bude doprovázeno celní unií a harmonizací národních ekonomických politik ovlivňujících zahraniční obchod (Mémorandum des pays Benelux aux six pays de la CECA, 1955). Navzdory Beyenovu trvání na nutnosti stanovení časového rámce pro tento postupný vývoj však k takovémuto kroku nedošlo (Milward 1993: 195).

Memorandum bylo posléze rozesláno ostatním členským státům ESUO s cílem zařadit ho na program následujícího zasedání ministrů zahraničních věcí Montánní unie. Německo a Itálie vytvořily svá vlastní memoranda, která však v souladu s návrhem Beneluxu obsahovala souhlas se společným trhem a sektorovou integrací v oblasti dopravy a jádra (Mémorandum du gouvernement fédéral d'Allemagne sur la poursuite de l’intégration 1955, Mémorandum du Gouvernement italien sur la poursuite de l’intégration 1955). Za účelem projednání memorand byla na 1. června 1955 svolána konference ministrů zahraničních věcí států ESUO do italské Messiny. Zde se stalo memorandum Beneluxu základem dohody ministrů a návrh ministrů těchto tří států se setkal s úspěchem u ostatních zemí. Spaak (1969: 69) zhodnotil roli států Beneluxu ve smyslu: „odvaha ‚malých‘ příznivý efekt na ‚velké‘“. Memorandum doznalo jen mírný úprav, protože „ministři neměli dostatek času na nic jiného než na pouhé zmírnění jeho formy“. (Monnet 1978: 404). Rezoluce tak nakonec obsahovala všechny návrhy obsažené v memorandu (Snoy 1989: 96).

Paul-Henri Spaak byl v Messině pověřen vedením výboru národních delegací a odborníků z ESUO, který měl za cíl nalézt shodu k rámci vytvořenému rezolucí z Messiny a připravit zprávu s instrukcemi pro návrh zakládajících smluv. Jmenování předsedající osobnosti bylo taktikou států Beneluxu, protože předpokládaly možné komplikace s hledáním konsensu s velkými státy, zvláště s Francií. Výstupem práce výboru byla zpráva předsedů delegací ministrům zahraničních věcí, jíž dodal Spaak silný politický kredit (Monnet 1978: 404) a která se tedy nazývá též Spaakovou zprávou. Zpráva konstatovala, že odvětvové integrace je možné dosáhnout pouze v oblasti jaderné energie. Ostatní sektory, by bylo obtížné integrovat vzhledem k významným překážkám především v podobě neochoty států vzdát se kontroly v oblastech, které

přinášely do národních rozpočtů značné zisky. Přestože jednou z překážek byl i jednoznačný postoj Nizozemka v otázce říční dopravy, které si přálo zachovat svobodu a privilegovanou pozici v této oblasti (Gerbet 2004: 131), byl to nakonec Benelux, který se v souladu se svými obecnými obchodními zájmy a vysokému podílu exportu na hospodářství zasadil o začlenění dopravy do společného trhu (Plechanovová 2004: 42). Kromě návrhu na vytvoření Euroatomu, byl ve zprávě navržen i společný trh, celní unie se společnými vnějšími tarify. „Spaakova zpráva se stala počátkem permanentní diskuze v západní Evropě.“ (Laurent 1970: 25)

1.2.2 Mezivládní konference a výsledek vyjednávání

Spaakova zpráva byla oficiálně přijata jako základ pro další formulaci smluv o EHS a Euroatomu všemi šesti členskými státy ESUO na mezivládní konferenci, která se uskutečnila na konci května 1956 v Benátkách. Zde byl znovu Spaak pověřen vedením výboru pro redigování vznikajících smluv, který tentokrát přizval i zástupce národních administrativ a odborů. Na následných mezivládních konferencích zastávaly jednotlivé státy rozdílný pohled na míru ekonomické integrace. Benelux spolu s Německem, tedy státy s výrazným podílem exportu na HDP požadovaly celní uvolnění a nízké vnější tarify. Naopak Itálie, a především pak Francie, země s nižší mírou konkurenceschopnosti, žádaly regulaci trhu a částečný protekcionismus vůči třetím zemím. Během vyjednávání Římských smluv se rovněž poprvé projevila neshoda mezi malými a velkými státy, která přetrvá během následujících let formování integračního procesu, a sice názor na roli nadnárodních institucí. Benelux vnímal vznikající Komisi jako ochránce zájmů malých států ve Společenství (Rutten 1987: 11). A tak zatímco ten usiloval o silnou nadnárodní instituci disponující vlastními rozhodovacími pravomocemi a schopností konat nezávisle ve vztahu k národním vládám, velké státy v čele s Francií a Německem požadovaly zachování mezivládního charakteru. Přes silnou opozici velkých států se Beneluxu podařilo začlenit do zakládající smlouvy formulaci o potřebě dosažení kvalifikované většiny v Radě ministrů pouze za splnění podmínky legislativní iniciativy Komise (Rutten 1987: 10). Země Beneluxu si především nepřály zavedení práva veta při hlasování v Radě a na tomto základě bylo prosazeno hlasování kvalifikovanou většinou jako jeden z mechanismů přijímání společných politik. Rozdělení hlasů a potřebná hranice pro dosažení kvalifikované většiny byla navíc nastavena výrazně ve prospěch malých států. Pokud mělo být hlasováno o návrhu, který nebyl iniciován Komisí, bylo k přijetí zapotřebí hlasů všech

velkých států a jednoho malého.[1] Tak si malé členské státy pojistily, že v případě nezapojení nadnárodního orgánu, nebudou moci velké státy rozhodnout bez jejich souhlasu. Významnou roli v institucionální otázce sehrálo Nizozemsko se svým návrhem vytvoření Rady ministrů, která bude dohlížet na nezávislost Komise. Cílem této iniciativy byla snaha o zamezení případných snah velkých států ovlivňovat rozhodování v Komisi. Původ návrhu z nizozemského kabinetu na vytvoření Rady ministrů potvrdil i Jelle Zijlstra (1989: 23), nizozemský ministr hospodářství v době vyjednávání smluv.

V otázce zemědělské politiky bylo výrazně zainteresované Nizozemsko. Jeho požadavkem byla maximální liberalizace vnitřního trhu s agrárními produkty, aby mělo odbyt pro svoji nadprodukci a finanční pomoc pro dotace plynoucích z národního rozpočtu do zemědělství. Byl to nizozemský ministr zemědělství, Sicco Mansholt, který navrhl liberalizaci zemědělství již během jednání o Evropském politickém společenství (Moravcsik 1998: 101). Naopak Německo a Francie žádaly protekcionismu a minimální garantované ceny (Gerbet 2004: 140). Blokace francouzsko-německého řešení Nizozemskem byla jedním z důvodů, proč se v otázce nakonec nepodařilo dosáhnout shody a další hledání konsensu bylo odsunuto na později. Do Římských smluv přesto byl díky nizozemské snaze začleněn Článek 38, který stanoví, že „Fungování a rozvoj společného trhu se zemědělskými produkty musejí být doprovázeny zavedením společné zemědělské politiky členskými státy.“ (Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství 1957, Čl. 38, Odst. 4) Sicco Mansholt se následně stal prvním komisařem pro zemědělství a velkou měrou se zasadil o formulaci podoby Společné zemědělské politiky, která byla „kopií nizozemské zemědělské politiky 50. let“ (van Zanden 2005: 166).

Celkově se během vyjednávání Nizozemsku nepodařilo uplatnit všechny své požadavky na budoucí uspořádání. Navzdory nizozemské nevoli byla ke Společenství přičleněna zámořská území Francie, hodnota příspěvků Nizozemců do Euroatomu byla vyšší, než předpokládali, vývozní tarify do třetích zemí byly navýšeny ve srovnání se stavem před přijetím Římských smluv (Milward 1993: 222). Dílčí požadavek Nizozemska zastoupeného v osobě Johana Beyena na formaci hospodářské unie začal však být uzavřením smluv naplňován.

[1] Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství Čl. 148, Odst. 2.

Pro získání úplného obrazu o úspěšnosti Belgie a Nizozemska v prosazování svých zájmů na evropské scéně je zapotřebí zařadit pozice těchto dvou zemí při přípravách Římských smluv do celkového rámce vyjednávání. Hlavními body agendy stanovenými komuniké z Messiny bylo vytvořit sektorovou spolupráci v oblasti atomové energie a stanovit stádia ekonomické integrace Evropy. K těmto hlavním bodům byly přidány návrhy na vytvoření společného celního tarifu, fiskální a monetární harmonizace, sladění sociálních standardů a koordinace sociálních politik, volný pohyb pracovních sil a společná regulace obchodní soutěže (Rapport des Chefs de Délégation aux Ministers des Affaires Etrangères 1956). Všechny z hlavních cílů byly návrhem alespoň jednoho ze zkoumaných států. Celní unie byla návrhem Nizozemska a později i Belgie, dosažení energetické spolupráce a sociální harmonizace bylo cílem Belgie. Nebyla to tedy pouze až během jednání přidaná témata, jako například otázka podoby evropských institucí a zastoupení členských států v nich, na kterých bylo zapotřebí dosáhnout shody a kde se státům Beneluxu podařilo realizovat své požadavky, ale byla to i agenda zásadního charakteru, stanovená před samým začátkem vyjednávání, kde měly státy Beneluxu jasně určené zájmy, které se jim podařilo i naplnit. Belgie s Nizozemskem tak nebyly pouhými iniciátory a zprostředkovatele dohody mezi velkými státy Šestky, ale byly aktivní součástí mezivládního jednání, jehož výsledky byly ve srovnání s počátečními požadavky těchto států velmi shodné. Co však poněkud omezuje možnost zhodnotit skutečný přínos malých států Římským smlouvám je skutečnost, že velké státy často měly ve výše zmíněných bodech agendy obdobné požadavky. Nelze tedy zásluhy za formulaci závěrů smlouvy přisuzovat výlučně státům malým. Výjimkou zůstává pouze doprava a instituce, kde se jim podařilo dosáhnout zakomponování vlastních požadavků do znění smlouvy i přes počáteční nesouhlas velkých států.

EHS se stalo pro státy Beneluxu uskupením, kde mohly maximalizovat svůj vliv. Během vyjednávání Římských smluv měl velký význam především aktivní postoj Nizozemska a Belgie, potažmo jejich reprezentantů, k počátečním iniciativám pro samotný vznik EHS. Díky tomu měly malé státy výrazný podíl na vytváření EHS. Co se týče odražení konkrétních požadavků Belgie a Nizozemska na znění přijaté smlouvy, přestože nelze tyto státy jednoznačně označit za hlavní „hybatele“ jednání, ve smyslu prosazení vlastních zájmů i přes nevoli ostatních států, byly oba státy s výsledky jednání, vzhledem ke svému pro-integračnímu postoji, spokojeny. Vnitřní podoba EHS byla „…

velkým úspěchem pro Belgii a Nizozemsko. Tyto dvě země se dokázaly postavit plánům Francie, která si přála zformovat Společenství podle sebe…“ (Hirsch 1974: 1054)

V následující tabulce jsou shrnuty a popřípadě ještě doplněny základní body projednávané agendy během jednání o Římských smlouvách. Ke každému z těchto bodů je uveden postoj zaujatý Belgií a Nizozemskem, jakožto malých členských států, a Německem, Francií a Velkou Británií, velkými státy EU. Body zvýrazněné podtržením byly hlavními tématy určenými před začátkem jednání. Body na šedém pozadí jsou oblastmi, ve kterých se Belgie a Nizozemsko dokázaly prosadit i přes opozici všech velkých států a konečné znění obsažené v nově přijaté smlouvě odrazilo tuto jejich pozici.

Pro úplnost jsem do tabulky zakomponovala i kolonku „vlastní iniciativa“, jež dává přehled o aktivitě jednotlivých členských států v době před a během vyjednávání. Tuto kategorii je do tabulek nutné zařadit, aby bylo možné pochopit celkovou roli malých evropských států v historickém formování evropské integrace.

Tabulka č. 1 – Římské smlouvy

téma jednání/stát	Belgie	Nizozemsko	Německo	Francie	výsledek
hospodářská spolupráce	zóna volného obchodu	společný trh	celní unie, nízké celní tarify	celní unie ale s ochranou, částečný protekcionismus	celní unie s ochranou
jaderná energie	sektorová integrace	sektorová integrace	pouze minimální program	evropský trh, spolupráce ve vývoji	minimální program (žádná dohoda o obchodu s uraniem, mírný společný výzkum, žádný zákaz vojenského využití)
doprava	sektorová integrace	sektorová integrace	ochrana	ochrana	ustanovení k postupnému vytváření společné politiky
instituce	silná Komise, omezení veta v Radě	silná Komise, omezení veta v Radě	mezivládní spolupráce, omezeně QMV	mezivládní spolupráce	QMV v Radě, když návrh iniciuje Komise; QMV jako jeden z mechanismů
zemědělství		liberalizace	protekcionismus	protekcionismus	vynecháno
vlastní iniciativy	memorandum jako první impuls, Spaak	memorandum jako první impuls, Beyen			

2 Jednotný evropský akt

2.1 Motivy pro vyjednávání

Oživení integračního procesu v 80. letech bylo reakcí evropských států na prohlubující se mezinárodní propojenost ekonomik, díky které se čím dál, tím více ukazovalo, že řízení hospodářství tradiční cestou na národní úrovni není z hlediska konkurenceschopnosti dále udržitelné. Bylo zapotřebí ustanovit celoevropskou koordinaci ekonomik a ustoupit od neúspěšných pokusů vlád o zastavení ekonomického úpadku, který byl v reakci na ropné krize všudypřítomným jevem.

2.1.1 Belgie

Belgie se na konci 70. let potýkala s vážnými ekonomickými problémy způsobenými nevhodnou vládní politikou a neschopností vlády bojovat s vysokou nezaměstnaností a s vysokým státním deficitem. Belgická exekutiva výrazně využívala intervenční politiky pro uklidnění regionů v zemi, ve kterých se díky změně zahraniční poptávky začaly v různé míře projevovat nepokoje kvůli malé výkonností stávajících odvětví ekonomiky. Zájmové skupiny v regionech v různé míře požadovaly udržení pracovních míst v odvětvích, která musela být dotována ze státní pokladny, aby mohla být zachována. Kvůli dotacím však enormně narůstal dluh země. V důsledku nedůvěry v tuto politiku se začal kapitál ze země odlévat, poklesla hodnota měny a tím i směnný kurz. Do poloviny 80. let neustále narůstal objem prostředků věnovaných státem na dotace tradičních odvětví ekonomiky, jako byl ocelářský, textilní či sklářský průmysl, které se potýkaly s velkými problémy v udržení konkurenceschopnosti. Kromě trvání na tradičních sektorech hospodářství bylo druhým problémem pro belgické podniky nedostatek prostředků vynaložených na výzkum a snahy o proniknutí na zámořské trhy. Velká část belgického exportu sestávala z produktů, po nichž poptávka v zahraničí rostla jen pomalu. Tím Belgie ztrácela podíl na zahraničních trzích, což ovšem nebyla schopna řešit restrukturalizací výroby (Mommen 1994: 180).

Systém rigidní tvorby platů v 70. letech byl doprovázen silným sociálním státem financovaným z vysoce stanovených daní. Tím docházelo k navyšování ceny jednotky práce a zároveň k snížení obratu firem, které musely vysoké daně platit. To dále vedlo k ohrožení obchodu, na kterém byla Belgie životně závislá. V roce 1981 byla Belgie první zemí Evropského hospodářského společenství, jež obdržela oficiální doporučení Evropské komise na vypořádání se se svým veřejným dluhem a rychle rostoucí platovou

hladinou, jevy omezujícími evropský měnový systém fungující od roku 1979. V té době dosahoval rozpočtový deficit 16 % belgického HDP (Katzenstein 1997: 118). Vláda se snažila zamezit zhoršování ekonomiky udržováním stabilního nominálního směnného kurzu, avšak to způsobovalo snižování reálného směnného kurzu, který vedl k navyšování úrokových sazeb a tím snižování investičních schopností firem. Belgie se ocitla v začarovaném kruhu, kdy se snížila konkurenceschopnost firem, tím se zvýšila nezaměstnanost a deficit veřejných financí, čímž došlo k dalšímu navýšení úrokových sazeb, což zpětně omezovalo firmy v investování (Mommen 1994: 178). Vláda se navíc díky této politice čím dál, tím více zadlužovala v zahraničí, neboť potřebovala udržet zásoby zahraniční měny. Během 80. let tak narostl vnější dluh Belgie na dvojnásobnou hodnotu (Mommen 1994: 181). Belgie tak v 80. letech čelila strukturální krizi, jejíž řešení bylo ze strany belgické vlády podceněno.

Pro zachování výkonnosti firem byly klíčové zahraniční investice. „Zahraniční společnosti hrály hlavní roli ve vytváření vysokého a udržitelného růstu produktivity v otevřeném sektoru belgické ekonomiky.“ (Cassiers, De Villé, Solar 1996: 200) Vytvoření prostoru volného obchodu bylo proto jednoznačným a primárním zájmem Belgie na vývoji evropské integrace. Uvolněním obchodních bariér mohla Belgie pouze získat a zlepšit stav ekonomiky, která by se bez zahraničních investic pozitivně rozvíjela jen velmi obtížně.

2.1.2 Nizozemsko

Zájmy Nizozemska během jednání o Jednotném evropském aktu byly v ekonomické oblasti shodné se zájmy německými. Nizozemský gulden byl úzce navázán na marku, takže jakékoli rozhodnutí Bundesbank o revalvaci či devalvaci měny muselo být následováno fiskální úpravou i v Nizozemsku. Kroky německé centrální banky mnohdy nebyly příznivé pro nizozemskou ekonomiku v daný okamžik, ale následování marky bylo nakonec vždy dodrženo vzhledem k vědomí Nizozemců, že pokud by rozvázali pevný poměr mezi guldenem a německou měnou, došlo by k výraznému snížení důvěry v nizozemskou měnu, k inflaci a k poklesu platební bilance. Dlouhodobé odklonění od marky by vedlo k navýšení dovozních cen a celkovému zhoršení exportní konkurenceschopnosti.

Nizozemská ekonomika byla během vyjednávání Jednotného evropského aktu ovlivněna trendem započatým již v 70. letech, a to pomalým ekonomickým růstem,

rostoucí nezaměstnaností a nedostatečné konkurenceschopnosti. Tento trend se Nizozemsko snažilo řešit právě navázáním na marku. Prohloubení hospodářské integrace bylo považováno za vhodný krok pro oživení ekonomického vývoje po období recese započatém v 70. letech.

Po ropných šocích 70. let nastolila většina nizozemských obchodních partnerů restriktivní makroekonomické politiky, a to včetně největších partnerů, jako jsou USA a Německo. To v Nizozemsku mělo za následek zvýšení úrokových sazeb a bankroty mnoha firem a továren přinášející s sebou narůstající počet nezaměstnaných. Na počátku 80. let byla situace na trhu práce natolik alarmující, že byla vytvořena Komise sdružující představitele zaměstnavatelů a zaměstnanců, které předsedal generální ředitel Dutch Shell a jež v krátké době po svém ustanovení vytvořila soubor apelů na vládu. Požadavky obsahovaly především potřebu snížení mzdových nákladů firem (Hemerijck, Unger, Visser 2000: 214). Druhý ropný šok na počátku 80. let zasáhl nizozemskou ekonomiku ještě výrazněji než ten předchozí. Ekonomický růst ustal, a ekonomika se dokonce dostala do záporných čísel. Bylo proto zapotřebí reforem pro oživení. Tou nejdůležitější z nich byl odstup vlády od centrálně řízeného platového systému.

V průběhu 80. let se nizozemská ekonomika vyznačovala nízkou mírou zaměstnanosti. Přestože práci nalezlo více lidí, nezaměstnanost neklesla. Hlavním důvodem bylo snížení počtu pracovních hodin, zejména prostřednictvím vytváření nabídek práce na částečný úvazek. V této době také konzistentně pokračoval růst podílu vývozu na HDP, kdy byla v době přijetí Jednotného evropského aktu poprvé překročena hranice 50% podílu (van Ark, de Haan, de Jong 1996: 315). Ve srovnání s ostatními evropskými státy však zaznamenalo Nizozemsko zpomalení růstu zahraničního obchodu a v konečném důsledku i ztráty na zahraničních trzích

Významný problém představoval příliš silný sociální stát v oblasti zajištění v nezaměstnanosti. Vysoké příspěvky v nezaměstnanosti a zdravotní neschopnosti vedly v rozmezí let 1970-1985 k téměř pětinásobnému zvýšení počtu lidí neschopných účastnit se trhu práce kvůli zdravotním problémům (van Ark, de Haan, de Jong 1996: 319). S přijetím Jednotného evropského aktu a otevřením trhu tak muselo nutně dojít ke snížení vyplácení dávek v nezaměstnanosti, aby nenastal příliv zahraničních zaměstnanců požadujících vysoké sociální benefity nabízené nizozemským státem. To platilo i pro Belgii, která stejně tak jako Nizozemsko měla obavu z přílivu imigrantů vytvořením jednotného vnitřního trhu, kteří by přicházeli za štědrým sociálním státem,

jenž byl v obou zemích soustavně udržován. Tento sociální systém navíc představoval motivaci jak pro zaměstnance, tak i pro zaměstnavatele k snížení počtu méně produktivních zaměstnanců, kdy částečně invalidní zaměstnanci schopní zaměstnání byly považování za plně invalidní a ať již dobrovolně, či na popud zaměstnavatele přecházeli raději do pracovní neschopnosti, která byla jak pro ně samotné, tak i pro zaměstnavatele finančně výhodnější.

Na konci 70. let se Belgie i Nizozemsko ocitly v konečném stádiu depolarizace, zániku konsociačního systému demokracie, který udržoval stabilní chod společnosti od druhé světové války. Voliči začali v čím dál, tím větší míře volit netradiční politické strany a odbory nesouhlasily téměř se žádnou vládní politikou, stejně tak jako přestala fungovat spolupráce mezi zaměstnavateli a zaměstnanci při tripartitních jednáních o budoucím sociálním vývoji země. Tyto revoluční změny jen zhoršovaly stav národních ekonomik. Pro jejich oživění bylo zapotřebí reforem, avšak vzhledem k rozkladu systému nebylo možno dosáhnout dohody a najít podporu pro žádnou s navrhovaných reforem. Změna se dostavila až v první polovině 80. let, kdy se vládním koalicím podařilo dosáhnout dohody s odbory a zaměstnavateli a zavedly fiskální konsolidaci a omezení vysoké platové úrovně v obou zemích. V Belgii si centrální vláda uvědomila nutnost obnovení konkurenceschopnosti prostřednictvím redistribuce důchodu domácností do firem. Roku 1981 snížila vláda platy a sociální výhody pro úředníky. Podobný vývoj proběhl i v Nizozemsku. Tím došlo ke zvýšení konkurenceschopnosti obou ekonomik díky snížení ceny jednotky práce. Směnný kurz k německé marce udávaný v jednotkových mzdových nákladech začal vykazovat výrazně zlepšující se tendenci. Konkurenceschopnost Belgie a Nizozemska na německých trzích vzrostla (Jones 2008: 179). Avšak tato změna se neobešla bez vyjednávání mezi vládou a zaměstnanci, která byla mnohem náročnější než v minulosti před rozpadem konsociačních modelů. Hlas odborů v obou státech získal v 80. letech na síle a vláda s nimi musela diskutovat navrhovaná opatření ještě intenzivněji, než tomu bylo v minulosti. Významný krok učinil belgický premiér Wilfried Martens, který uzavřel dohodu o spolupráci s největšími, křesťansko-demokratickými, odbory, na základě které mohl implementovat svůj plán snižování vysoké platové hladiny.

Období do roku 1985 je tedy poznamenáno reformami sociálního systému a růstem exportu obou zemí. Avšak k dalším reformám nedochází. Vzhledem k tomu, že obě ekonomiky jsou proexportně vedené, chybí v nich podpora investic a spotřeby. Až

do poloviny 80. let se rovněž oba státy potýkají s vysokou nezaměstnaností dosahující až 13 % v Nizozemsku a 12 % v Belgii (Jones 2008: 183). Obě země tedy potřebovaly prohloubení ekonomické integrace jako nový impuls z vnějšku, umožňující jim oživit své ekonomiky a nastavit příznivější podmínky pro další rozvoj exportu, na němž byl založen hospodářský vývoj obou států.

2.2 Mezivládní vyjednávání

Pokud vycházíme z Moravcsikovy premisy o vzniku Jednotného evropského aktu jako důsledku růstu mezinárodního obchodu v 70. letech a následného nátlaku nadnárodních společností na vlády s cílem zajistit volný trh pro jejich působení (Moravcsik 1998: 319), pak lze dojít k závěru, že Belgie a Nizozemsko byly jedněmi z hlavních podporovatelů posunu v ekonomické spolupráci Evropy tak, jak posléze určil Jednotný evropský akt (JEA). Tyto dva státy se řadily na přední příčky mezi evropskými zeměmi, jejichž ekonomika byla závislá na mezinárodním obchodu, a jež byly sídlem mnoha nadnárodních společností díky příznivým podmínkám, které těmto společnostem poskytovaly. Belgie i Nizozemsko byly, jak jsem již zmínila, v 80. letech centry mezinárodního obchodu, neboť právě na něm byla založena jejich ekonomika a centrálně mu byly nastavovány příznivé podmínky. Díky příznivým podmínkám byly obě tyto země vyhledávanými místy pro investice nadnárodních společností. Obecně lze říci, že čím více nadnárodních firem v členském státě operovalo, tím větší nátlak byl vyvíjen na tamní vládu, aby nejen vytvářela, případně udržovala příznivé vnitrostátní podmínky pro podnikání, ale aby se rovněž na mezinárodním poli zasazovala o uvolnění překážek volného obchodu a o kroky vedoucí k další a hlubší hospodářské spolupráci. Vysvětlení pro oživení integračního procesu v 80. letech lze najít ve snaze podnikatelské sféry překonat krizi ve své konkurenceschopnosti ve srovnání se zámořskou konkurencí (Streeck, Schmittter 1991: 148). Do jaké míry měly členské státy zájem na vytvoření pokroků v hospodářské integraci Evropy, záviselo na dvou faktorech - míře zapojení státu do průmyslového sektoru a závislosti země na vývozu (Fligstein, Brantley 1995: 121). Závislost celých ekonomik Belgie a Nizozemska jsem již popsala dříve. Zbývá ozřejmit situaci s podílem státních podniků v hospodářství. Podniky vlastněné státem nemají důvod usilovat o zvětšení trhu, neboť jim stát poskytuje dostatek výhod na trhu vnitřním. Naopak integrací by mohlo dojít k zhoršení konkurenceschopnosti takovýchto firem profitujících z ochrany státu. To však nebyl případ Beneluxu, kde se dařilo soukromému kapitálu, který měl na výkonu ekonomiky

výrazný podíl. Díky zájmům početného a silného soukromého sektoru tak oba zkoumané státy Beneluxu měly zájem na vytvoření kroku vpřed v ekonomické integraci Evropy přinášející zlepšení podmínek pro obchod. Benelux se spolu s Velkou Británií řadil k zemím, jejichž banky a podniky sehrály hlavní roli ve vytváření návrhů na liberalizaci obchodu, k níž pomalými kroky v rámci Evropského hospodářského společenství docházelo (Moravcsik 1998: 328). V oblasti malých podniků držel Benelux přednostní postavení mezi všemi členskými státy. Na rozdíl od místních malých a středních podnikatelů, zástupci těchto zájmů v jiných částech Evropy byly k liberalizaci trhu skeptičtí, protože měli především obavy z odstranění státní ochrany trhu, na kterém operovali a o účinky volného na schopnost obstát ve zvýšené konkurenci na větším trhu.

Společná pozice států Beneluxu byla formulována v dokumentu Generálního sekretariátu Beneluxu (Secrétariat général de l'Union économique Benelux 1985). Ten stanoví, že pro dosažení ekonomické unie je minimálním předpokladem rychlá a kompletní realizace společného vnitřního trhu, která vyžaduje technologickou spolupráci, stejně jako spolupráci v sociální a environmentální oblasti. Technologickou spolupráci potřebovala především Belgie, kde docházelo k úpadku tradičního průmyslu a k zaostávání ve vývoji za zbylými státy společenství. Požadavky na spolupráci v sociální oblasti souvisely z výše nastíněným stavem pracovního trhu Belgie i Nizozemska a obavy o využívání vysokých sociálních standardů zahraničními pracovníky po otevření vnitřního trhu. Druhým cílem Beneluxu byla monetární unie, jež vyžadovalo vývoj kupředu ve využívání ECU a posílení evropského měnového systému. Podmínky pro tento rozvoj viděly státy Beneluxu v zapojení Velké Británie, otevření kapitálových trhů ve Francii a Itálii, větší přizpůsobivosti intervencí Německa do fluktuačního rozpětí a omezení fluktuačního rozpětí italské liry. Kalendář kroků, jak bude dosahováno těchto cílů, by měl být stanoven přímo ve smlouvě. Nizozemsko však na rozdíl od Belgie požadovalo spolupráci mezivládního charakteru, nikoli nadnárodního. V těchto prioritních požadavcích na užší ekonomickou spolupráci lze tedy jasně spatřit vliv vnitrostátních faktorů a vývoj stavu ekonomik. Potřeba uvolnění bariér obchodu vychází ze zájmů podnikatelských subjektů a ze závislosti ekonomik obou států na mezinárodní obchodní výměně.

V oblasti politické spolupráce požadovaly státy Beneluxu stanovení cíle společné zahraniční politiky, spolupráci v oblasti spravedlnosti a rozšíření kompetencí Společenství v bezpečnostních problémech. Společnou bezpečnost a obranu považoval

Benelux za „základní součást Evropské unie“. Mělo by v ní docházet k trvalé spolupráci se Západoevropskou unií. V otázce institucionální Benelux trval na reformě rozhodování v Radě, které by mělo probíhat především kvalifikovanou většinou, což „zaručí, že Komise bude moci plnit plně svoji roli garanta zájmů všech členských států, včetně malých a středních.“ (Secrétariat général de l'Union économique Benelux 1985) Benelux rovněž požadoval odstranění nejasností vzniklých kolem pravidla zavedeného lucemburským kompromisem, tedy možnosti veta návrhu, pokud budou ohroženy „životní zájmy“ některého členského státu. Belgie a Nizozemsko[2] v rámci společného memoranda Benelux navrhovaly vytvoření seznamu oblastí, kde se bude hlasovat jednomyslně a vytvoření možnosti revize rozhodnutí nezávislým soudním orgánem, ke kterému by se mohly členské státy odvolat, pokud by se domnívaly, že došlo k ohrožení jejich zájmů. Pravomoci Evropského parlamentu by měly být navýšeny, avšak zde zastával Benelux spíše umírněny postoj a metodu spolurozhodování navrhoval zavést pouze sektorově. Parlament by měl ovšem rovněž dostat právo hlasovat o nominaci předsedy Komise. Nizozemsko se přiklánělo dokonce o hlasování Evropského parlamentu o celém kolegiu komisařů. Počet komisařů by měl být snížen a Rada by na Komisi měla delegovat další exekutivní pravomoci, které do té doby měla ve své působnosti (Secrétariat général de l'Union économique Benelux 1985).

Benelux se dokázal během jednání výrazně prosadit již na jeho začátku, kdy spolu s Itálií zamítl snahu Velké Británie převzít iniciativu v jednání poté, co sešlo z plánu společného postupu Německa a Francie, mezi které se v té době vklínil problém rozdílného postoje během jednání GATT, jež probíhalo ve stejné době, jako příprava JEA. Velká Británie navrhla úplně ustoupit od přepracovávání smlouvy a místo toho přišla s „pragmatickým přístupem“ jak zefektivnit rozhodování v komunitárních otázkách (Gerbet 2004: 301). Shody v rámci Společenství by mělo být dosahováno prostřednictvím dohod mezi vládami, čímž by se předešlo jednomyslnému hlasování, které často končilo patem, neboť státy nedospěly k potřebné dohodě. K hlasování by se státy uchýlily pouze, pokud by to některý z nich požadoval s odkazem na své zájmy. Benelux se však postavil proti této iniciativě brzy podporované dalšími státy majícími zájem na vývoji evropské integrace v mezivládním duchu spíše než v nadnárodním. Pro státy Beneluxu bylo otázku úpravy Smlouvy o EHS nutno vyřešit reformou stávajících rozhodovacích mechanismů a pravomocí institucí a té bylo možné dosáhnout výlučně

[2] Lucembursko se k tomuto návrhu nepřiklonilo.

revizí primárního práva Společenství (Gerbet 2004: 301). Díky tomu, že Itálie v té době předsedala Radě, podařilo se jí naleznout mezi ostatními členskými státy souhlas pro tento návrh revize smlouvy iniciovaný jí samotnou a Beneluxem. Benelux spolu s Itálií byly státy nejvíce nakloněnými institucionální reformě, která by posílila Komisi a Evropský parlament na úkor Rady (Burgess 2000: 106). „…hrály rozhodující roli při udržování tlaku na pokrok směrem k Evropské unii.“ (Burgess 2000: 165)

2.2.1 Belgie

Priority Belgie při vyjednávání nové smlouvy byly již nastíněny ve výše uvedeném výčtu hlavních bodů společné pozice států Beneluxu. Náhled na konkrétní znění pouze belgických zájmů nám však poskytuje ještě jeden primární zdroj, a to rozhovor s Leo Tindemansem (1985), belgickým ministrem zahraničních věcí v době jednání o JEA, který v rozhovoru pro deník La Libre Belgique uskutečněném během vyjednávání, v roce 1985, uvedl, že „‘Evropská unie‘ by měla zahrnout Společenství, tak jak existuje dnes, zahraniční vztahy, ekonomickou a monetární unii, Evropu občanů a posílení institucí.“ V oblasti zahraničních vztahů „by nemělo smysl pouze potvrdit existující ‚politickou spolupráci‘ bez toho, abychom udělali něco pro její zlepšení.“ „Co se týče ekonomické a monetární unie, pokud ta nebude zakotvena ve smlouvě, nenastane žádný skutečný posun směrem k ‚Evropské unii‘.“ Za „podstatu problému“ Tindemans považoval posílení institucí a vyjádřil obavy ze stavu vývoje negociací, který spíše nasvědčoval snaze o zredukování role Komise, s čímž Belgie nesouhlasila. Tindemans stav jednání popsal jako „cestu k trvalé mezivládní metodě“. Pro belgického ministra zahraničí byla silná Komise zárukou rovnováhy mezi Komisí reprezentovaným Společenstvím a členskými státy zastoupenými v Radě ministrů. Tato rovnováha rovněž „poskytuje záruku pro nejmenší z členských států“. Pokud rovnováha bude porušena, hrozí podle Tindemanse návrat do minulosti, do celní unie 19. století. V otázce posílení zapojení Evropského parlamentu do legislativního procesu zastávala Belgie názor, že by mělo docházet k „paralelnímu čtení“ legislativních návrhů, i když by si Rada ponechala konečné slovo v rozhodnutí.

Belgie se s Nizozemskem rozešla v otázce monetární politiky. Zatímco Belgie se přiklonila na stranu Francie požadující komunitarizaci monetární spolupráce, Nizozemsko, stát se silnou měnou, navázaný na Německo zastával stejnou pozici v této oblasti jako jeho východní soused. Tento nesoulad přetrvá i během následujících dekád a vyjednávání o reformách Společenství/Unie.

2.2.2 Nizozemsko

Nizozemsko nebylo významné pouze díky prosazování jasného postoje státních orgánů v oblasti ekonomické liberalizace, ale byly to i zástupci nizozemských společností, jejichž iniciativy na oživení ekonomické integrace se ukázaly jako „rozhodující zdroje iniciativ pro jednotný trh“ (Moravcsik 1998: 355). Kulatý stůl evropských průmyslníků založený v roce 1983, sdružil nejvýznamnější evropské nadnárodní společnosti. Mnoho z nich buď přímo pocházelo z Nizozemska anebo zde mělo, stejně jako v Belgii, své pobočky. Důležitou roli ve skupině sehrál nizozemský Philips, který byl jedním z nejaktivnějších členů vyzývajících k uspíšení tvorby jednotného trhu, tak jak to bylo ustanoveno Římskými smlouvami (Sandholtz, Zysman 1989: 117). Jeho generální ředitel, Wisse Dekker, byl nejvýznamnějším představitelem obchodních zájmů prosazovaných na celoevropské úrovni. V roce 1985 vznikla pod jeho vedením zpráva skupiny o vnitřním trhu, která byla předložena jako návrh na posun v oblasti integrace členským státům. Přestože tato iniciativa zapadla bez výraznější snahy o realizaci vzhledem k již pokročilému stavu jednání o nové smlouvě, Kulatý stůl Evropských průmyslníků, a jeho nizozemští představitelé především, neustali ve svých aktivitách. Wisse Dekker v sérii svých projevů představil plán „Evropa 1990“, ve kterém mimo jiné vyzval k reformě fiskálních, obchodních, technických a sociálních politik a uznání spojitosti mezi obchodní liberalizací a daňovou harmonizací (Dekker 1985). Díky tomuto návrhu a soustavné činnosti v oblasti ovlivňování připravovaných iniciativ byl Kulatý stůl evropských průmyslníků jedním z nejvýznamnějších nestátních aktérů podílejících se na tvorbě Jednotného evropského aktu. „Jeho snaha o ovlivnění národních vlád byla neocenitelná.“ (Fielder 2000: 87) Rovněž Peter Shuterland (1999: 3), komisař pro hospodářskou soutěž od roku 1985 do roku 1989 uvedl jmenovitě Wisse Dekkera jako člověka majícího zvláštní důležitost pro vytvoření návrhu na dokončení jednotného vnitřního trhu. Nebyl to však pouze nizozemští reprezentanti z této zájmové obchodní skupiny, ale našli se i další, dokazující silné zájmy nizozemského businessu na pokroku v evropské integraci. V 80. letech v Evropě vznikla i Kangaroo Group sdružující především britské a nizozemské obchodní zájmy. Tato skupina spolupracovala s Kulatým stolem evropských průmyslníků na vytváření plánu „Evropa 1990“. Ve stejné době jako Kulatý stůl evropských průmyslníků například i André Bénard, výkonný ředitel Royal Dutch Shell, založil podobné zájmové uskupení sdružující další obchodní zájmy (Moravcsik 1998: 356). Ač tato skupina nepřišla s konkrétně zformulovaným návrhem na potřebu reforem,

lze ji, stejně jako Kulatý stůl evropských průmyslníků zařadit mezi aktéry významně a aktivně působící na evropské scéně a podporující kroky vlád k znovuoživení integračního procesu. Nizozemské zájmové skupiny tedy byly aktivní nejen v rámci vnitrostátního formulování postoje nizozemské vlády, kdy si vzhledem k důležitosti jejich kupní síly nemohlo Nizozemsko dovolit nejednat bez ohledu na jejich názory a přijaté postoje, ale rovněž přímo na evropské úrovni.

2.3 Pozice velkých států a výsledek vyjednávání

Mezivládní konference o nové smlouvě byly uspořádány s hlavním cílem reformovat současné rozhodovací mechanismy takovým způsobem, aby mohl být učiněn další krok v ekonomické spolupráci Evropy. Zpráva Doogeova výboru ustanoveného jako ad hoc přípravné fórum pro diskuzi návrhů, jak dosáhnout užší spolupráce mezi státy Společenství uvádí jako nejnaléhavější problém dlouhodobou nízkou výkonnost ekonomik západní Evropy. „… po deseti letech krize Evropa, na rozdíl od Japonska a USA, nedosáhla dostatečné míry růstu, aby omezila znepokojující údaj téměř 13 milionů nezaměstnaných.“ (Comité ad hoc pour les questions institutionnelles 1984). Cílem číslo jedna tak bylo „vytvoření opravdového vnitřního trhu“ (Comité ad hoc pour les questions institutionnelles 1984). Nejdůležitějšími otázkami stanovenými před zahájením mezivládních konferencí bylo tedy kromě samotné definice vnitřního trhu, určení rozsahu hlasování kvalifikovanou většinou, a především pak, zda by tato metoda hlasování měla být uplatňována na celou oblast vnitřního trhu. Mezi hlavní témata jednání mělo patřit i určení, do jaké míry bude zapojen Evropský parlament do reformované evropské spolupráce po vytvoření nové smlouvy. Předmětem jednání bylo, i zda by smlouva měla zahrnout přímý odkaz na evropskou monetární unii, jakožto cíl evropské ekonomické integrace (Beach 2005: 39).

Požadavky velkých států v základních bodech agendy byly následující. Německo si přálo větší rozvoj společné zahraniční politiky vzhledem k tomu, že unilaterální akce německé armády zůstávaly od druhé světové války zakázané. Obnova Evropy by podle Německa měla obsahovat ekonomický prvek, což vyžadovali především reprezentanti ekonomických zájmů na domácí scéně. Francie považovala za svůj cíl monetární kooperaci, neboť ta by mohla vyřešit problém s řízením směnných kurzů, které se ukázalo na francouzské půdě jako problematické. V zahraniční politice se snažila Francie především o osamostatnění od USA, a proto se rozhodla pro spolupráci s Německem. Obecná povaha francouzských návrhů během vyjednávání

byla směřovat k užší nadnárodní politické spolupráci, protože tak by mohlo dojít k posílení kontroly nad ekonomicky rostoucím Německem. Velká Británie vedená zájmy svého proexportně orientovaného soukromého sektoru navrhovala již od roku 1984 vytvořit evropský vnitřní trh bez regulací a bariér. Pro dosažení tohoto cíle byla ochotna přistoupit i k podpoře hlasování kvalifikovanou většinou v Radě, aby mohlo být dosaženo posunu v další liberalizaci trhu. Naopak jednoznačně se postavila proti komunitarizaci sociálních politik a vytváření společné zahraniční politiky (Eichengreen 2007: 339).

Výsledkem jednání byla jednotná smlouva zahrnující všechny projednávané oblasti spolupráce, kterou musely státy přijmout jako celek, takže bylo zabráněno případným problémům s výběrem témat pro přijetí eventuelních samostatných návrhů pro jednotlivé oblasti spolupráce. Pro oblast vnitřního trhu se státy dohodly na hlasování kvalifikovanou většinou v Radě, neboť požadavek jednomyslnosti by zabránil přijetí potřebných opatření pro vznik a rozvoj trhu. Výjimku tvořilo slaďování fiskálních politik, volný pohyb osob a práva a zájmy námezdně pracujících. Byly tak splněny požadavky Beneluxu jak na rozšíření kvalifikované většiny, tak na ponechání možnosti zabránit přílivu zahraničních pracovníků na vlastní trh. To bylo v souladu se snahou o uchránění pracovního trhu států se silnou sociální politikou, jakými Belgie i Nizozemsko byly. V reformě postavení Komise došlo k dosažení kompromisu. Její role byla posílena na úkor Rady, která Komisi nově svěřuje většinu výkonných pravomocí. Radě byl však vyhrazen výkon přímo uplatnitelných pravomocí, ale pouze „ve specifických případech“ (Jednotný evropský akt 1986, Čl. 10). Tento návrh přitom vzešel od nizozemské vlády (Lodge 1986: 215). Rozšíření pravomocí Komise tímto způsobem bylo tedy zásadním vyslyšením nizozemského požadavku v jedné z nejdůležitějších agend jednání. Celkově, přestože si státy nad Komisí ponechaly kontrolu ustanovením výborů dohlížejících na exekutivní opatření Komisí navrhovaná, došlo k naplnění požadavků států Beneluxu a obzvláště pak Nizozemska. Přestože některé návrhy států Beneluxu neuspěly, jako tomu bylo v případě hlasování o členech Komise Evropským parlamentem a omezení počtu členů Komise, v oblasti zásadního významu pro velké i malé státy, tedy vymezení vztahu Rady a Komise, mohl Benelux slavit úspěchy.

Jednotný evropský akt zavedl metodu spolupráce Evropského parlamentu s Radou ve všech oblastech, ve kterých Rada hlasuje kvalifikovanou většinou.[3] Uvedením metody spolupráce v život nastal „začátek skutečného přidružení Parlamentu k legislativní moci ovládané Komisí a Radou.“ (Gerbet 2004: 304) Nově byl navíc vyžadován souhlas Parlamentu při přijímání nových členských států a při přidružování třetích států (Jednotný evropský akt 1986, Čl. 8, Čl. 9). Nedošlo tedy k plnému naplnění požadavků Beneluxu na spolurozhodování Parlamentu v některých politikách. Jeho role však v souladu s vyzněním společné pozice států Beneluxu posílena byla. Zásadní formulací JEA bylo ustanovení o vzniku prostoru bez hranic v rámci Společenství, a to k 1.1.1993 (Jednotný evropský akt 1986, Čl. 13). Tím byl naplněn další ze společných požadavků Beneluxu, a to určení kalendáře pro prohlubování ekonomické spolupráce. JEA také vytvořil monetární kapacitu Společenství, tedy možnost využívat měnové nástroje pro plnění měnových cílů v budoucnu. Navzdory požadavku Belgie však nebyly stávající nástroje, tedy Evropský měnový systém, ECU a Evropský fond pro měnovou spolupráci převedeny do institucionálního rámce. V této oblasti byly upřednostněny zájmy Německa, které požadovalo spíše uvolnění pohybu kapitálu a Velké Británie, jíž se belgický požadovaný krok nelíbil vzhledem k tomu, že libra tehdy nebyla součástí paritního koše (Gerbet 2004: 305). V oblasti spolupráce v sociální politice, jejíž komunitarizace patřila mezi belgické i nizozemské priority, došlo k přesunu dosavadní mezivládní spolupráce prostřednictvím akčního programu pro sociální oblast do komunitárního rámce. Hlasování o aplikačních opatřeních sociální politiky bude probíhat kvalifikovanou většinou. Zde tedy musely „pro-integračně“ smýšlející státy v čele s Beneluxem dojít ke kompromisu s „pragmatickými“ státy zastoupenými především Velkou Británií, které si vyžádaly zachování jednomyslného hlasování při vytváření nových oblastí spolupráce v sociální politice.

V oblasti výzkumu a technologického vývoje JEA vytyčil cíl tuto oblast posílit prostřednictvím umožnění podnikům, výzkumným střediskům a univerzitám využívat potenciálu volného trhu. Tím byl splněn další z požadavků z vydané společné pozice států Beneluxu. Také v oblasti ochrany životního prostředí JEA vytyčil cíle a možné prostředky vedoucí k jejich dosažení. V zahraniční politice se členské státy zavázaly navzájem konzultovat své kroky a slaďovat jednotlivé postupy. Každý stát si však

[3] Výjimkou z tohoto pravidla byly společné vnější tarify, uvolnění pohybu služeb a kapitálu, dopravní

zachovává svrchovanost při zaujímání národních stanovisek. Ta by se ovšem měla postupně sbližovat. Z tohoto ustanovení plyne i zachování potřeby dosažení jednomyslného souhlasu o společných akcích států v oblasti zahraniční politiky (Jednotný evropský akt 1986, Čl. 30). Nebyl však splněn požadavek Belgie na odkaz na Západoevropskou unii, jako na základ společné obrany v Evropě. Belgie byla naopak úspěšná v požadavku uvedení odkazu na závazek podpory základních práv uvedený v preambuli JEA. V oblasti technologických inovací nová smlouva stanoví, že „zájmem Společenství je posilovat vědeckou a technickou základnu evropského průmyslu a podněcovat zvyšování jejích konkurenčních schopností na mezinárodní úrovni“ (Jednotný evropský akt 1986, Čl. 24). To plně odpovídalo zájmům Belgie, která ještě před zahájením mezivládního jednání připomínkovala francouzský návrh spolupráce v technologické oblasti, neboť si přála zaručení podpory výzkumu a tím podpoření ekonomické produktivity (Lodge 1986: 216). Znění JEA ale již neodkazovalo na nadnárodní spolupráci v otázkách spravedlnosti, což byla další oblast zájmu Beneluxu.

Belgie s Nizozemskem tedy patřily ke státům, jejichž většina požadavků na znění nové smlouvy byla splněna. Tyto požadavky se zároveň překrývaly s nejdůležitějšími body projednávané agendy stanovenými na počátku vyjednávání. Jednalo se především o reformě rozhodovacích mechanismů v institucích, která dopadla příznivě pro Belgii i Nizozemsko. Hlavním úspěchem jednání bylo dosažení dohody na vytvoření vnitřního trhu k pevně stanovenému datu. Tím došlo k naplnění hlavního cíle obou dvou států. Dále bylo rozšířeno hlasování kvalifikovanou většinou i více zapojen Evropský parlament. Nutné je ovšem zmínit, že v těchto bodech se malé státy Beneluxu shodly s velkými členskými státy Společenství. Za významné přispění především Nizozemska k reformě integračního procesu v 80. letech lze označit kompromisní formulaci zavádějící navýšení exekutivních pravomocí Komise s možností Rady zachovat si poslední slovo v některých oblastech rozhodování. Velké státy byly Beneluxem omezeny ve své snaze o nenavyšování role Komise ve Společenství. Belgie a Nizozemsko dokázaly v této pro ně prioritní oblasti vyjednat kompromis a zabránit posunu k mezivládnímu charakteru Společenství. Významného vlivu se Belgii a Nizozemsku dostalo také během vyjednávání spolupráce členských států v sociální politice, kde oba dva státy trvaly na co největší komunitarizaci a přispěly k prosazení

politika, zemědělské směrnice a nařízení.

hlasování kvalifikovanou většinou alespoň v některých bodech rozhodování v této oblasti. Našly se ale i oblasti, kde JEA nepřinesl změnu požadovanou Belgií a Nizozemskem. Mezi ně patřila především větší institucionalizace měnových mechanismů spolupráce. Rovněž odkaz na Západoevropskou unii a vývoj společného postupu v bezpečnostní politice, jedna z priorit Belgie, novou smlouvou ustanoveny nebyly. Spolu s konkrétními body JEA shodnými s požadavky formulovanými státy Beneluxu je však ještě zapotřebí připomenout vlivnou roli Belgie a Nizozemska při samotném prosazení návrhu na vytvoření nové smlouvy přeformulovávající stávající rozhodovací pravidla, když se tyto dva státy spolu s Itálií zasadily o svolání první mezivládní konference o JEA. Benelux sehrál během klíčového momentu jednání významnou roli „hnacího motoru“ hlubší nadnárodní spolupráce. Celkově lze tedy shrnout, že Belgie i Nizozemsko hrály během mezivládního vyjednávání o Jednotném evropském aktu důležitou roli, kdy byl díky nim prohlouben nadnárodní prvek spolupráce. Na druhou stranu jim ale nelze přisuzovat roli významnější než velkým členským státům, neboť bez potřebné podpory větších členských států a nalezení kompromisu s nimi by jejich požadavky byly jen obtížně naplněny.

Následuje tabulka sumarizující a doplňující hlavní body jednání, postoje zkoumaných států a výsledky jednání.

Tabulka č. 2 – Jednotný evropský akt

téma jednání/stát	Belgie	Nizozemsko	Německo	Francie	Velká Británie	výsledek
vnitřní trh	ano	ano	ano	ano	ano	ano
Rada	QMV	QMV	QMV v některých oblastech	pouze mírné navýšení QMV	proti navyšování QMV	QMV
Komise	více pravomocí od Rady	kompromis, méně komisařů, více pravomocí od Rady	nenavyšovat pravomoci	nenavyšovat pravomoci	nenavyšovat pravomoci	kompromis
Evropský parlament	nominace předsedy Komise, paralelní čtení návrhu v Radě a EP, sektorově spolurozhodování	hlasování o celé nové Komisi, sektorově spolurozhodování	posílení pravomocí	proti navýšení pravomocí	proti navyšování pravomocí	spolupráce ve všech QMV
monetární spolupráce	nadnárodní	mezivládní	mezivládní	nadnárodní	ne	monetární kapacita, řešení až v budoucnu
zahraniční politika	ano	ano	ano	ano	ne	jen mezivládní konzultace
obranná politika	prohloubení spolupráce, spolupráce se ZEU	spolupráce se ZEU	proti prohlubování spolupráce	proti prohlubování spolupráce	proti prohlubování spolupráce	jen konzultace, ne spolupráce se ZEU
technologie	spolupráce	spolupráce	minimální decentralizace	spolupráce	minimální decentralizace	spolupráce
sociální oblast	spolupráce	spolupráce	spolupráce	spolupráce	ne	komunitarizace, ale kompromis o hlasování
vlastní iniciativy	podpora Itálie při vzniku konference	podpora Itálie při vzniku konference				

3 Maastrichtská smlouva

3.1 Motivy pro vyjednávání

3.1.1 Belgie

Na počátku 90. let byla vnitropolitická situace v Belgii vhodná pro přijetí v Evropě nově vznikajících integračních impulsů. Koaliční politické strany byly příznivě nakloněny myšlence integrace. Problém nepředstavovala ani opozice, u které v tomto směru vláda nacházela podporu. Evropská integrace byla jedinou nekontroverzní oblastí zahraniční politiky v parlamentu a program každé ze stran obsahoval snahu o dosažení cíle federální Evropy (de Wilde d'Estmael, Franck 1996: 39). Na takovémto politickém pozadí se zrodila myšlenka vlastní iniciativy vlády, která následně předložila memorandum s představou, již měla o budoucím vývoji integračního procesu. Kromě politického dění na národní úrovni ovlivnil postup Belgie na evropské půdě i proces vedoucí k federalizaci státu, který v 90. letech dosahoval své vrcholné váze. V reakci na něj bylo v belgickém zájmu snažit se prosadit do znění smlouvy zakotvení principu subsidiarity tak, aby nižší samosprávné celky měly zaručeny podíl na evropském rozhodování.

Pozitivně vnímaný integrační proces byl důsledkem pochopení jednoznačných výhod pro Belgii spojených s ekonomickou integrací, kdy v roce 1991 mířilo 75 % belgického exportu do států Společenství; s posílením hlasu malého státu v rámci velkého integračního uskupení; a s Bruselem jako hlavním městem Evropy a renomé, které tím Belgie jako geografické centrum integrované Evropy v zahraničí získávala. Ekonomice dominovala tradiční belgická odvětví, jako byla textilní výroba, zpracování oceli či automobilový průmysl, a ta byla závislá na vývoji ekonomik obchodních partnerů (Mommen 1994: 222). Měnová integrace byla proto pro zájmové skupiny prostředkem zlepšení ekonomiky. S tím byla spojena i sociální politika, která byla nátlakovými skupinami, především těmi, které sdružovaly zaměstnance, vnímána jako nezbytný doplněk měnové integrace, neboť byla prostředkem udržení vysokých sociálních benefitů poskytovaných belgickým státem (Franck, Leclercq, Vandevievere 2003: 82). Ten se přitom potýkal s vysokou cenou jednotky práce, jejíž nárůst byl od 70. do 90. let oproti ostatním evropským státům o 10 % vyšší (Mommen 1994: 216). Vysoká cena práce měla za důsledek problém číslo jedna belgické ekonomiky - nezaměstnanost. Ten však nebyl vhodně řešen. Vláda se uchylovala ke krokům

v podobě podpory v nezaměstnanosti, namísto zavádění rekvalifikačních programů a podpory mobility pracovních sil. Tato opatření byla nutná vzhledem k příčinám nezaměstnanosti – nedostatečné kvalifikaci či možnosti rekvalifikace, regionální nezaměstnanosti. Belgie se namísto toho rozhodla jít cestou sociálního státu garantujícího snadnou dostupnost sociálního zabezpečení pro nepracující s neomezenou dobou trvání a nízkou kontrolou využívání (OECD Economic Surveys: Belgium, Luxemburg 1991).

3.1.2 Nizozemsko

Nizozemský postoj k měnové integraci byl ovlivněn dobrým výkonem jeho ekonomiky na počátku 90. let. Neobávalo se proto uspíšení vytvoření společné měny, neboť již splňovalo potřebná konvergenční kritéria. Naopak ale odmítalo slevit z požadavku splnění těchto kritérií každým státem, který by měl společnou měnu přijmout. Řešení proto spatřovalo ve dvourychlostní Evropě a v postupném přistupování dalších zemí. Nizozemský gulden byl, jak jsem již zmiňovala výše, jako jedna z prvních evropských měn navázán na německou marku v reakci na ropné krize 70. let. Pevnou měnu potřebovalo Nizozemsko pro zahraniční obchod a pro zamezení opakování scénáře přelomu 70. a 80. let, Holandské nemoci[4], která ovlivnila zásadním a přitom negativním způsobem tehdejší ekonomickou situaci. Přechod na společnou evropskou měnu byl navíc podporován i sociálními partnery, kteří ho považovali za logické pokračování dosavadní měnové politiky, snahy o udržení otevřené ekonomiky a potřeby reformovat veřejné výdaje, především ty sociální (Verdun 2002: 248), které představovaly na počátku 90. let 60 % celkových veřejných výdajů. Hlavním problémem nizozemského trhu práce byl počet lidí požívajících příspěvků pro invalidy, kteří činili 14 % celkové pracovní síly a spolu s výdaji na nemocenské příspěvky na ně bylo vynaloženo na 7 % HDP (OECD Economic Surveys: Netherlands 1991/1992). Tento systém tvořil rigiditu na trhu práce, která dále omezovala ekonomiku. S přijetím společné měny a z toho vyplývající nutnosti plnit centrálně daná kritéria indikující stav ekonomiky bylo považováno za možnost zlepšení výkonnosti nizozemského hospodářství.

Stejně jako během příprav na vytvoření Jednotného evropského aktu měl i během vyjednávání Maastrichtské smlouvy výrazný vliv Kulatý stůl evropských

[4] Označení Holandská nemoc se používá pro situaci, kdy v důsledku objevení nerostného bohatství roste hodnota měny, což snižuje export země a tím i její konkurenceschopnost.

průmyslníků, ve kterém byla členy i řada nizozemských firem, jež, jak jsem již zmínila výše, měly výrazný vliv na nizozemské politické rozhodování díky svému velkému podílu na HDP země. V zájmu těchto nadnárodních společností bylo dále posunovat kupředu integraci společného trhu. Nizozemsko tak mělo v tomto významném hnutí podporu pro své kroky, které byly v duchu požadavků společností.

3.2 Mezivládní vyjednávání

3.2.1 Belgie

Maastrichtská smlouva s sebou přinesla novou kapitolu v dějinách evropského integračního procesu. Založila Evropskou unii, tedy spolupráci na politickém základě a rovněž otevřela cestu k ustanovení společné hospodářské a měnové unie a zahraniční politiky. Nicméně velká část ze zásad stanovených v této smlouvě byla navržena již ve zprávě vydané téměř o dvacet let dříve, kterou vypracoval belgický premiér Leo Tindemans. Cílem zprávy bylo analyzovat a navrhnout opatření, ke kterým by mělo Společenství přistoupit, pokud mělo být úspěšně transformováno v Evropskou unii, tzn. politické uspořádání s nadnárodními pravomocemi. Články Maastrichtské smlouvy stanovující realizaci společné zahraniční politiky a komunitární bezpečnosti, tedy společné obranné politiky, byly „potvrzením toho, co bylo řečeno v Tindemansově zprávě“ (Tindemans 2006). Tindemans vycházel z přesvědčení, že společná zahraniční a bezpečnostní politika je nutným předstupněm k vytvoření monetární integrace. Bez ní by totiž dle Tindemanse nevznikl mír v Evropě, předpoklad měnové spolupráce (Tindemans 2006). Premiér ve zprávě detailně, v šesti bodech, navrhl, jak by měly být konsolidovány stávající instituce a rozvinuty společné politiky. Stejně jako Johan Beyen a Paul-Henri Spaak se tak i Leo Tindemans stal vrcholným představitelem Beneluxu, který přinesl novou radikální myšlenku na oživení integračního procesu, myšlenku, jež byla v průběhu času potvrzena jako krok správným směrem nutný pro další směřování sjednocené Evropy.

Tindemansovou zprávou však aktivita Belgie na evropském integračním poli neskončila. Z členských států to byla znovu ona, která započala v 90. letech proces jednání vedoucích k přijetí Maastrichtské smlouvy, když v květnu roku 1990 sepsala belgická vláda memorandum vyzývající k prohloubení evropské integrace. Konkrétními požadavky bylo posílení institucí, snížení demokratického deficitu a rozvíjení společné zahraniční a bezpečnostní politiky (Belgian Government 1990). Přestože se tento návrh

setkal s kritikou Velké Británie, kdy například britský ministr zahraničí, Douglas Hurd, označil belgickou iniciativu za „první skok do bazénu, i když v něm není žádná voda“ (cit. v Corbett 1993: 16), ostatní státy ho uvítaly a stal se jedním z podkladů pro jednání Evropské rady v dubnu 1990 v Dublinu. Na tomto mezivládním jednání většina členských států souhlasila s přípravou nové smlouvy měnící institucionální rovnováhu a posilující Společenství, tedy s návrhem uvedeným v memorandu Belgie a podpořeným Jacquesem Delorsem. V závěrech zasedání byly přijaty všechny tři hlavní, výše zmíněné belgické návrhy na reformu Společenství (Political Union. Subjects for Reflection submitted to the European Council in Dublin (25-26 June 1990)). Belgické memorandum bylo ceněno zvláště díky tomu, že sice přinášelo návrh reforem, ale umírněnou, postupnou cestou. Belgie si byla vědoma nutnosti souhlasu se změnami i ze strany států méně nakloněných prohlubování nadnárodní spolupráce, než byla ona sama. Původním záměrem tedy bylo dosáhnout co nejvýraznějšího posunu v integraci, ovšem při zachování tehdejšího rámce spolupráce (Verdun 1992: 42). Až ve chvíli, kdy se Belgie setkala s podporou ostatních států pro své návrhy a pro další vývoj integrace obecně, zvolila více federalistickou linii, což vedlo v konečném důsledku až k přiklonění Belgie, jako jediné země, k návrhu nizozemského předsednictví, který byl však pro svoji příliš progresivní povahu ostatními státy odmítnut.

Během série následujících summitů usilovala Belgie, v souladu se svým memorandem a s linií posilování nadnárodního charakteru Společenství, jakožto pojistky proti přílišnému vlivu velkých států, o posílení Evropského parlamentu v legislativním procesu, především o zavedení metody spolurozhodování posílením postavení Parlamentu během využití metody spolupráce a rozšíření oblastí, kde je požadován jeho souhlas. Parlamentu by rovněž podle Belgie mělo být přiděleno právo hlasovat o novém předsedovi Evropské komise a dávat souhlas se složením Komise jako celku. V Radě by mělo dojít k rozšíření hlasování kvalifikovanou většinou na všechny oblasti rozhodování kromě nových komunitárních kompetencí, revize smluv a přistoupení nových států (Belgian Chamber of Representatives 1991). Role Komise, tradičního ručitele omezení síly velkých členských států v nadnárodním rozhodování, měla být posílena prostřednictvím snížení počtu oblastí, ve kterých jsou legislativní pravomoci přeneseny na Radu ministrů. Belgie se také zasazovala o prohloubení nadnárodní spolupráce v sociální oblasti. Jako první z členských států vystoupila na mezivládních konferencích s návrhem na rozšíření hlasování kvalifikovanou většinou a

potřebu spolurozhodnutí Evropského parlamentu v celé této oblasti. Důkazem silného vlivu belgických sociálních partnerů na centrální vládu byl požadavek Belgie na vytvoření Výboru práce složeného z představitelů zaměstnavatelů a zaměstnanců, kteří by se spolupodíleli na vytváření společné sociální politiky. Belgie byla, za asistence Evropské komise, hlavním iniciátorem vytvoření Protokolu o sociální politice a Dohody o sociální politice ustanovující podporu a doplňující činnost Společenství v sociální oblasti. Belgie rovněž požadovala za žádoucí uvést v život společnou průmyslovou politiku sloužící ke koordinaci autonomních průmyslových politik jednotlivých členských států (Vanhoonacker 1992: 43). V oblasti společné zahraniční a bezpečností politiky Belgie upřednostňovala její postupný vývoj spolu s přenecháním pravomocí rozhodování v tomto sektoru spolupráce Radě ministrů, nikoliv Evropské radě, a o vytvoření kolektivní obrany EU prostřednictvím postupného sbližování Unie se Západoevropskou unií (ZEU). Rada ministrů by rovněž měla mít právo rozhodnout o začlenění dalších oblastí do společné zahraniční politiky na návrh Komise či členského státu.

Návrh lucemburského předsednictví uvádějící poprvé v život třípilířovou strukturu budoucí Evropské unie byl belgickou stranou výrazně kritizován a chrámová struktura byla označena za hybridní a za hrozbu budoucí evropské integraci. Belgie jí byla ochotna přijmout pouze za podmínky závazku postupného přechodu druhého a třetího pilíře z mezivládní na komunitární úroveň (Vanhoonacker 1992: 44). Prosazování co nejširší oblasti spadající do nadnárodních kompetencí bylo opět v souladu s postojem Belgie a malých států obecně si uvědomujících sílu větších evropských sousedů a snažících se o její minimalizaci. Druhý lucemburský návrh uspokojil belgické požadavky minimálně, pouze formulací o směřování k federální unii, pilířová struktura však zůstala zachována (Projet de Traité sur l'Union (document de référence de la présidence luxembourgeoise) 1991). Po odsunutí návrhu nizozemského předsednictví přinášející jednotnou strukturu Unie a podporovaného Belgií jako jediným státem z jednacího stolu se Belgie snažila alespoň začlenit do vznikající smlouvy záruky budoucího přesunu společné zahraniční a bezpečnostní politiky a spolupráce v soudnictví a trestních věcech do komunitárních pravomocí. V prosinci 1991 navrhla, aby bylo do smlouvy začleněno opatření zaručující, že na příští mezivládní konferenci plánované na rok 1996, přestanou být Společná zahraniční a bezpečnostní politika a spolupráce v oblasti justice a vnitřních věcech samostatnými

pilíři a budou integrovány do Společenství (Belgian Government 1991). Ani v tomto požadavku však nebyla Belgie úspěšná. Konečná podoba Smlouvy o Evropské unii obsahuje pouze odstavec o budoucím posouzení postupu, „do jaké míry je potřebné přehodnotit politiky a formy spolupráce zaváděné touto smlouvou s cílem zajistit účinnost mechanismů a orgánů Společenství“ (Smlouva o Evropské Unii 1992, Hlava 1, Čl. B). V oblasti spolupráce ve vnitřních věcech Belgie prosazovala na základě zkušenosti z integrace Beneluxu zavedení společné vízové politiky, která je potřebnou součástí režimu volného pohybu osob. Belgie přitom argumentovala, že prostřednictvím jurisdikce Evropského soudního dvora bude mnoho otázek spravedlnosti a vnitřních záležitostí stejně spadat do komunitárních kompetencí. Belgický požadavkem přesunů volného pohybu do komunitárního pilíře však byl vyslyšen až během jednání o Smlouvě amsterodamské. Celkově nedosáhla tentokráte Belgie mnoho ze svých požadavků. Belgický premiér Wilfried Martens po návratu z konference v Maastrichtu přiznal, že jeho očekávání v oblasti Evropské politické unie nebyla naplněna (Vanhoonacker 1992: 46).

3.2.2 Nizozemsko

Postavení Nizozemska bylo během vyjednávání Maastrichtské smlouvy specifické díky tomu, že předsedalo v druhém pololetí roku 1991, tedy v době kdy vyjednávání vrcholilo, Radě ministrů. Tím se mu výrazně navýšila možnost ovlivnit výsledek jednání podle svých zájmů, i když samozřejmě v kompromisním znění. Předsednictví má totiž k dispozici řadu nástrojů, jak formovat agendu jednání. Tím hlavním je možnost přezkoumávat návrhy ostatních členských států a institucí a vytvářet z nich jednotnou pozici předkládanou jako návrh budoucí smlouvy. Tak se předsednický stát stává tím, kdo má privilegovaný přístup k informacím a tím, kdo stanovuje agendu jednání.

Nizozemsko se této role ujalo aktivním způsobem a rozhodlo se transformovat podobu jednání podle svých zájmů, spíše než aby bylo zprostředkovatelem a navázalo na předešlá jednání vedená předsednictvím lucemburským. Kontroverzi vyvolaly především nizozemské návrhy politické integrace. Co se týče monetární a hospodářské spolupráce, zde představilo předsednictví sice svůj vlastní, ale do značné míry konzistentní návrh s předešlými návrhy Lucemburska. Předsednictví navrhlo, že by přechod na společnou měnu mohl začít již v případě, kdy by šest států plnilo konvergenční kritéria po dobu alespoň dvou let. Tyto státy by následně mohly vetovat

zapojení dalších států do hospodářské a měnové unie. Dvourychlostní monetární unii vidělo Nizozemsko jako vhodný způsob vytvoření nadnárodní spolupráce bez slevování z podmínky naplnění konvergenčních kritérií. Návrh se však setkal s odmítavými ohlasy ze strany států s méně stabilní monetární politikou. Předsedající země nicméně dokázala rozdílné postoje států sjednotit a přinesla na jednací stůl kompromisní návrh kompenzace negativních dopadů monetární unie prostřednictvím financování z kohezních fondů (Dür, Mateo 2004: 9). Předsednictví se rovněž podařilo vyřešit nejistotu členských států spojenou s fázemi přechodu na jednotnou měnu. Německo požadovalo ustanovení Evropské centrální banky koordinující monetární politiku až během třetí, poslední fáze, tedy zavedení jednotné měny v členských státech. To způsobilo obavy ostatních vlád o to, kdo bude zodpovědný za společnou měnovou politiku během přechodné druhé fáze. Nizozemsko přišlo s návrhem vytvoření Evropského měnového institutu majícího za úkol posilovat spolupráci mezi národními ústředními bankami, koordinovat měnové politiky členských států, usnadňovat používání Evropské měnové jednotky (ECU) a dohlížet na jeho vývoj (Corbett 1993: 41). Obecně se Nizozemsko postavilo k otázce měnové integrace výrazně aktivně. Jeho zájmy se v podstatě shodovaly s pozicí Německa, na které bylo historicky finančně navázáno. V mnoha ohledech se však Nizozemsko odvážilo zajít se svými návrhy na měnovou kooperaci ještě dále než jeho východní soused, a to protože se nemuselo obávat obvinění ostatních států ze zaujetí příliš dominantní pozice, jak by tomu mohlo být v případě velkého a ekonomicky silného Německa. Nizozemci „často vyjadřovali, co si Němci mysleli, bez toho, aby se museli obávat, co si o nich myslí ostatní“ (Verdun 2002: 240).

V oblasti politické integrace nebylo již Nizozemsko příliš úspěšným vyjednavačem. Jak jsem zmínila výše, rozhodlo se nenavázat na slibně započatá a vyvíjející se jednání o lucemburském návrhu smlouvy, který prostřednictvím pilířové struktury vyvažoval pozice států upřednostňujících nadnárodní přístup a států favorizujících čistě mezivládní spolupráci, a předložilo na konci září 1991, tři měsíce před závěrečným summitem v Maastrichtu, návrh nový, radikálně pozměňující předchozí lucemburské plány. Tento návrh byl přijatelný pouze pro Belgii usilující o stejné cíle, a to odklonění se od pilířové struktury a co největší komunitarizaci jak zahraniční a bezpečností politiky, tak spolupráci ve vnitřních věcech a soudnictví. Nizozemský návrh byl v „černé pondělí“ nizozemské diplomacie zamítnut deseti

z celkového počtu dvanácti členských států, které přistoupily k navrácení se k původnímu lucemburskému projektu. Kromě samotného znění návrhu, který nevyhovoval státům trvajícím na zachování národní úrovně jako hlavní rozhodovací autority, nebylo na projednání nizozemského návrhu dostatek času a chyběly v něm detaily, jak dospět k jednotné struktuře (Smith 2002: 123). Nizozemci vycházeli z předpokladu, že podle dosavadní rétoriky většiny vlád členských států by osm z nich, mezi nimi i Německo, Itálie či Španělsko, podpořilo návrh výraznější nadnárodní spolupráce (Moravcsik 1998: 449). Avšak tyto státy odmítly převést zákulisní dohody v realitu a nakonec shledaly, že by bylo technicky velmi obtížné zaměnit v pokročilé fázi vyjednávání původní rozjednaný návrh lucemburského předsednictví za velmi rozdílný návrh předsednictví nizozemského. K odmítnutí návrhu přispěly rovněž okolnosti vyjednávání, kdy agenda, o které mělo být dosaženo shody, byla velmi rozsáhlá a státy si nevytvořily obecnou definici, jak má podle nich politická unie vypadat. Důkazem toho je i srovnání začátku jednání o unii monetární a politické. Zatímco to první začalo okamžitě, bez výrazného prodlení způsobeného potřebou studia rozdílně deklarovaných postojů jednotlivých států, jednání o politické unii začalo až po třech měsících snahy o sběr a uspořádání návrhů na její vytvoření (Corbett 1993: 30). Navíc to bylo z členských států pouze Nizozemsko, Belgie a Řecko, které k návrhu politické integrace vydaly memoranda nastiňující jejich představu o podobě politické spolupráce. Pro Nizozemsko tak bylo obtížně odhadnutelné, kde byly hranice států v případě hledání konsensu.

Přes tato zjevná znevýhodnění vedoucí ve svém závěru v odmítnutí návrhu nizozemského předsednictví, to byla především neschopnost Nizozemska oddělit roli předsednické země, která má usilovat především o dosažení kompromisu od svých národních postojů. Ty mělo Nizozemsko jako předsedající stát do finálních znění návrhů začleňovat pouze v omezené míře a diplomaticky, neboť se ukázalo, že návrhy tyto postoje odrážející nemusí být vždy pozitivně přijímány ostatními členskými státy. Mezi ně patřila snaha o vytvoření hlubší nadnárodní spolupráce Evropy, k čemuž bude zapotřebí zajištění chybějící demokratické legitimity, a to především navýšením pravomocí Evropského parlamentu. Kromě uvedení v život nové metody spolurozhodování by měl mít Parlament rovněž právo udělovat souhlas s komisaři jako jednotlivci. To ovšem bylo pro ostatní členské státy problematické, a proto byla Parlamentu udělena pravomoc souhlasu pouze se složením Komise jako celku. Souhlas

Evropského parlamentu by měl být vyžadován v hlasování o právech pobytu občanů Unie, pravidlech pro využívání strukturálních fondů a vytváření fondů nových, o celounijním volebním systému a dalších kategoriích mezinárodních smluv. Zde Nizozemsko nakonec slavilo úspěch, neboť všechny tyto požadavky na souhlas Parlamentu byly, na rozdíl od požadavků dalších států, včetně států velkých, začleněny do konečné podoby smlouvy (Corbett 1993: 58). V Radě ministrů by mělo být rozšířeno hlasování kvalifikovanou většinou a počet komunitárních kompetencí by měl být navýšen.

Společná bezpečnost byla jednou z hlavních oblastí, ve které Nizozemsko zaujalo naprosto odlišný postoj od Lucemburska, což bylo ovlivněno jeho primárním zájmem uchovat atlantické spojenectví. Jeho pozice byla odlišná i od postoje Belgie, s kterou se jinak v mnoha ohledech shodovalo. Oba dva státy sice chtěly postupný vznik společné zahraniční a bezpečnostní politiky, ovšem pro Nizozemsko byla primární role NATO pro budoucnost Evropy. Do svého prvního návrhu radikálně reformujícího dosavadní lucemburské plány, zapojilo formulaci o doplňkovosti společné bezpečnostní politiky bezpečnostním politikám pramenících ze zakládajících smluv NATO a ZEU (Dutch Presidency Draft Treaty „Towards European Union“ 1991, Part four, Article C). ZEU by tak měla zůstat samostatnou organizací, plán jejího postupného začlenění do smlouvy zahrnut nebyl. Předsednictví se snažilo najít kompromis mezi francouzsko-německým požadavkem započetí cesty k vytvoření nezávislé společné armády a hrozbou vzdálení se Spojeným státům vzhledem k omezení vojenské spolupráce v rámci atlantického partnerství.

Přes počáteční neúspěch nizozemského předsednictví byla jeho prestiž vylepšena v závěrečné části vyjednávání. Nizozemská diplomacie hrála totiž významnou roli během posledních dní před uzavřením vyjednávacích místností, kdy se členským státům, přes výrazně odlišné postoje k jednotlivým tématům agendy, podařilo, především zásluhou nizozemského premiéra Ruuda Luberse, dosáhnout dohody na konečném znění smlouvy, a to během velmi krátkého časového horizontu několika dní (Laursen, Vanhoonacker, Wester 1992: 24).

3.3 Pozice velkých států a výsledky vyjednávání

Pro porovnání úspěšnosti Belgie a Nizozemska během vyjednávání Maastrichtské smlouvy je zde zapotřebí uvést priority velkých členských států.

Německá pozice obsahovala požadavek autonomní monetární politiky řízené samostatným orgánem, díky které by vznikla silná evropská měna, takže by Německo ekonomicky netratilo přechodem na slabší měnu, než byla marka. V oblasti politické spolupráce podporovalo Německo co nejvýraznější kroky k jejímu ustanovení v podobě nadnárodní kooperace, a to i v oblastech vnitřních věcí a zahraniční a bezpečnostní spolupráce. Zároveň žádalo i více pravomocí pro Evropský parlament. Francie si nepřála monetární politiku příliš odtrženou od politické integrace, tedy autonomní na rozhodování států. V politické spolupráci požadovala mezivládní přístup a postupné kroky k budování společné obrany v rámci strategie co největší nezávislosti na USA, a sociální politiky, která byla zapotřebí pro zachování francouzské konkurenceschopnosti současně s uchováním jejího modelu silného sociálního státu. Z institucionálních změn podporovala posilování Rady v rozhodování. Velká Británie si nepřála vytvoření společné měny, ale zároveň se chtěla vyhnout izolaci v případě deklarace vlastního nezapojení. Rovněž posilování nadnárodního charakteru Společenství bylo pro Spojené království nepřijatelné. Naopak ke kompromisu byla ochotna v oblasti zahraniční politiky (Moravcsik 1998: 381).

Hlavní agendou jednání o ekonomické spolupráci tak byl přechod k dalším fázím monetární integrace, tedy, kdy by k němu mělo dojít, za jakých podmínek a které členské státy by na něm měly být účastny. Kromě fází integrace bylo další zásadní otázkou, jakého charakteru prohlubující se ekonomická a měnová spolupráce bude, zda nadnárodního či mezivládního. V oblasti spolupráce politické nebyla situace příliš jasná. Mezi většinou států existoval konsensus o potřebě vytvoření užší nadnárodní spolupráce, ovšem státy neměly z velké části na počátku jednání ujasněno, jak by takováto spolupráce měla vypadat a jaké oblasti by do ní měly spadat. Vzhledem k těmto chybějícím postojům stanoveným před zahájením mezivládních rozhovorů lze za nejdůležitější cíle, kterých mělo být dosaženo, stanovit zásady z memoranda belgické vlády a společného dopisu Françoise Mitteranda a Helmuta Kohla z dubna 1990 vyzývající ke svolání mezivládní konference o reformě stávající podoby evropské integrace. Obě iniciativy volaly především po posílení nadnárodní role evropských institucí a vytvoření spolupráce v zahraniční politice členských států. Oběma lze tedy přisoudit významnou roli ve formování nově vznikající politické unie, což je zapotřebí zdůraznit především v souvislosti s návrhem malého státu jako je Belgie, jejíž návrh pojmenoval hlavní body následného vyjednávání a dal důležitý podnět pro vývoj

integrace. Belgické memorandum z roku 1990 „bylo bez pochyby prvním určujícím krokem v procesu vedoucímu k Maastrichtské smlouvě“ (de Wilde d'Estmael, Franck 1996: 39). Mělo dojít především ke konsolidaci spolupráce ve vnitřních věcech a zahraniční politice států a stanovení, zda a do jaké míry by měly být navýšeny pravomoci jednotlivých institucí, především pak Evropského parlamentu, který reprezentuje nadnárodní přístup ke vzájemné spolupráci a díky posílení jehož role by mohl být odstraněn přetrvávající demokratický deficit.

Přes důležitost belgického memoranda, dokumentu udávajícího počáteční agendu jednání, byly nakonec belgické návrhy realizovány pouze z části. Výsledkem jednání bylo prohloubení nadnárodního prvku v nově formované Unii ve srovnání se stávajícím Společenstvím, tak jak to belgická vláda požadovala. Došlo k rozšíření hlasování kvalifikovanou většinou na dalších třicet oblastí rozhodování a k posílení postavení Evropského parlamentu v legislativním procesu a v mechanismu vytváření nové Evropské komise. Nejvýraznějším přispěním Belgie do formulace textu smlouvy bylo začlenění článku J.4 Hlavy V o společné zahraniční a bezpečnostní politice (Vanhoonacker 1991: 47), ve kterém je uvedeno, že budoucí společné obranná politika, „by časem mohla vést ke společné obraně“ (Smlouva o Evropské unii 1991). Belgie se rovněž zasadila o vytvoření Výboru regionů, se kterými požadovala co nejširší spolupráci. Belgický senát ve svém memorandu z července 1990 žádá vládu, aby vytvořila „prostor pro regionální dimenzi v institucionálním rámci Společenství“ (Belgian Senate 1991). V této otázce, stejně jako v názoru na možnost být zastupován v Radě ministrů nikoliv výhradně zástupcem centrální vlády, ale i ministry regionálních exekutivních orgánů z pověření národní vlády, se Belgie shodla s Německem. Jejich společné požadavky se jim také podařilo realizovat. Belgický návrh na vytvoření nového výboru práce se nesetkal s naplněním, ovšem úspěchem pro Belgii bylo navýšení pravomocí již fungujícího Evropského hospodářského a sociálního výboru, který nově mohl vyjádřit svůj názor na základě vlastní iniciativy, bez dotázání některé z institucí.

Nizozemsko muselo po zamítnutí celého svého původního návrhu přistoupit k postupné modifikaci jednotlivých konkrétních opatření. Dosáhlo alespoň většího sblížení druhého a třetího pilíře se strukturou Evropského společenství. Přestože nový návrh smlouvy vycházel do značné míry z původního lucemburského návrhu, bylo do něj v souladu s požadavky států upřednostňujících co nejvýraznější nadnárodní

kooperaci, v jejichž čele stálo Nizozemsko, zakomponováno nově několik článků referujících o složení institucí a jejich výsadách přímo uplatňovaných i na společnou zahraniční politiku a vnitřní záležitosti (Corbett 1993: 38). Tyto dodatky již zůstaly začleněny i v konečném znění Smlouvy o EU. Ve stejném nadnárodním duchu byly i stanovy revidovaného nizozemského návrhu o výdajích na druhý a třetí pilíř. V důsledku této části je do Maastrichtské smlouvy zařazeno opatření stanovující, že správní a operativní výdaje orgánů, „které vyplývají z ustanovení Smlouvy o Evropské unii a vztahují se ke společné zahraniční a bezpečnostní politice a ke spolupráci v oblastech spravedlnosti a vnitřních věcí, jsou hrazeny z rozpočtu“ (Smlouva o Evropské unii 1992, Kapitola 5, Čl. 199). Pro manifestaci směřování unie byl do smlouvy alespoň v duchu nizozemského návrhu zařazen odstavec o „revolučnosti“ smlouvy, která „představuje novou etapu v procesu vytváření stále užšího svazku mezi národy Evropy, v němž jsou rozhodnutí přijímána co nejblíže občanům“ (Smlouva o Evropské unii 1992, Čl. A) a do budoucna se posoudí, „do jaké míry je potřebné přehodnotit politiky a formy spolupráce zaváděné touto smlouvou s cílem zajistit účinnost mechanismů a orgánů Společenství“ (Smlouva o Evropské unii 1992, Čl. B).

Po zamítnutí návrhu bezpečnostní politiky vybudované na základě spolupráce s NATO vyšlo Nizozemsko z lucemburského textu, do kterého alespoň zapojilo formulaci o hlasování kvalifikovanou většinou o provedení společné akce a o Komisi plně připojené k předsednictví a předsednickým triům v oblasti zahraniční reprezentace Společenství. K unilaterálním opatřením by se členské státy měly uchýlit pouze v případě „nezbytné potřeby“ (Dutch Presidency Draft Union Treaty. 1991. Provisions on Common Foreign and Security Policy, Article C). Lucemburský návrh obsahoval formulaci „naléhavé potřeby“. V oblasti obrany se Nizozemsko tentokrát plně přidrželo lucemburského návrhu zapojení ZEU jako součásti společné obranné politiky. Tato opatření byla již v konečné podobě smlouvy ponechána. Výsledkem působení malých států bylo rovněž zastavení francouzsko-německé iniciativy na omezení pravomocí Komise, které sice nebyly navýšeny, jak požadovala Belgie, ovšem zároveň nebyl jejich rozsah zmenšen.

V případě tvorby měnové unie „je chybné přisuzovat její vznik pouze francouzsko-německé alianci nebo sblížení zájmů největších států“ (Maes, Verdun 2003: 5). Malé státy v multilaterálním procesu tvorby dohody sehrály rovněž svoji úlohu. Byla to především Belgie a Nizozemsko, které, stejně jako již v minulosti, hrály aktivní roli

ve vytváření monetární spolupráce prostřednictvím svých, do té doby nikým jiným neformulovaných, kreativních návrhů na prohloubení spolupráce. Významnou roli měly nakonec i diplomatické schopnosti obou během vyjednávání. „Belgičané i Nizozemci sehráli důležitou roli v udržování tempa a zprostředkovávání. Bez jejich přispění by proces ekonomické a monetární integrace byl jiný“ (Maes, Verdun 2003: 26). Belgie dbala během celého jednání na to, aby monetární spolupráce zůstala jedním z hlavních bodů agendy a nezůstala upozaděna. Tuto roli si belgičtí představitelé zvolili především kvůli svým vlastním ekonomickým zájmům spočívajícím v udržení měnové stability Evropy příznivě působící na vývoj obchodní bilance a na uskutečnění potřebných vnitrostátních ekonomických reforem. Belgie byla „nadaná speciální vlastností utvářet složité kompromisy mezi ostatními členskými státy, aby posunula evropskou integraci dále“ (de Wilde d’Estmael, Franck 1996: 59).

Nizozemsko bylo významné nejen kvůli výše zmíněným vyjednávacím schopnostem svých vrcholných politických představitelů v konečné fázi mezivládních konferencí, ale důležité bylo i jeho spojenectví s Německem. Nizozemsko bylo především spojníkem a stabilizačním prvkem mezi Německem a Velkou Británií, se kterou ho sbližovaly zahraničně-politické zájmy. Zároveň však nesmělo opomenout požadavky ekonomicky slabších jižních států. Tento přístup ostatně plynul z historické role Nizozemska v mezinárodních vztazích. Pro Nizozemsko bylo vždy životně důležité uchovat rovnováhu sil v Evropě a tím si zajistit vhodné zázemí pro zahraniční obchodní expanze. Bylo pomocníkem v šíření pohledu německé Bundesbank na budoucí směřování monetární unie, který se nemusel obávat prosadit méně umírněné postoje, než tomu bylo u Německa. Ostatně i Andrew Moravcsik (1998: 466) uznává významné působení nejen německé centrální banky, ale i té nizozemské. Obě dvě lze označit za nadnárodní aktéry, spíše než za podřízené svých domácích vládních činitelů. S ujmutím se předsednictví muselo Nizozemsko tento svůj (potažmo německý) pohled na problematiku modifikovat do podoby přijatelné i pro ostatní státy. Pod jeho vedením byl vyřešen problém přechodu do třetí, poslední fáze měnové unie. Zatímco Německo považovalo za vhodný termín rok 1999, kdy by měly státy kvalifikovanou většinou hlasovat o tom, kdo splnil požadavky pro vstup do měnové unie, Francie požadovala přechod do této fáze již v roce 1997 a hlasování prostou většinou. Nizozemsko přišlo s kompromisním návrhem, že „nebude-li do konce roku 1997 termín zahájení třetí etapy stanoven, začne třetí etapa dne 1. ledna 1999“ a Evropská rada „potvrdí kvalifikovanou

většinou, které členské státy splňují podmínky nezbytné pro přijetí jednotné měny“ (Corbett 1993: 41).

Jak tedy zhodnotit roli Belgie a Nizozemska při vyjednávání Maastrichtské smlouvy? V kontextu celkové agendy jednání a významnosti jejích jednotlivých položek lze o Belgii a Nizozemsku hovořit jako o nedílných součástech procesu formování politické a měnové integrace, bez kterých by se jednání jistě vyvíjelo jiným směrem, ovšem zároveň jako o státech, jejichž počáteční požadavky nebyly v mnoha ohledech naplněny. Obecně lze konstatovat, že nadnárodní přístup k integraci obou zkoumaných států, odrážející se ostatně ve všech iniciativách jejich politických představitelů - ať už to byl Leo Tindemans či nizozemská vláda iniciující přelomový návrh smlouvy - nebyl ještě plnou měrou odražen ve výsledcích vyjednávání. Na prohlubování spolupráce a posilování komunitárních prvků dojde až během následujících let spolu se vznikem smluv reformujících Smlouvu maastrichtskou. Belgie a Nizozemsko jsou vždy díky svým vlastním primárně ekonomickým zájmům předjímateli další spolupráce, ke které je ovšem potřeba více času a nelze k ní dospět, vzhledem k postojům mnoha ostatních členských států, během pouze jedné reformy Smluv.

Při tvorbě měnové unie lze považovat jak belgické, tak nizozemské požadavky za splněné prostřednictvím vytvoření koordinace měnové integrace na nadnárodní, nikoli mezivládní bázi. To si přála jak Belgie, zastánce jednotné měny s centrálním dohledem příznivé pro obchod, tak Nizozemsko, pro něž byla měnová unie vytvořená pod německým vedením jedinou přijatelnou možností. Vzhledem k úzkému propojení obou zemí s německým hospodářstvím, vývojem jeho fiskální politiky a tedy i s německou centrální bankou, bylo pro tyto státy výhodné jakékoli společné měnové uskupení vhodné i pro Bundesbank. Je tedy zapotřebí objektivně zhodnotit, že ani jeden z malých států neměl hlavní slovo v debatě o jednotné měně a hospodářské unii. Bylo to především Německo vytvářivší dohodu s Francií, které se o integraci v této oblasti zasloužilo, a malé státy zůstaly spíše v jeho závěsu. Přesto nelze nevyzdvihnout roli nizozemské centrální banky jako zdatného partnera Bundesbank, roli nizozemského předsednictví při nasměrování debaty v poslední fázi jednání takovým směrem, aby byl nalezen konsensus o sporných bodech, ani belgickou snahu o vyvíjení neustálého tlaku na zúčastněné, aby došlo k uzavření dohody.

Pokud jde o evropskou politickou integraci, zde již oba státy působily více aktivně, čímž výrazně ovlivnily proces stanovování agendy jednání a proces vyjednávání samotného. Zásadními úspěchy Belgie, a to i v celoevropském měřítku, tedy ve srovnání s agendou navrhovanou ostatními státy, bylo začlenění cíle směřovat ke společné bezpečností politice do znění smlouvy, vytvoření úzké spolupráce v sociální oblasti, což byla pro Belgii otázka primární důležitosti, a větší zapojení regionů a jejich představitelů do evropského rozhodování. Každý z těchto hlavních bodů, k jejichž začlenění Belgie napomohla, byl podporován jedním z velkých členských států, dalšími však již nepřijímán tolik pozitivně. Lze tedy konstatovat, že Belgie byla během vyjednávání aktivním hráčem a v kooperaci s jednou z velkých zemí dokázala prosadit některé z, pro ni i pro budoucnost integrace, významných ustanovení. Nizozemsko bylo celoevropsky důležitým udavatelem pohybu směrem k co nejvýraznější nadnárodní kooperaci. Přestože neuspělo se svým návrhem jednotné struktury Evropské unie, ve své úplnosti tak, jak byl předložen, dokázalo ještě přes zjevnou porážku prosadit mnoho ze svých požadavků, které rozhodně nebyly pro budoucnost Evropy marginální. Nizozemsko mělo především významný podíl na začlenění formulace o „doplňkovosti mezi vznikající evropskou bezpečnostní a obrannou identitou“ a NATO do smlouvy (Wester 1991: 175). Stejně tak významný byl, jak jsem již zmínila výše, i jeho podíl na vytvoření Evropského měnového institutu, čímž výrazně přispělo k vytvoření hospodářské a měnové unie. Z pohledu celkové agendy stanovené na začátku jednání o Maastrichtské smlouvě se tyto dva úspěchy Nizozemska jeví jako zásadní. Malé státy rovněž vytvořily úspěšnou koalici proti svým velkým evropským sousedům v otázce institucionální, konkrétně v dohledu nad pravomocemi Komise, které, ač velkými státy tlačeny ke snížení počtu a rozsahu, zůstaly zachovány v nezměněné podobě.

Následuje tabulka s přehledem jednání.

Tabulka č. 3 – Maastrichtská smlouva

téma jednání/stát	Belgie	Nizozemsko	Německo	Francie	Velká Británie	výsledek
měnová kooperace	nadnárodně	vytvoření silné měny, EMI	autonomní, řízená samostatným orgánem	mezivládně	ne	EMI; konečná fáze 1997, hlasování o ní QMV
SZBP	postupná komunitarizace, sbližování se ZEU	komunitarizace s NATO, ZEU; společná akce - QMV	nadnárodně (QMV, role Komise), ZEU jako most mezi EU a NATO	QMV pouze na implementaci, ne role Komise, samostatný sekretariát; ZEU podřízena EU	jednomyslnost, ne role Komise, samostatný sekretariát, ZEU podřízena NATO	SZBP by časem mohla vést ke společné obraně; společná akce QMV; doplňkovost s NATO, rady ZEU
Rada	QMV kromě 3 oblastí	QMV	QMV s výjimkami	posílení, QMV na některé oblasti	nerozšiřovat QMV	QMV - 30 oblastí
Komise	více legislativních pravomocí z Rady	posílení postavení	omezení v navrhování či připomínkování legislativních aktů	oslabení	oslabení	zachováno status quo
Evropský parlament	zavedení spolurozhodování, posílení spolupráce, souhlasu, hlasování o novém předsedovi Komise, souhlas se složením Komise jako celku	spolurozhodování, souhlas s komisaři jako jednotlivci, souhlas - strukturální fondy, voleb systém, další mezivládní smlouvy	pro zavedení spolurozhodování	proti navyšování pravomocí	proti navyšování pravomocí kromě dozoru nad Komisí	zaveden souhlas - strukturální fondy, voleb systém, další mezivládní smlouvy, souhlas s Komisí
JHA	komunitarizace, společná vízová politika	komunitarizace	nadnárodně (QMV, role Komise)	slabá bez QMV, bez role Komise	ne	kompromisní formulace - do budoucna přehodnocení
sociální oblast	posílení, spolurozhodování EP, Výbor práce	spolupráce	silná sociální politika	silná sociální politika	ne	Protokol, Dohoda o sociální politice
vlastní iniciativy	memorandum jako první impuls; posunování integrace kupředu, kompromisy	kompromisy	dopis Mitterand - Kohl	dopis Mitterand - Kohl		

4 Amsterodamská smlouva

4.1 Motivy pro vyjednávání

4.1.1 Belgie

Belgické zájmy vycházely z trendů projevujících se na belgickém trhu v polovině 90. let. Hlavním, a tradičně přetrvávajícím zájmem bylo získání co nejlepších podmínek pro další rozvoj proexportně orientované ekonomiky. Podíl zahraničního obchodu na HDP se v období vyjednávání Amsterodamské smlouvy pohyboval okolo 70 %, čímž se Belgie řadila na přední příčky ve srovnání s ostatními státy v rámci OECD (OECD Economic Surveys: Belgium, Luxemburg 1997). Belgie je rovněž mezi prvními evropskými zeměmi pociťujícími případné výkyvy na mezinárodních trzích. Udržení mezinárodní konkurenceschopnosti bylo tedy hlavní podmínkou zachování prosperity. Belgická vláda tak znovu musela během vyjednávání artikulovat požadavky svých zájmových skupin, pro něž bylo prohlubování společného trhu zárukou prosperity. Stejně tak koordinace ve fiskální oblasti byla díky otevřenosti ekonomiky obchodu a závislosti na vývoji zahraničních trhů prioritou. Představitelé státu usilovali v souladu se zájmy obyvatel o udržení rovné soutěže na nadnárodní úrovni, aby nenarůstal odliv belgického kapitálu do zahraničí.

Současně s dlouhodobě přetrvávajícím jevem vytváření závislosti ekonomiky na zahraničním trhu ovlivnil belgické zájmy rovněž kratší dobu, ale o to intenzivněji se formující trend vysoké nezaměstnanosti. Zatímco výnosy ze zahraničního obchodu byly podpořeny významnými reformami fiskální a monetární politiky v první polovině 90. let, potřebná reforma trhu práce zajišťující vypořádání se s narůstajícím problémem strukturální nezaměstnanosti byla o několik let zpožděna. V Belgii dosahovala nezaměstnanost 13 % a hodnota dávek v nezaměstnanost jedněch z nejvyšších čísel v rámci států OECD (OECD Economic Surveys: Belgium, Luxemburg 1997). Ochrana zaměstnanců státem navíc byla natolik vysoká, že docházelo ke snižování počtů nově otevíraných pozic v soukromém sektoru. Počet lidí závislých na sociálních dávkách se v první polovině navýšil o 50 % (OECD Economic Surveys: Belgium, Luxemburg 1997). Představitelé státu si byli vědomi těchto slabostí na trhu práce a obávali se konkurence z ostatních unijních států a tím i dalšího poškození svého vnitřního trhu. Odtud proto plynula následná snaha Belgie komunitarizovat sociální politiku v rámci Unie a zavést jednotné postupy a dohled Komise nad touto oblastí.

S otevřeností belgického trhu souvisí i zájmy v oblasti migrační politiky a vnitřní bezpečnosti, o jejichž větší nadnárodní koordinaci Belgie usilovala. Centrální postoj pro vyjednávání byl rovněž do značné míry formován zájmy regionů, kdy vyjednávání Amsterodamské smlouvy bylo prvním takovým svého druhu uskutečněným od vzniku belgického federálního státu v roce 1993. Belgie, již dřívější iniciátor hlubšího přímého zapojení regionů do procesu evropské integrace, prosazovala konzultace nižších samosprávných celků v nových oblastech společných politik. V oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky vycházely belgické zájmy ze statusu Belgie jakožto malého neutrálního státu nemajícího možnost efektivní unilaterální vojenské akce a zároveň trvajícího na možnosti zachovat si svoji neutralitu. V souladu s těmito cíly zastávala Belgie během vyjednávání pozici podporovatele větší flexibility v druhém pilíři, ale zároveň možnosti ponechat si právo unilaterálního nezapojení.

4.1.2 Nizozemsko

Pozice Nizozemska během mezivládního vyjednávání nebyla na rozdíl od Belgie ovlivněna především vnitřním vývojem vlastní ekonomiky. Bylo to vnější působení ze strany EU, které tuto pozici rozhodnou měrou formovalo. Postoj veřejnosti a zájmových skupin byl jednoznačně utvářen faktem, že zatímco ještě v roce 1989 bylo Nizozemsko druhým největším čistým příjemcem evropských financí, postupným vývojem v 90. letech ovlivněným reformami společné zemědělské politiky a komunitárního trhu se dostalo Nizozemsko v roce 1996 na pomyslnou druhou příčku za Německo, největšího čistého přispěvatele do unijního rozpočtu.[5] V reakci na změnu tradičně federálního postoje zástupců ekonomiky a veřejnosti na evropský integrační proces, se začala poprvé ozývat politická kritika především finančního hospodaření Unie, a to jak ze strany ministerstva financí, tak od zástupců některých politických stran. Vláda musela na mezinárodní úrovni reflektovat tuto změnu atmosféry v Nizozemsku. Prosazovala proto výrazně umírněnější politiku udržení současného stavu Unie a reformy pouze ve smyslu upevnění současného rámce, nikoliv však zavádění progresivních reforem dále prohlubujících integraci.

V oblasti druhého pilíře zájmy Nizozemska vycházely ze skutečnosti, že většina jeho vnějších vztahů je uskutečňována prostřednictvím Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (Pijpers, Vanhoonacker 1997: 126). Posílení druhého pilíře, o

[5] Detailní informace o příjmech a výdajích států do rozpočtu Společenství/Unie lze nalézt na: http://www.money-go-round.eu/Section.aspx?id=7.

které následně Nizozemsko usilovalo během jednání vedoucích k formulaci Amsterodamské smlouvy, vycházelo tedy ze zájmu zlepšit kooperaci a zjednodušit postupy uplatňované v tomto pilíři. Zároveň bylo Nizozemsko výrazným podporovatelem přímé spolupráce EU s NATO, což pramenilo z tradičních vazeb v bezpečnostní, ale i ekonomické oblasti, na Velkou Británii a USA, které pramenily z historické propojenosti Nizozemska s atlantickou oblastí díky námořní dopravě (Kohnstamm 1986: 157). Ve třetím pilíři se projevil na jedné straně liberální postoj nizozemské veřejnosti k oblastem jako je např. potírání drogové problematiky a na druhé straně obavy ze zpomalení spolupráce v policejní a soudní spolupráci spolu s přistoupením nových členských států.

4.2 Mezivládní vyjednávání

4.2.1 Belgie

Pozice Belgie během mezivládního vyjednávání o Amsterodamské smlouvě vycházela z jejích národních zájmů o zachování a další prohloubení ekonomické integrace, která jí zaručovala vhodné podmínky pro vlastní ekonomický rozvoj. Obava ze zpomalení, či dokonce zastavení ekonomické integrace plynula z očekávaných změn po tzv. východním rozšíření Unie o nové členské státy. Belgickým požadavkem tedy bylo nastavit pro systém zapojování do ekonomické integrace jasná pravidla, která budou pro nově přistoupivší členy platit. Belgický premiér, Jean-Luc Dehaene ve svém proslovu na College of Europe v březnu 1995 deklaroval „zásadní důležitost Evropské měnové unie“ a odmítl oslabení konvergenčních kritérií, která musí být naopak „striktně aplikována“ (European Policy Centre 1995a). Podle Erika Derycke (1996), ministra zahraničí Belgie, existovaly nepopiratelné výhody evropské makroekonomické politiky, díky níž „se peníze stanou levnějšími, cenové struktury více transparentními a bude spotřebováno méně peněz na směnu měn“. Derycke zároveň vyzdvihnul pozitivní vliv monetární politiky EU na vysoký veřejný dluh Belgie, jehož hodnotu se skutečně dařilo postupně snižovat, ze 137 % HDP v roce 1993 na 130 % HDP v roce 1996 (OECD 2011). Obecným cílem, který se Belgie rozhodla sledovat, bylo upevnění politické unie, jež by podpořila unii ekonomickou.

Z období vyjednávání Maastrichtské smlouvy přetrval nezměněný pohled Belgie na pilířovou strukturu, a proto i během příprav na tvorbu Amsterodamské smlouvy Belgie opět vyzvala ke sloučení pilířů, nebo alespoň k posílení jejich vzájemné

soudržnosti (Belgian Government 1995). Avšak vzhledem ke ztroskotání jednání o jiné než pilířové struktuře během konferencí předcházejících vzniku Maastrichtské smlouvy, usilovala tentokráte realisticky Belgie alespoň o co nejvýznamnější přesuny politiky do prvního, komunitárního pilíře EU. Premiér Dehaene, stejně tak jako vládní policy paper o mezivládní konferenci z roku 1996 adresovaný belgickému parlamentu, proto vyzval k začlenění fiskální, environmentální a sociální politiky do prvního pilíře (European Policy Centre 1995a, Evropský parlament 1996). Přesunem těchto politik doufala Belgie v omezení nerovné soutěže vytvářením vlastních národních regulací. Harmonizaci ve fiskální oblasti Belgie požadovala především kvůli odlivu kapitálu do zahraničí, jevu, způsobenému neexistencí komunitární minimální hodnoty daně na finanční investice a díky kterému belgická ekonomika trpěla značné ztráty (Pijpers, Vanhoonacker 1997: 123). Vzhledem k přetrvávajícím problémům v oblasti nezaměstnanosti, a to především ve Valonsku, které se historicky potýká s dvojnásobnou nezaměstnaností, než je tomu u severních Flander (CIA The World Factbook 2011), vláda požadovala začlenit problematiku zaměstnanosti do prvního pilíře, čímž by byly nastaveny „právní záruky proti ‚sociálnímu dumpingu' v rámci vnitro-unijní soutěže" a zařadit Protokol o sociální politice přímo do nově vznikající smlouvy[6] (Derycke 1996: 116). Na všechny tyto oblasti by se také mělo vztahovat hlasování kvalifikovanou většinou v Radě EU.

V oblasti druhého pilíře Belgie podporovala uplatnění hlasování kvalifikovanou většinou jakožto jediné hlasovací metody a posílení pravomoci Komise iniciovat a vykonávat společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (SZBP). Posílení role Komise v druhém pilíři stejně jako požadavek navýšení podílu finančních prostředků ze společného rozpočtu EU odpovídalo belgickým záměrům oslabovat pilířovou strukturu. Mělo by taktéž dojít k posílení nástrojů, především společné akce uvedené již Maastrichtskou smlouvou.[7] Jean-Luc Dehaene kromě toho vyzval také k vytvoření „Centre d'Impulsion", centra pro analýzu a vytváření návrhů, jehož předseda by byl jmenován společně Komisí a Radou EU (European Policy Centre 1995a). V případě kooperace Západoevropské unie a Evropské unie v oblasti obranné politiky Belgie navrhovala konzultace EU s generálním sekretariátem ZEU a co největší sbližování obou s perspektivou postupného sloučení prostřednictvím „fázované

[6] Dohoda v oblasti sociální politiky byla k Maastrichtské smlouvě přičleněna pouze v podobě protokolu vzhledem k odmítnutí plného začlenění Velkou Británií.
[7] Článek 12 Smlouvy o Evropské unii.

integrace“ (Belgian Government 1995). V jednom časovém období by měl stát, který předsedá EU, předsedat také ZEU. Pro vytvoření evropské obranné identity by měly být ustaveny společné bojové jednotky Unie. Již během vyjednávání o Amsterodamské smlouvě Belgie také přišla s návrhem právní suverenity EU pro uzavírání mezinárodních smluv.

Podobné požadavky na posílení komunitárních metod měla Belgie i v třetím pilíři, kde „mezivládní metoda ukázala své limity“ (Belgian Government 1995). Některé stávající politiky třetího pilíře, jako byly Schengenské dohody, politiky azylu a víz, celní spolupráce a boj s drogami, by měly být začleněny plně do pilíře prvního. Konzistentně se svým požadavkem na úplné plnění stávajících pravidel EU nově přistoupivšími státy navrhla Belgie přechodná období, během kterých by EU fungovala „vícerychlostně“ a nové členské státy by se postupně za pomoci Komise připravily na přijetí evropského acquis communautaire.

Jak je tedy zřejmé, obecným záměrem Belgie bylo posílit nadnárodní charakter spolupráce. Posílení nadnárodního principu v rámci evropské integrace byl ostatně historicky přetrvávající požadavek Belgie, neboť tak tento malý stát Evropy maximalizuje své výhody omezením využití síly velkých států a navýšením váhy svého hlasu v evropském procesu rozhodování. Belgie požadovala rozšíření oblastí, ve kterých má Komise právo legislativní iniciativy, uplatnění metody spolurozhodování evropského parlamentu ve všech oblastech, ve kterých bude využíváno hlasování kvalifikovanou většinou v Radě EU. Naopak belgická vláda během vyjednávání oponovala všem návrhům týkajícím se dalšího posilování Rady EU, ve které by naopak podle ní mělo dojít k omezení požadavku jednomyslného souhlasu na změny smluv, jazykový systém (v tomto bodě Belgie promítala požadavky svých regionů na uplatnění vlámštiny, jako jednoho z úředních jazyků Unie) a rozšiřování EU. Větší využívání hlasování kvalifikovanou většinou byla pro Belgii „otázka primární důležitosti, pokud měla Unie dále efektivně fungovat“ (McDonagh 1998: 156). V souladu se svým federálním uspořádáním musela belgická reprezentace také reflektovat požadavek regionálních vlád na rozšíření povinných konzultací Výboru regionů v oblastech, které jsou v Belgii spravovány na regionální úrovni[8], tedy především odborný výcvik, životní prostředí a regionální plánování. V rámci diskuze o přizpůsobení společných institucí

[8] Přesné vymezení kompetencí belgických regionů viz La Constitution Belge, Titre III, Chapitre IV, Section II.

očekávanému navýšení počtu členských států měl být jeden členský stát zastupován jedním komisařem, tzn., že velké členské státy by měly být zbaveny výhody dvou komisařů[9] a Belgie by měla jistotu stálého zastoupení v Komisi; a poměr hlasů v Radě by měl zůstat zachován.

Přestože byla Belgie ve svém přístupu nejvíce pro-federálním státem podporujícím ve srovnání s ostatními členskými státy největší množství návrhů na posílení nadnárodního charakteru Unie[10], oproti postoji zaujatému v pozdějších fázích vyjednávání Maastrichtské smlouvy byla Belgie během konferencí roku 1995 a 1996 více pragmatická, neboť byla poučena z potřeby přiblížit své požadavky k postojům ostatních členských států. Slovy premiéra Dehaena: „mí krajané jsou zcela pragmatičtí, dáváme přednost procedurám, které přinesou výsledky“ (cit. v Pijpers, Vanhoonacker 1997: 125).

4.2.2 Nizozemsko

Postoj Nizozemska k nově vznikající smlouvě byl ovlivněn vývojem v uplynulých pěti letech. Zaprvé bylo Nizozemsko poučeno z nezdaru při předložení svého návrhu na výrazně nadnárodní charakter Unie, který zažilo během vyjednávání Maastrichtské smlouvy. Zadruhé se během první poloviny 90. let, jak jsem již zmínila výše, výrazně změnilo postavení Nizozemska v rámci Unie, kdy se tato země v důsledku McSharryho reformy a Delorsových balíčků proměnila z čistého příjemce na čistého přispěvatele do evropského rozpočtu (European Navigator 2006). Série policy paperů předložených parlamentu vládou se nese sice, obdobně jako dokumenty vydané belgickou vládou, v duchu prohlubování integrace, avšak ne již ve smyslu přeměny mezivládních mechanismů na nadnárodní. Nizozemsko již neusilovalo o transformaci pilířové struktury, nýbrž pouze o prohloubení integrace ve smyslu institucionálních zlepšení, „udržení kapacity pro efektivní vnitřní i vnější akce“ (Dutch Governemnt 1994). Mezivládní konference vedoucí k dohodě o Amsterodamské smlouvě vnímalo jako fóra, na kterých je potřeba dohodnout konsolidaci evropského acquis communautaire před nadcházející vlnou rozšíření Unie. Zde lze tedy zaznamenat odklon nejen od dosavadních postojů, ale i od linie zastávané Belgií, jejímž deklarovaným cílem během jednání o Amsterodamské smlouvě, jak jsem nastínila výše, bylo

[9] Od roku 1957 bylo dvěma komisaři zastoupeno Německo, Francie a Itálie. Později přistoupivší Velká Británie a Španělsko získaly taktéž po dvou místech v Komisi.

v dlouhodobém rámci dosáhnout sloučení pilířové struktury a vytvoření čistě nadnárodních mechanismů řízení a koordinace evropských politik.

Nizozemská vláda věnovala celý jeden policy paper otázce společné bezpečnostní politiky, v níž považovala kooperaci za hlavní oblast vyžadující zlepšení. Ani v této oblasti však Nizozemsko neusilovalo o rozšíření společných cílů. Vláda si spíše uvědomovala potřebu vylepšit zahraniční působení EU pro dosažení cílů stanovených v Maastrichtské smlouvě[11], a to především „ve světle politik vyvinutých ostatními mezinárodními organizacemi jako je NATO, OBSE nebo OSN“ (Dutch Government 1995a). Za hlavní příčinu „prakticky neexistující společné zahraniční a bezpečností politiky“ označila vláda „nedostatek politické vůle“ (Dutch Government 1995a). Za rozhodující krok k zlepšení společného zahraniční působení EU pak Nizozemsko, stejně jako Belgie, považovalo omezení potřeby jednomyslného hlasování v Radě. Měl by být ustaven nezávislý orgán, který by fungoval jako hnací motor této politiky, anebo by mělo být alespoň posíleno oddělení Rady zodpovědné za řízení SZBP. Nizozemsko nicméně odmítlo nezávislého politického předsedu, neboť bylo toho názoru, že tuto roli by měl zastávat úředník s pověřením Rady (Dutch Government 1996). Komise by měla získat právo legislativní iniciativy a spolupracovat s příslušným orgánem či oddělením v Radě. Důležitá byla z pohledu Nizozemska společná obrana, ve které by mělo dojít ke sbližování se se ZEU a k jejímu budoucímu začlenění do druhého pilíře EU. Tímto začleněním by také došlo k naplnění požadavku, jenž Nizozemsko mělo vzhledem ke svým tradičně silným transatlantickým vazbám, a sice vytvoření přímé vazby mezi EU a NATO, která by mohla mít formu atlantické dohody. Nemělo by však dojít k oslabení role NATO v oblasti kolektivní obrany (Dutch Government 1996).

V oblasti třetího pilíře by sice mělo dojít ke komunitarizaci, avšak ne v rámci celého pilíře. Právo na legislativní iniciativu Komise by mělo být posíleno pouze v oblasti soudní spolupráce v kriminálních záležitostech a v celní a policejní spolupráci. Do financování spolupráce v otázkách justice a vnitřní bezpečnosti by podle nizozemského návrhu měly být zapojeny komunitární zdroje financí, přičemž ve smlouvě by mělo být jasně definováno, které oblasti budou financovány z komunitárních a které z vládních zdrojů. V této oblasti by měla být posílena role

[10] Srovnání států dle jejich podpory návrhů na posílení autority Evropské unie provedl Mark Aspinwall (2002).

Evropského parlamentu, který by měl mít možnost vyjádřit se k takovým návrhům, jež budou závazného charakteru pro členské státy (Dutch Government 1995b). V rámci částečné komunitarizace třetího pilíře by mělo dojít k přesunu vízové politiky a politiky azylu do pilíře prvního, stejně tak jako k začlenění Schengenského acquis do znění připravované smlouvy (Dutch Government 1995b). Nizozemsko bylo jediným státem, který navrhl detailní kroky pro začlenění schengenského acquis do prvního pilíře. Bylo také jedním ze států navrhujících přechodná období pro nově přistoupivší státy, popřípadě k vytvoření pouze celní unie jako prvního kroku. V obou možných případech by měly být zachovány hraniční kontroly (Dutch Governemnt 1994). V kriminálních záležitostech a boji proti zločinu zastávalo Nizozemsko liberální přístup, kdy požadovalo ponechat trestní činy v souvislosti s drogami ve třetím pilíři. Tento návrh byl v rozporu s postojem Francie, kde si Jacques Chirac zvolil boj proti drogám za téma své osobní kampaně, a která tedy prosazovala přesunutí problematiky do komunitární oblasti. Nizozemsko rovněž trvalo na referenci o potírání obchodu a nikoliv konzumace drog, jak žádala Francie. Ve třetím pilíři se Nizozemsko rovněž zasazovalo o vícerychlostní Evropu, neboť „stupeň rozdílnosti v procesu evropské integrace je v Unii o 20-28 členech nevyhnutelný“ (Dutch Governemnt 1994).

V rámci potřebných institucionálních reforem Nizozemsko navrhovalo větší zapojení národních parlamentů a Evropského parlamentu, díky čemuž by mělo dojít k posílení principu demokracie. Národní parlamenty by měly mít právo konzultace všech navrhovaných legislativ, k jejichž schválení je potřeba jednomyslnosti v Radě. Evropský parlament by měl mít pravomoc spolurozhodování v prvním pilíři, ve druhém a třetím by měla být uplatněna metoda spolupráce. Souhlas Evropského parlamentu by byl požadován při uzavírání mezinárodních smluv Evropským společenstvím. Obecným principem rozhodování v Radě v rámci prvního pilíře by mělo být hlasování kvalifikovanou většinou, jednomyslnost by však měla být zachována v otázkách daní, vlastních zdrojů rozpočtu, reforem smluv, použití jazyků a přistoupení nových států (Dutch Government 1995c). V otázce počtu komisařů bylo Nizozemsko zprvu ochotno přijmout i variantu menšího počtu komisařů než členských států, avšak pouze za předpokladu, že se všichni členové vzdají nároku na stálé zastoupení v Komisi. Z této pozice však nakonec ustoupilo, když dalo přednost kompromisu s ostatními státy Beneluxu a začalo prosazovat jednoho komisaře pro každý členský stát.

[11] Články J.1, J.2.

Stejně jako během vyjednávání Maastrichtské smlouvy, předsedalo v průběhu jednání o Smlouvě amsterodamské Nizozemsko opět Radě EU. Tentokrát se ale již neopakoval scénář „černého pondělí“, ba naopak nizozemské předsednictví bylo „rozhodující pro úspěch“ jednání o smlouvě (McDonagh 1998: 92). Vzhledem k neschopnosti nalézt kompromis na mnoho projednávaných bodů, byla role předsednictví klíčová ve zprostředkování konečných dohod během krátkého času závěrečného summitu v Amsterodamu. Kromě zprostředkující funkce sehrálo nizozemské předsednictví také důležitou úlohu v začlenění Schengenských dohod do prvního pilíře, kdy společně s Komisí poskytlo vedení pro tento přesun volného pohybu do komunitárního pilíře (Beach 2005: 143). Role nizozemského předsednictví je o to významnější, že během předchozího irského předsednictví, a tedy až do konce roku 1996, nebyl přesun Schengenských dohod na programu jednání. V reakci na nizozemský detailní návrh začlenění Schengenu proběhla v listopadu 1996 schůzka mezi představiteli států, avšak ta vedla pouze k závěru, že „vzhledem k chybějícím jasným signálům o zájmu států, návrh zůstal nerealizovaný“ (Smith 2002: 152). Nizozemsku se tak během jednoho roku podařilo dosáhnout největší změny přinesené Amsterodamskou smlouvou. Předsednictví proto muselo vyloučit sekretariát Rady, který se zdráhal přistoupit k přesunu Schengenu, z procesu vytváření návrhu, jehož prvním tvůrcem sekretariát tradičně je a následně Nizozemsko muselo uskutečnit sérii bilaterálních jednání s ostatními členskými státy, aby je přimělo k přistoupení na myšlenku začlenění. Největší překážku muselo překonat v podobě četných výhrad Velké Británie a Irska (Smith 2002: 152). Vzhledem ke konečnému znění Amsterodamské smlouvy a ke skutečnosti, že žádný jiný členský stát nepřednesl alternativní návrh na začlenění Schengenských smluv, lze přesun acquis považovat oprávněně za jednoznačný nizozemský přínos EU.

Oblasti shody požadavků nizozemské a belgické vlády na podobu nově vznikající smlouvy lze nalézt v memorandu států Beneluxu, které bylo vydáno v březnu 1996. Toto memorandum předpokládá především propojení rozšiřování EU s prohlubováním integrace a s „odlišováním“ (Memorandum on the IGC from the Governments of Belgium, Luxembourg and the Netherlands 1996), tedy s vícerychlostním vývojem v rámci Unie. Dále klade důraz na prohloubení komunitární spolupráce v oblasti základních práv, environmentální politiky, daňové harmonizace a především pak zaměstnanosti. Zachována by měla být jazyková rovnost a kulturní

diverzita. Všechny tři státy Beneluxu se také shodly na plné integraci Protokolu o sociální politice do textu smlouvy. Jak ve svých vlastních vládních policy paperech, tak ve společném memorandu Belgie i Nizozemsko vyzdvihují důležitost zachování principu subsidiarity. V druhém pilíři musí dojít ke zjednodušení rozhodování v Radě a k posílení role Komise. Mělo by taktéž vzniknout řídící oddělení orientované pouze na zahraniční politiky EU. ZEU by měla být po fázích začleněna do EU a druhý pilíř by měl také zahrnout závazek kolektivní obrany, jehož praktické plnění by vykonávalo NATO, se kterým si EU vytvoří speciální kooperativní propojení. Svoboda pohybu, imigrační, vízová a azylová politika by měla být přesunuta z mezivládního, třetího pilíře do nadnárodního pilíře prvního. Komise by měla v celém třetím pilíři obdržet právo legislativní iniciativy a Evropský i jako národní parlamenty by měly být konzultovány před přijetím rozhodnutí v Radě. Legislativní akty by měly mít stejně jako v prvním pilíři status směrnic, které budou právně závazné.[12] Pravomoci Komise obecně by měly být konsolidovány a navýšeny, protože Komise je „hnacím orgánem Unie“ (Memorandum on the IGC from the Governments of Belgium, Luxembourg and the Netherlands 1996). Každý členský stát by měl být zastoupen jedním komisařem. Evropský parlament měl být více zapojen do rozhodovacího procesu rozšířením oblastí, kde má právo spolurozhodování. Komise by měla být Evropskému parlamentu odpovědná. Práh potřebný pro dosažení dohody kvalifikovanou většinou by měl zůstat zachován okolo 70 % populace členských států EU.

4.3 Pozice velkých států a výsledek vyjednávání

Největší třecí plochou mezi malými a velkými členskými státy byla institucionální otázka. Benelux, stejně tak jako severské státy, požadoval záruku, že jeho vliv nebude v rozšířené Unii omezen a zároveň, že větší členské státy nebudou nadále zvýhodněny dvojím zastoupením v Komisi. Zatímco malé státy tedy trvaly na principu jednoho komisaře pro každou členskou zemi, Francie, Německo a Velká Británie požadovaly snížení počtu komisařů, čímž by vznikla období, kdy by někteří členové nebyli v Komisi zastoupeni (Evropský parlament 1997). Na rozdíl od otázky rozšíření legislativní pravomoci Komise ve všech pilířích, kdy mezi sebou státy našly, kromě Velké Británie odmítající posílení legislativní iniciativy ve třetím pilíři, shodu, v oblasti složení Komise se kompromisu podařit nedosáhlo a řešení bylo odsunuto až do

[12] Detailně rozpracované návrhy států Beneluxu na prohloubení komunitární spolupráce lze nalézt v Návrzích států Beneluxu na oblast soudní spolupráce a vnitřních záležitostí (European Policy Centre

okamžiku rozšíření. K této problematice byl k Amsterodamské smlouvě přiložen pouze Protokol o orgánech s ohledem na rozšíření Evropské unie stanovující další postup, a to: „Nejméně jeden rok před okamžikem, kdy počet členů v Evropské unii překročí dvacet členských zemí, bude svolána konference zástupců vlád všech členských států, aby provedla celkové přehodnocení ustanovení smluv o složení a fungování těchto orgánů.“ (Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, smlouvy o založení Evropských společenství a související akty 1997, Protokol o orgánech s ohledem na rozšíření Evropské unie, Čl. 2). Protokol ale zároveň uvádí, že „Ode dne platnosti prvního rozšíření Unie… je v Komisi zastoupen vždy jeden člen z každého členského státu…“ (Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, smlouvy o založení Evropských společenství a související akty 1997, Protokol o orgánech s ohledem na rozšíření Evropské unie, Čl. 1) Byl to tedy názor Belgie a Nizozemska spolu s dalšími malými členskými státy, který rozhodl o budoucím složení Komise. Velké členské státy musely ze své původní pozice ustoupit a neměly tedy rozhodující slovo v debatě o tomto tématu.

Podobným způsobem, tedy formulací ve stejnojmenném Protokolu, byla vyřešena i otázka poměru hlasů v Radě EU. V tomto případě zdánlivě uspěly velké státy, neboť formulace Článku 1 Protokolu dodává, že k výše zmíněné úpravě členů Komise dojde pouze „za předpokladu, že k tomuto dni byla upravena váha hlasů v Radě, ať již změnou váhy hlasů nebo dvojitou většinou, způsobem přijatelným pro všechny členské státy, s ohledem na všechny okolnosti, zejména na vyrovnání pro ty členské státy, které se vzdají možnosti jmenovat druhého člena Komise.“ (Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, smlouvy o založení Evropských společenství a související akty 1997). Formulace tedy jasně stanovuje kompenzaci velkým státům při hlasování v Radě za ztrátu komisaře. Avšak dnes již je možné zhodnotit transformaci přidělení počtu hlasů obsaženou ve smlouvě z Nice, kdy přes přerozdělení hlasů ve větší prospěch velkých členských států, zůstala zachována výhoda států malých. Ve srovnání podílu svých hlasů na celkovém počtu hlasů v Radě rozšířené Unie o nové členské státy ztratila Belgie s Nizozemskem méně než jednoprocentní podíl, velké státy naopak méně než jednoprocentní podíl získaly. Tato změna stále nereflektuje 18 % podíl Německa a zhruba 12 % podíl Francie a Velké Británie na celkové populaci dvaceti sedmi členné EU ve srovnání s 2 % podílem

1996).

Belgie a 3% podílem Nizozemska.[13] Stejně tak vytvoření podmínek trojí většiny při hlasování kvalifikovanou většinou nemělo významný vliv na změnu složení vítězných koalic (Widgrén 2009: 34). Pokud se tedy na přerozdělení počtu hlasů a na změnu prahu dosažení kvalifikované většiny podíváme z tohoto úhlu pohledu, lze Belgii a Nizozemsko, a potažmo všechny malé členské státy netrvající na změnách v hlasování Rady, označit opět za vítěznou koalici v mezivládním vyjednávání.

Pokud jde o větší využívání hlasování kvalifikovanou většinou, to bylo zavedeno nově do dvaceti čtyř oblastí rozhodování. Do oblasti prvního pilíře se dostává, ve shodě s požadavkem států Beneluxu a naopak proti vůli Německa a Velké Británie (Moravcsik, Nicolaïdis 1999: 5), zaměstnanost. Členské státy se v Článku 125 zavazují k rozvoji koordinované strategie zaměstnanosti (Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, smlouvy o založení Evropských společenství a související akty 1997). Nově Rada v této oblasti použije hlasování kvalifikovanou většinou. Priority Beneluxu, a zvláště pak Belgie byly naplněny i v oblasti sociální politiky, kdy byla opět překonáván zdrženlivý postoj Německa a Velké Británie, států vedených konzervativními kabinety (Moravcsik, Nicolaïdis 1999: 5). Protokol o sociální politice byl zapojen přímo do Hlavy XI smlouvy. Nově musí všechny návrhy Komise být založeny na vysoké míře ochrany životního prostředí a Komise dostala pravomoc přezkoumávat opatření členských států v oblasti environmentální ochrany. Výbor regionů musí být, tak jak požadovala Belgie, konzultován v otázkách životního prostředí a odborného vzdělávání (Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, smlouvy o založení Evropských společenství a související akty 1997, Čl. 150, 175). V bodech zapojení národních parlamentů a posílení procedury spolurozhodování našly velké a malé státy shodu a proto byla pravomoc Evropského parlamentu spolurozhodovat navýšena do několika nových oblastí a národním parlamentům musely být zasílány všechny konzultační dokumenty Komise.

Navzdory opozici Francie a Velké Británie se po vstupu Amsterodamské smlouvy v platnost rozhoduje v Radě EU v druhém pilíři kvalifikovanou většinou, když ta „přijímá společné akce, zaujímá společné postoje nebo přijímá jiné rozhodnutí na základě společné strategie“ a když Rada „přijímá rozhodnutí k provedení společné akce nebo společného postoje“ (Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské

[13] Srovnání počtu hlasů členských států a populace EU před a po přijetí Smlouvy z Nice resp. rozšířením EU v roce 2004 viz Brülhart 2005.

unii, smlouvy o založení Evropských společenství a související akty 1997, Čl. 23). Role Komise byla v rámci druhého pilíře posílena, jak Nizozemsko i Belgie požadovaly, avšak nebyla jí dána neomezená iniciativní pravomoc. Článek 14 Hlavy V Amsterodamské smlouvy stanoví: „Rada může požádat Komisi o předložení jakýchkoli vhodných návrhů, které se týkají společné zahraniční a bezpečnostní politiky, aby zajistila provedení společné akce.“ (Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, smlouvy o založení Evropských společenství a související akty 1997). Nebyl realizován belgický a francouzský návrh na nezávislého reprezentanta společné zahraniční a bezpečnostní politiky, avšak v souladu s pozicí Nizozemska a Německa vznikl post Vysokého zmocněnce pro zahraniční a bezpečnostní politiku, který bude jednat ve jménu Rady (Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, smlouvy o založení Evropských společenství a související akty 1997, Čl. 26). Amsterodamská smlouva také hovoří o koordinaci a dalším sbližování EU v oblasti obrany se Západoevropskou unií, což byl požadavek jak malých, tak velkých členských států. Kvůli důrazu Nizozemska a Velké Británie na jejich atlantické závazky smlouva jasně deklaruje slučitelnost společné zahraniční a bezpečnostní politiky se Severoatlantickou smlouvou. K přímému propojení EU s NATO, tak jak to požadovalo Nizozemsko, však prostřednictvím Amsterodamské smlouvy zatím nedošlo.

Nizozemské předsednictví, jak jsem již zmínila výše a jak uznávají i Andrew Moravcsik a Kalypso Nicolaïdis (1999: 22), sehrálo rozhodující roli v přesunu politik z třetího do prvního pilíře a v zamítnutí francouzského návrhu na odložení práva legislativního monopolu Komise v politikách třetího pilíře. V oblasti drogové problematiky lze výsledek smlouvy označit za vítězství nizozemského předsednictví nad Francií, kdy v souladu s nizozemským a naopak v rozporu s francouzským požadavkem bylo potírání obchodu s drogami ponecháno ve třetím pilíři. Do komunitárního rámce byla zařazena pouze spolupráce v oblasti snížení škod na zdraví způsobených užíváním drog, avšak do Hlavy XIII – Zdravotnictví. Konzumace drog se tak nestala součástí kriminálních záležitostí, jak požadovala Francie. Amsterodamská smlouva rovněž zavádí nové právní nástroje třetího pilíře, přičemž rámcová rozhodnutí splňují požadavek ze společného memoranda států Beneluxu na charakter legální závaznosti. Návrh vícerychlostní EU, který Belgie a Nizozemsko předložily, nebyl sice

aplikován do smlouvy, avšak k jeho praktickému naplnění došlo zavedením přechodných období pro nové členské státy po jejich přistoupení.

Pro vytvoření uceleného obrazu o reálném vlivu Belgie a Nizozemska na vyjednávání je však nezbytné zařadit jejich úspěchy do kontextu celkového ducha jednání. Nejdůležitější agendou, tak jak byla stanovena před začátkem jednání, byla institucionální reforma nezbytná před nadcházejícím rozšířením, reforma společné zahraniční a bezpečnostní politiky v návaznosti na její neefektivnost po občanské válce v Bosně, a revize institucionálních pravidel pro rozhodování, což Komise ve svém návrhu na projednání potřebných reforem nazvala přibližováním EU občanům (Evropská komise 1996). Přestože byl především prvně zmíněný bod prezentován státy jako základní kámen připravovaných reforem, které s sebou měla přinést Amsterodamská smlouva, došlo během jednání k odchýlení od předem diskutovaného plánu agendy a otázka institucionální reformy byla upozaděna, neboť státy neprojevily dostatek odhodlání radikálně změnit pravidla a rozhodnutí odsunuly na později. Co se týče pozice velkých států, zde byl pro úspěch Belgie a Nizozemska během vyjednávání zásadní fakt, že na rozdíl od fungující německo-francouzské spolupráce během mezivládních konferencí o Maastrichtské smlouvě, spojenectví těchto dvou států během Amsterodamského vyjednávání nevzniklo, čímž došlo k oslabení jejich pozic vůči ostatním aktérům.

Největším úspěchem zaznamenaným Nizozemskem bylo zmíněné začlenění Schengenských dohod do prvního pilíře. Tento krok je, zhodnotíme-li zpětně přínos Amsterodamské smlouvy, považován za jeden z největších úspěchů spojených s podpisem Amsterodamské smlouvy. „Začlenění Schengenského acquis byl největší změnou zavedenou Amsterodamskou smlouvou.“ (Smith 2002: 152) Na tomto zhodnocení ovšem je paradoxní, že přesun Schengenských dohod nebyl jedním z hlavních cílů stanovených před vyjednáváním. To ostatně dokazuje i fakt, že si většina států nestanovila přesun mezi své priority a neměla proto k němu předem připravený postoj. Jeho významu narostl až v kontextu malého posunu v reformě evropské integrace, který s sebou nová smlouva přinesla. Vzhledem k tomu, že se členským státům mnoho z plánovaných kroků nepodařilo uskutečnit, začala se Schengenská problematika jevit jako největší, neboť jeden z mála, úspěchů. Rovněž otázka přesunu drogové politiky nastíněná výše, ve které slavilo Nizozemsko další úspěch, nebyla tématem jednání číslo jedna a hlavní prioritou ostatních členských států.

Naopak mezi hlavní projednávanou problematiku se jednoznačně řadí institucionální reformy, a proto lze úspěch malých států při jednání o složení Komise a hlasování kvalifikovanou většinou, a z něho plynoucí budoucí příslib změn příznivých pro malé členské státy, označit za výrazný úspěch Belgie a Nizozemska, zemí které nejvýrazněji prosazovaly pozice malých členských států. Také větší zapojení sociálních politik do nadnárodního rámce bylo součástí Komisí proklamovaného přiblížení Unie lidem, a proto bylo začlenění Protokolu o sociální politice v souladu s především belgickými prioritami a důkazem úspěchu malého státu v jedné z hlavních agend jednání. Ve společné zahraniční a bezpečnostní politice měla jak Belgie, tak Nizozemsko řadu požadavků, věnovala se jí velká část vládních memorand nastiňujících národní postoje těchto států. V souhrnu lze zhodnotit, že většina z těchto návrhů, ať už se jednalo o hlasování kvalifikovanou většinou, sbližování druhého pilíře se ZEU či vytvoření postu Vysokého zmocněnce pro zahraniční a bezpečnostní politiku, byla v konečném znění smlouvy zohledněna. Mnoho z těchto požadavků však bylo společných vždy alespoň jednomu velkému členskému státu. Jak Francie, tak Německo si přály sblížení se ZEU a Německo žádalo zřízení Vysokého zmocněnce a posílení nadnárodní kooperace v zahraniční politice. Je tedy nesnadno prokazatelné, do jaké míry měly malé členské státy vliv na jednání o druhém pilíři a na kolik se jejich postoje pouze shodovaly s postoji velkých států, a proto byly přijaty za závazné. Je však oprávněné odvodit z těchto faktů, že Belgie i Nizozemsko byly v oblasti druhého pilíře aktivními přispěvovateli do debaty a bez jejich podpory jednoho či druhého velkého státu by byla často jednostranná pozice velkého členského státu mnohem obtížněji prosaditelná.

Obecně lze zaznamenat nutnost mnoha kompromisů, které velké členské státy musely uzavřít se státy malými, aby dosáhly dohody na konkrétních projednávaných bodech. Roli velkých států nelze samozřejmě zcela podcenit, kdy například mnoho požadavků Nizozemska by nebylo pravděpodobně vyslyšeno nebýt jeho tradičního koaličního spojení s Německem, avšak zároveň lze analýzou počátečních pozic států Beneluxu, jakožto zástupců malých států, a výsledků vyjednávání odhalit skutečnost, že v mnoha bodech to byly právě jejich pozice, které nemusely být v průběhu vyjednávání měněny a které se nakonec odrazily ve znění Amsterodamské smlouvy. Stejně jako Joseph Slapin (2006: 69), který se zabýval vyjednávací silou členských států během mezivládních konferencí předcházejících přijetí Amsterodamské smlouvy a ověřením

hypotézy Andrewa Moravcsika, že během mezivládních vyjednávání záleží nejvíce na preferencích velkých členských států, jsem došla k závěru, že velké státy neměly u jednacích stolů v letech 1995-1996 větší vyjednávací sílu než jiné členské státy.

Jednání o Amsterodamské smlouvě shrnuje následující tabulka.

Tabulka č. 4 – Amsterodamská smlouva

téma jednání/stát	Belgie	Nizozemsko	Německo	Francie	Velká Británie	výsledek
Komise	rozšíření legislativní iniciativy, 1 stát=1 komisař	1 stát=1 komisař	snížení počtu členů	snížení počtu členů, odpovědnost Radě, kompetence v 3. pilíři	nárok jen velcí/různé kategorie komisařů	posílení legislativní iniciativy ve všech pilířích, protokol o ustanovení 1 stát=1 komisař
Rada	jednomyslnost jen změny smluv, jazykový systém, rozšiřování, poměr hlasů zachován	jednomyslnost pouze daně, vlastní zdroje rozpočtu, reformy smluv, použití jazyků, přistoupení nových států	QMV - zahraniční politika polit.	QMV - sociální spolupráce, zaměstnanost, ekonomická spolupráce	QMV nerozšiřovat	QMV do 24 nových oblastí
Evropský parlament	spolurozhodování všude kde QMV v Radě	1. pilíř - spolurozhodování; 2. 3. pilíř - spolupráce; souhlas - mezinárodní smlouvy	spolurozhodování kde QMV v Radě	neposilovat	neposilovat	spolurozhodování všude, kde QMV v Radě, s výjimkou zemědělství, politiky hospodářské soutěže
SZBP	komunitarizace, pouze QMV, iniciativa Komise, navýšení financí z rozpočtu, Centre d'Impulsion, postupné sloučení se ZEU, bojové jednotky EU, právní suverenita	QMV, oddělení Rady + úředník s pověřením Rady, legislativní iniciativa Komise, sbližování se se ZEU, neoslabení NATO	posílení spolupráce; Vysoký zmocněnec pro zahraniční a bezpečnostní politiku, který bude jednat ve jménu Rady, sbližování se ZEU	ne rozšíření QMV; nezávislý představitel pro SZBP, sbližování se ZEU	ne rozšíření QMV, spolupráce s NATO	rozšíření QMV na společné akce; posílení role Komise, ale ne neomezená legislativní pravomoc; Vysoký zmocněnec pro zahraniční a bezpečnostní politiku, který bude jednat ve jménu Rady; sbližování se ZEU
justice a vnitřní věci	komunitarizace, azyl, clo, víza ,Schengen do 1. pilíře, vícerychlostní Unie, iniciativa Komise	iniciativa Komise - soudní spolupráce, kriminální záležitosti, celní, policejní spolupráce; částečně komunitární zdroje financí; posílení EP; azyl, víza, Schengen do 1. pilíře; přechodná období pro nové státy	komunitarizace víz, posílení spolupráce v pilíři, navýšení role Komise, EP	zachování jednomyslnosti, možný přesun azylu a migrace, trestné činy v souvislosti s drogami v 1. pilíři	mezivládně, jednomyslnost, omezení role Komise, EP	azyl, přistěhovalectví, překračování vnějších hranic, boj proti podvodům, celní spolupráce, Schengenská dohoda do 1. pilíře; posílení mezivládní spolupráce v oblasti policejní a soudní spolupráce, nový právní nástroj
soc. spolupráce	komunitarizace, QMV, Protokol do smlouvy, zaměstnanost do 1. pilíře	zaměstnanost do 1. pilíře	umírněný postup v integraci	posílení spolupráce v oblasti zaměstnanosti	Ne	zapojení protokolu, zaměstnanost do 1. pilíře
environmentální spolupráce	komunitarizace, QMV	komunitarizace, QMV	QMV, spolurozhodování Evropského parlamentu P kromě čl. 130 - úkoly Evropské investiční banky	QMV	mezivládně	QMV jako obecné pravidlo, větší zapojení Evropského parlamentu
národní parlamenty	výzva k většímu zapojení parlamentů v ostatních členských státech, větší význam COSAC	konzultace všech iniciativ, o nichž je potřeba jednomyslnost v Radě	úzká spolupráce s parlamenty ve všech pilířích	1. pilíř - vytvoření orgánu ze zástupců národních parlamentů, který by byl konzultován v otázce subsidiarity; ostatní pilíře konzultace národních parlamentů	společný orgán s EP, větší zapojení do všech pilířů	4 kategorie dokumentů, které musí být s národními parlamenty konzultovány, posílení role COSAC
sociální politika	komunitarizace	komunitarizace	zdrženlivý postoj	komunitarizace	mezivládně	Protokol o sociální politice přímo do smlouvy
vlastní iniciativy		role předsednictví při přesunu Schengenských dohod do 1. pilíře				

Závěr

Záměrem této práce bylo zjistit, zda je teorie liberálního intergovernmentalismu aplikovatelná na malé státy evropské integrace a zda sehrály malé státy důležitou úlohu při vzniku a následném prohlubování integračních snah. Hypotézu o aplikovatelnosti teorie na malé členské státy lze potvrdit. Jak Belgie, tak Nizozemsko, zvolené zástupné případy pro malé členské státy, vykazovaly během každého jednání o nové smlouvě postoje založené primárně na ekonomických zájmech. Jednotný přístup zastávaný národní exekutivou během jednání vždy odrážel potřebu ekonomického oživení v zemi a z toho pramenící požadavky zájmových skupin na národní úrovni. Vlády malých států, stejně tak jako ty ze států velkých, artikulovaly na mezinárodní úrovni především domácí ekonomické zájmy a musely jednat v zájmu domácího ekonomického sektoru, který po nich požadoval zajištění co nejvýhodnějších podmínek pro další hospodářský rozvoj.

Evropská integrace v podobě, jak ji malé státy navrhovaly, měla pomoci ekonomickému oživení, reformě rigidního stavu trhu práce a především pak zvýšení exportního odbytu prostřednictvím zvětšení trhu a odbourání obchodních bariér. Malé státy se navíc nacházejí ve specifickém postavení na mezinárodním trhu, neboť je jejich ekonomika často výrazně pro-exportně orientovaná, čímž se stávají závislými na vývoji mezinárodních podmínek pro obchod. Malé státy využily evropskou regionální integraci k zajištění přístupu na trhy, kontrolu cen produkce a ochranu domácích producentů před vnějšími ekonomickými šoky. Zaujaly aktivní přístup k evropské integraci, v mnoha případech aktivnější, než A. Moravcsikem zkoumané velké státy. Rozdíl mezi nimi je totiž ten, že zatímco velké státy mohou, za určitých podmínek dosáhnout svých zahraničně-ekonomických cílů jednajíc samy, bez kooperace s ostatními, u malých států je tato možnost vyloučena.

Pro malé státy a jejich domácí zájmové skupiny plynou z evropské integrace jednoznačné ekonomické výhody. Mají jiné důvody pro integraci, než je tomu u jejich velkých sousedů. V rámci integrační uskupení se transformuje efekt jejich závislosti na mezinárodním rozložení sil a zároveň tyto státy neztratí, i přes otevření se vlivu států velkých, nic ze své národní nezávislosti. Malé evropské státy tak maximalizují v rámci integračního uskupení svůj vliv. Jejich síla na mezinárodním poli se výrazně navýší oproti stavu, kdy ještě nebyly členy uskupení. To plně odpovídá tezi Andrewa

Moravcsika o záměrech členských států maximalizovat během mezivládního vyjednávání svůj vliv. I druhá fáze integračního procesu, tak jak ji tento autor formuloval, je tedy na malé státy plně aplikovatelná.

Aktivní postoj malých členských států souvisí i s druhou hypotézou o významnosti těchto států v evropském integračním procesu a jejich schopnosti proces transformovat ve svůj prospěch. Pro verifikaci či naopak falsifikaci této hypotézy nám nejlépe poslouží tabulky, které jsou umístěny na konci každé z kapitol věnujících se vyjednávání jednotlivých smluv a které sumarizují hlavní body agendy, postoje zkoumaných členských států k nim a výsledek jednání. Oblastí, kde konečná podoba smlouvy odrážela požadavky malých států, avšak tato agenda nebyla s ohledem na původně stanovené cíle mezivládních konferencí agendou prvotního významu, je možné v tabulkách nalézt několik. Lze mezi nimi zmínit začlenění částečné spolupráce v oblasti dopravy do znění Římských smluv či zachování neměnného postavení Komise v institucionálním rámci i po vstupu Maastrichtské smlouvy v platnost. Ještě o něco více bodů lze zařadit do skupiny požadavků sice prosazených do smlouvy, ale zároveň shodných s postoji velkých evropských států. Jmenujme například shodu nad vznikem jednotného vnitřního trhu před vznikem Jednotného evropského aktu nebo zapojení národních parlamentů do rozhodování na komunitární úrovni prostřednictvím Amsterodamské smlouvy. Avšak body, které byly hlavními tématy jednání, a zároveň se během diskuze o nich podařilo malým členským státům prosadit svoji pozici bez toho, aby názor sdílel některý z velkých členských států (body zvýrazněné podtržením a zároveň na šedém pozadí), jsou pro moji analýzu klíčovými místy, na jejichž základě mohu vyvodit závěry této práce. Jak je možno vyčíst v tabulkách, mezi tyto body patřila reforma postavení Komise v institucionálním rámci Společenství/Unie, a to jak v případě Jednotného evropského aktu, tak i Amsterodamské smlouvy. Mohlo by sem být zařazeno i vyjednávání měnové spolupráce během konferencí vedoucích k Maastrichtské smlouvě. Zde se ale spíše jednalo o kompromisní návrh řešení předložený nizozemským předsednictvím Rady v době jednání, který byl nakonec do smlouvy včleněn.

Úspěchy malých států v oblasti ovlivnění klíčových bodů agendy tedy nejsou četné a jsou zastoupeny ve výrazně nižším rozsahu než úspěchy Německa, Francie a Velké Británie, států zkoumaných A. Moravcsikem. Druhou hypotézu se mi proto prostřednictvím provedeného výzkumu nepodařilo jednoznačně potvrdit. Výsledky

zkoumání ukázaly, že malé státy ovlivnily podobu evropské integrace, avšak jejich úspěchy byly výrazně menší, než tomu bylo u zkoumaných velkých států. Posouzením počtu belgických a nizozemských požadavků na významné body agendy prosazených přesto, že velké členské státy měly v té, které konkrétní otázce jiné zájmy, jsem došla k závěru, že malé členské státy nebyly významnými hráči při formování konečné podoby integrace. Jejich úspěšnost byla limitována na postavení Evropské komise v institucionálním rámci. V tomto bodě měly malé členské státy vždy zájem na co nejsilnější roli Komise představující nadnárodní prvek v institucionálním uspořádání a garanta vyrovnávání vlivu členských států nehledě na jejich velikost. Velké státy nakonec v tomto bodě ustoupily v rámci kompromisu se státy malými, avšak zůstává otázkou, na kolik pro ně byl takovýto kompromis omezením vlastních požadavků a jak moc tedy byla role Komise pro velké státy prioritou.

Na druhou stranu však v otázce role malých států nelze opomenout jejich prosazení se v bodech, které již nebyly součástí hlavní agendy, ale po uzavření jednacích sálů se staly jedním z hlavních úspěchů jednání, jako tomu bylo v případě přesunu Schengenských dohod do komunitárního rámce v Amsterodamské smlouvě. Rovněž již zmíněné body, na kterých se malé státy shodly s velkými, respektive s Německem, Francií a Velkou Británií, a nové opatření smluv tedy vlastně odráželo jak zájmy států malých, tak i velkých, nesmí být opomenuty při hodnocení postavení malých států. Z těchto „menších“ úspěchů malých států lze dojít k závěru, že přestože tyto státy nebyly vždy těmi, kdo měl hlavní slovo při jednání, rozhodně nebyly opomenutelným prvkem mezivládních debat, jejichž výsledky částečně také vytvářely.

Pro vytvoření kompletního obrazu o roli malých států, je také zapotřebí rozlišit dvojí působení těchto států během vyjednávání smluv. Za prvé je to již zanalyzované ustanovení národních postojů a jejich prosazení do konečného textu smlouvy, za druhé pak aktivní postoj k evropské integraci. Posouzením role malých států v iniciování tvorby integračního projektu a nových posunů v něm lze dojít k odlišnému zhodnocení těchto států. V této rovině zastávají malé členské státy výlučné postavení. Během téměř každého z vyjednávání to byly právě tyto státy, které iniciovaly začátek debaty a v případě jejího následného ustrnutí na slepém místě se snažily posunout jednání kupředu. Měly výrazně aktivní postoj k novým jednáním, aktivnější než Německo, Francie a Velká Británie. Staly se tak hybateli dění, iniciátory pokroku v negociacích. Tato role souvisí i s teorií liberálního intergovernmentalismu, neboť integrace je natolik

výhodná pro především ekonomické zájmy malých států, že pro maximalizaci výhod, které jim integrace přináší, zaujímají výrazně aktivní přístup a snaží se iniciovat další kroky prohlubující evropskou spolupráci. Důkazem výhod integrace a snahy o jejich co největší využití je i projekt Beneluxu, díky jehož vytvoření se malé státy severozápadní Evropy staly průkopníky v integraci na evropském kontinentě. Tyto své zkušenosti mohly pak dále zúročit během vytváření celoevropského projektu. Lze tedy zhodnotit, že bez přispění malých členských států by trval integrační proces déle, neboť by v něm chyběl prvek „pohybu vpřed", jejž tyto státy reprezentovaly.

Sloučením těchto dvou druhů působení malých členských států evropské integrace lze tedy dojít závěru, že tyto státy nebyly stejně vlivnými členy integračního uskupení jako Německo, Francie a Velká Británie, kterými se jako nejvýznamnějšími aktéry zabýval A. Moravcsik. Není však ani možné jejich roli v zásadních okamžicích tvorby integračního procesu přehlížet a soustředit se pouze na pozorování preferencí a jednání států velkých. Malé členské státy mají nezastupitelnou úlohu v ochraně a posilování postavení Evropské komise v institucionálním uspořádání Evropské unie a v procesu posunování integrace kupředu směrem k jejímu prohloubení a posílení spolupráce členských států.

Tato práce se pokusila doplnit stávající výzkum evropského integračního procesu otestováním jedné z jeho teoretických opor a o doplnění chybějících poznatků v rámci teorie liberálního intervernmentalismu. Teorie Andrewa Moravcsika však není kritizovaná pouze za opomenutí role malých členských států. Je to rovněž kritika nezabývání se méně významnými procesy rozhodování, než je schvalování primárních smluv evropského práva, která by měla být pro větší věrohodnost teorie vyvrácena či potvrzena. Stále zde tedy existuje další prostor pro výzkum a testování tohoto teoretického konceptu. Další mezerou ve výzkumu související s touto diplomovou prací je výzkum propojení mezi zájmy států v různých oblastech jednání a způsob, jakým tato propojenost ovlivňuje výsledek jednání. Podmíněnost rozšíření hlasování kvalifikovanou většinou v Radě změnou poměru hlasů v této instituci, kterou požadovalo během vyjednávání Amsterodamské smlouvy Německo, je příkladem významné kauzality ovlivňujích pozice dalších členských států a tedy i výsledek jednání. K zjištění významu těchto souvislostí by bylo zapotřebí hlubšího výzkumu a komplexního zhodnocení zájmů států v rámci jednotlivých evropských politik. Zřejmě vzhledem k předpokládané náročnosti zde chybí také výzkum vlivu ekonomické situace

a ekonomických zájmů členských států na vývoj institucionálního uspořádání Společenství/Unie. Pro relevantní výzkum takovéhoto typu by bylo zapotřebí pracovat s delší časovou řadou a s mnoha mnohdy obtížně zjistitelnými vnitřními zájmy členských států. Výsledky takovéhoto výzkumu však mohly odkrýt další, doposud neobjasněné souvislosti historického vývoje evropského integračního uskupení.

Summary

The aim of this study was to determine whether the theory of liberal intergovernmentalism is applicable to the small states of the European integration and whether the small states have played an important role in the formation and subsequent deepening of the integration efforts. The hypothesis of the applicability of the theory to the small countries can be confirmed. Both Belgium and the Netherlands, selected representatives for small Member States, demonstrated during each bargaining about a new treaty of the European primary legislation positions based primarily on their economic interests. The uniform approach advocated by the National Executive during the negotiations has always reflected the need of economic revival in the country and the resulting demands of interest groups at the national level. Both the larger and smaller Governments, articulated domestic economic interests at an international level. At the same time, they had to act in the interests of domestic economic sector, requiring them to ensure the most favourable conditions for further economic development.

The European integration in the form as suggested by small states should help economic recovery, reform rigid labour market situation and increase its export sales through market expansion and reduced trade barriers. Moreover, small states are in a specific position in the international market, because their economies are often export-oriented, which makes them dependent on the development of international trade. Small states used the European regional integration for ensuring access to the markets, for controlling prices and for protecting domestic producers from external economic shocks. These states have taken a proactive approach to European integration, in many cases more active than the large states studied by A. Moravcsik. The difference between these two groups of states is that, while large states may, under certain conditions, achieve its foreign-economic objectives acting alone, without cooperation with others, this option is excluded in the case of smaller countries. Clear economic benefits derive from smaller countries and their domestic interest groups derive from the European integration. They have other reasons to integrate than their large neighbours. The integration group transforms the effect of their dependence on the international balance of power, while these countries lose, despite the opening of the influence of the larger ones. Small European countries therefore maximize their international influence within the integrated group. Their power in the international arena has significantly increased compared to the situation when they had not yet had membership. This fully

corresponds to the argument of Andrew Moravcsik when referring to the intentions of the Member States during the intergovernmental negotiations and the way they want to maximize their influence. Thus, the second phase of the integration process, as formulated by the author, is fully applicable to the small states.

The active position of smaller member states is related to the second hypothesis, the significance of these states in the European integration process and their ability to process on their behalf. For verification or falsification on the contrary to this hypothesis, the tables which are located at the end of each chapter are devoted to the negotiation of individual contracts and which summarize the main points of the agenda. The strategy of Member States is influenced by the outcome of such debate. The final form of the provision reflects the requirements of small states, but this area was not an agenda with respect to the originally stated objectives of intergovernmental conferences. This can be found several times in the tables. One can mention among them the inclusion of partial cooperation in the transportation in the text of the Treaty of Rome or maintain an invariable position of the Commission's institutional framework after the Treaty of Maastricht had entered into force. Even more points could be included in the group implemented to a treaty while being identical with the positions of major European countries. We can mention the agreement on the formation of the internal market before the creation of the Single European Act or the involvement of national parliaments in decision making at the community level incorporated into the Treaty of Amsterdam. But the primary function of the negotiations was the attempt of smaller states bidding to enforce its position without a shared view of the large Member States (paragraphs both underlined and highlighted by the grey background) are the key points for my analysis on which I draw the conclusions of this paper. As we can see from the tables, the reform of the institutional position of the Commission under the Community/Union, both in the case of the Single European Act and the Treaty of Amsterdam is one of these primary elements.

The success of smaller states in influencing key agenda items is not so numerous and it is represented in the tables to a significantly lesser extent than the success of Germany, France and Great Britain were countries surveyed by A. Moravcsik. Thus my second hypothesis could not be confirmed. The research results showed that small states have affected the European integration, but their achievements were significantly smaller than that of major states. When considering the number of Belgian and Dutch

successful demands for a significant agenda despite the displeasure of the large member states, I came to the conclusion that smaller countries are not major players in shaping the final formation of integration. Their success was limited to shaping the role of the European Commission in the institutional framework.

On the other hand, regarding the role of smaller states, one cannot ignore their success in the points that were no longer part of the main agenda. One of the major successes of the negotiations was the Schengen agreements into the Community framework in the Treaty of Amsterdam. Also, the above-mentioned points on which the smaller states agreed with the larger ones, respectively, with Germany, France and Great Britain, and the new contracts therefore reflected the interests of both groups of countries. This should not be overlooked when evaluating the position of smaller states. From these "smaller" successes of the small states we can come to the conclusion that although these states were not always the ones who had a major say in the negotiations, they were certainly not a negligible part of the intergovernmental discussions.

To create a complete picture of the role of smaller states, it is also necessary to distinguish the dual role of these states during the contract negotiations. By examining the role of smaller states in the initiative during the creation of new integration project can lead to another assessment of the role of small states. During almost all of the negotiations, these states were the ones that initiated the start of the debate in case of a stagnation of the negotiation. They held strongly proactive approach to new negotiations, more active than Germany, France and Great Britain. They have become promoters of progress in the negotiations. We can thus assess that without the contribution of small Member States, the integration process would last longer because it would lack the "push factors" represented by small Member States.

Combining these two types of roles of smaller Member States in the process of the European integration we can therefore conclude that these states were not as influential members of the Community/Union as Germany, France and Great Britain, which A. Moravcsik considered the major players. However, it is not possible to ignore their role in the crucial moments of the integration process and to concentrate only on observation of preferences of the larger Member States. Small countries have an irreplaceable role in preserving and strengthening the position of the European Commission in the institutional arrangements of the European Union and in the process of pushing forward toward the integrative process.

Seznam použitých zdrojů a literatury

a. Primární zdroje

- *Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o evropské unii, Smlouvy o založení evropských společenství a související akty*. 2. října 1997. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <www.euroskop.cz/gallery/2/764-amsterodam.pdf>.
- Belgian Chamber of Representatives. 1991. *Resolution on the Intergovernmental Conferences on European Political Union and Economic and Monetary Union*. 27 June 1991. In CORBETT, Richard. 1993. The Treaty of Maastricht: from conception to ratification: a comprehensive reference guide. London: Longman Group UK. 1. vyd. 512 s. ISBN 0582209064.
- Belgian Government. October 1995. In European Policy Centre. *Challenge* 96. November 1995.
- Belgian Government. 1990. *Memorandum of 20 March 1990*. In CORBETT, Richard. 1993. The Treaty of Maastricht: from conception to ratification: a comprehensive reference guide. London: Longman Group UK. 1. vyd. 512 s. ISBN 0582209064.
- Belgian Senate. 1990. Resolution on the achievement of European Union and preparation of the parliamentary Assize on the Future of Europe. 13 July 1990. In CORBETT, Richard. 1993. *The Treaty of Maastricht: from conception to ratification: a comprehensive reference guide*. London: Longman Group UK. 1. vyd. 512 s. ISBN 0582209064.
- Beyen, Johan Willhelm. 1955. *Note du ministère néerlandais des Affaires étrangères*. 4 avril 1955. [online] 3.5.2011. Dostupné na: < http://www.ena.lu/note_ministere_neerlandais_affaires_etrangeres_19_novembre_1973-010005520.html>.
- Belgian government. 1991. *Draft Treaty on European Union*. Brussels, 4 December 1991. In CORBETT, Richard. 1993. *The Treaty of Maastricht: from conception to ratification: a comprehensive reference guide*. London: Longman Group UK. 1. vyd. 512 s. ISBN 0582209064.
- Comité ad hoc pour les questions institutionnelles. 1984. *Rapport intérimaire adressé au Conseil européen*. Dublin, 3-4 décembre 1984. [online] 8.5.2011. Dostupné na:

<http://www.ena.lu/interim_report_forwarded_dublin_european_council_december_1984-2-7835>.

- *La Constitution Belge*. 17 février 1994. [online] 3.5.2011. Dostupné na: < http://www.senate.be/doc/const_fr.html>.
- Dutch Government. 1994. *Note of 14 November 1994 on the enlargement of the European Union: the opportunities and obstacles.* [online] 3.5.2011. Dostupné na: < http://www.europarl.europa.eu/igc1996/pos-nl_en.htm#nov>.
- Dutch Government. 1995a. *Dutch Government Memorandum of 30 March 1995 on European Foreign Policy, Security and Defence - moving towards more decisive external action by the European Union*. [online] 3.5.2011. Dostupné na: < http://www.europarl.europa.eu/igc1996/pos-nl_en.htm#nov>.
- Dutch Government. 1995b. *European Cooperation in the fields of Justice and Home Affairs. Third Memorandum for the 1996 Intergovernmental Conference (23 May 1995)*. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/igc1996/pos-nl_en.htm#nov>.
- Dutch Government. 1995c. *Fourth memorandum by the Dutch Government (12 July 1995) on the institutional reform of the European Union*. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/igc1996/pos-nl_en.htm#nov>.
- Duth Government. 1996. *Communication of March 1996: 'From Madrid to Turin: the Netherlands' priorities for the 1996 IGC'*. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/igc1996/pos-nl_en.htm#nov>.
- *Dutch Presidency Draft Treaty „Towards European Union"*. 24 September 1991. In CORBETT, Richard. 1993. *The Treaty of Maastricht: from conception to ratification: a comprehensive reference guide*. London: Longman Group UK. 1. vyd. 512 s. ISBN 0582209064.
- *Dutch Presidency Draft Union Treaty*. 8 November 1991. In CORBETT, Richard. 1993. *The Treaty of Maastricht: from conception to ratification: a comprehensive reference guide*. London: Longman Group UK. 1. vyd. 512 s. ISBN 0582209064.
- Evropská komise. 1996. *Commission Opinion, Reinforcing political union and preparing for enlargement*. 28 February 1996. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/igc1996/pos-nl_en.htm#nov>.

- Evropský parlament. 1996. *White paper on the 1996 intergovernmental conference volume II*. 18 September 1996. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/igc1996/pos-nl_en.htm#nov>.
- Evropský parlament. 1997. *Intergovernmental Conference: Briefings on Intergovernmental Conference: The Commission*. 3 March 1997. [online] 7.2.2011. Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/igc1996/fiches/fiche2_en.htm>.
- *Jednotný evropský akt*. 17. února 1986. [online] 8.5.2011. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/index.htm#other>.
- Kohnstamm, Max. 1986. Interview with François Duchêne. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <http://www.eui.eu/HAEU/EN/AllInt.asp>.
- Komise EHS. 1958. Raport sur la situation économique dans les pays de la Communauté. Brusel 1958.
- Letter by the German federal chancellor Helmut Kohl and French president François Mitterrand to the Irish Presidency of the EC. 19 April 1990. In CORBETT, Richard. 1993. The Treaty of Maastricht: from conception to ratification: a comprehensive reference guide. London: Longman Group UK. 1. vyd. 512 s. ISBN 0582209064.
- *Mémorandum des pays Benelux aux six pays de la CECA*, 18 Mai 1955. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <http://www.ena.lu/memorandum_pays_benelux_six_pays_ceca_18_mai_1955-010005236.html>.
- *Mémorandum du gouvernement fédéral d'Allemagne sur la poursuite de l'intégration*. 1er juin 1955. [online] 3.5.2011 Dostupné na: < http://www.ena.lu/memorandum_gouvernement_allemand_poursuite_integration_27_mai_1955-010005237.html>.
- *Mémorandum du Gouvernement italien sur la poursuite de l'intégration*. Messine, 1er juin 1955. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <http://www.ena.lu/memorandum_gouvernement_italien_poursuite_integration_messine_1er_juin_1955-010005229.html>.
- *Memorandum on the IGC from the Governments of Belgium, Luxembourg and the Netherlands*. 7 March 1996. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/igc1996/pos-nl_en.htm#memo>.

- OECD. Stat Extracts [online]. 2.2.2011. Dostupné na: <http://stats.oecd.org/Index.aspx>.
- *Political Union. Subjects for Reflection submitted to the European Council in Dublin (25-26 June 1990).* Council Conlusions. In CORBETT, Richard. 1993. *The Treaty of Maastricht: from conception to ratification: a comprehensive reference guide*. London: Longman Group UK. 1. vyd. 512 s. ISBN 0582209064.
- *Projet de Traité sur l'Union (document de référence de la présidence luxembourgeoise)*. 1991. Luxembourg, 18 juin 1991. In CORBETT, Richard. 1993. *The Treaty of Maastricht: from conception to ratification: a comprehensive reference guide*. London: Longman Group UK. 1. vyd. 512 s. ISBN 0582209064.
- *Rapport des Chefs de Délégation aux Ministers des Affaires Etrangères*. 21 Avril 1956. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <http://aei.pitt.edu/996/>.
- Rothschild, Robert. 1986. Entretiens avec François Duchêne. Londres. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <http://www.eui.eu/HAEU/EN/AllInt.asp>.
- Rutten, Charles. 1987. Interview with François Duchêne, The Hague. 26 June 1987. [online] 3.5.2011. Dostupné na: http://www.eui.eu/HAEU/EN/AllInt.asp>.
- *Smlouva o Evropské unii*. 7. února 1992. [online] 3.5.2011. Dostupné na:< www.euroskop.cz/gallery/2/760-smlouva_o_eu.pdf>.
- *Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství*. 25. března 1957. [online] 3.5.2011. dostupné na:<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/index.htm>.
- Secrétariat général de l'Union économique Benelux. 1985. *Note du Secrétariat général de l'Union économique Benelux sur le rapport Dooge*. Bruxelles, 15 mai 1985. [online]. 8.5.2011. Dostupné na: <http://www.ena.lu/note_general_secretariat_benelux_economic_union_dooge_report_brussels_14_1985-2-9728>.
- Shuterland, Peter Denis. 1999. Rozhovor s A. Lovettem. [online] Dostupné na: <http://www.eui.eu/HAEU/OralHistory/bin/CreaInt.asp?rc=INT670>.

- Snoy, Jean-Charles. 1981. Entretien avec F. Duchêne. Château de Bois-Seigneur-Isaac 24 juin 1981. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <http://www.eui.eu/HAEU/EN/AllInt.asp>.
- Tindemans, Leo. 1985. Les Douze vers l'Union ou la désunion européenne?, in La Libre Belgique. 2.12.1985, No 336, p. 2. [online] 8.5.2011. Dostupné na: <http://www.ena.lu/interview_leo_tindemans_la_libre_belgique_december_1985-2-8080>.
- Tindemans, Leo. 2006. Interview de Leo Tindemans. [online] 24.02.2006. CVCE, Sanem. Dostupné na European Navigator :<http://www.ena.lu/interview_leo_tindemans_tindemans_report_brussels_24_february_2006-2-22014>.
- van den Brink, Jan. 1989. Interview with François Duchêne, Hilversum. 17 May 1989. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <http://www.eui.eu/HAEU/EN/AllInt.asp>.
- Wellenstein, Edmond. 1989. Interview with François Duchêne, The Hague. 16 May 1989. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <http://www.eui.eu/HAEU/EN/AllInt.asp>.
- Zijlstra, Jelle. 1989. Interview with François Duchêne. Oude Vassenaar, 17 May 1989. [online] 3.5.2011. Dostupné na: <http://www.eui.eu/HAEU/EN/AllInt.asp>.

b. Sekundární literatura

- ASPINWALL, Mark. 2002. Preferring Europe: Ideology and National Preferences on European Integration. *European Union Politics*. Vol. 3, No. 81.
- BEACH, Dereck. 2005. *The Dynamics of European Integration*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 1. vyd. 304 s. ISBN 140393634X.
- BITSCH, Marie-Thérèse. 1996. *Histoire de la construction européenne de 1945 à nos jours*. 1. vyd. Bruxelles: Édition Comlexe. 331 s. ISBN 2-87027-620-6.

- BRÜLHART, Marius. 2005. *The Allocation of Votes in the European Council*. [online]. 22.4.2011. Dostupné na: <http://www.hec.unil.ch/mbrulhar/Eurecon/councilvotes211.pdf>.
- BURGESS, Michael. *Federalism and European Union: the Building of Europe, 1950-2000*. London: Routledge. 1. vyd. 290 s. ISBN 0-203-46532-6.
- Cahiers economiques de Bruxelles. 1958. vol. 1.
- Cassiers, Isabele - De Villé, Philippe – Solar, Peter M. 1996. „Economic growth in postwar Belgium". In CRAFTS, Nicholas, F. R. – TONIOLO, Giani (eds.). Economic growth in Europe since 1945. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press. 600 s. ISBN 9780521499644.
- CORBETT, Richard. 1993. *The Treaty of Maastricht: from conception to ratification: a comprehensive reference guide*. London: Longman Group UK. 1. vyd. 512 s. ISBN 0582209064.
- CRAEYBECKX, Jan - WITTE, Els – MEYNEN, Alain. 2010. *Political History of Belgium: From 1830 Onwards*. 1. vyd. Brussels: Asp. 516 s. ISBN 9054875178.
- CRAM, Laura – DINAN, Desmond – NUGENT, Neill. 1999. *Developments in the European Union*. 1. vyd. St. Martin's Press. 378 s. ISBN 0312225334.
- DAVIS Cross, Mai'a K. *The European diplomatic corps: diplomats and international cooperation from Westphalia to Maastricht*. 1. vyd. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 244. s. ISBN 0230500757.
- de Wilde d'Estmael, Tanguy – Franck, Christian. 1996. „Belgium". In ROMETSCH, Dietrich (edt.). 1996. *The European Union and member states: towards institutional fusion?*. 1. vyd. Manchester: Manchester University Press. 382 s. ISBN 0719048095.
- DEDMAN, Martin J. 1996. *The Origins and Developments of the European Union 1945-1995: a history of European integration*. 1. vyd. London: Routledge. 158 s. ISBN 0-415-11161-7.
- DEKKER, Wisse. 1985. *Europe 1990: An Agenda for Action*. European Management journal, Vol. 3 No 1, pp 5-10.
- DERYCKE, Erik. 1996. The Belgian view on the IGC. In European Policy Center. *Challenge 96*. September/October 1996.

- DESCHOUWER, Kris. 2009. *The Politics of Belgium: Governing a Divided Society.* 1. vyd. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 262 s. ISBN 0230218156.
- DE ZWAAN, J. W. 1986. The Single Euroopean Act: Conclusion of a Unique Document. *Common Market Law Review*. Vol. 23. pp. 747-765.
- DRULÁK, Petr. 2003. Suverenita malého státu v Evropské unii. [online] 12.5.2011. Dostupné na Britské listy: <http://blisty.cz/art/13964.html>.
- DÜR, Andreas – MATEO, Gemma. Treaty-Making in the European Union: Bargaining, Issue Linkages, and Efficiency. *European Integration online Papers* (EIoP) Vol. 8 (2004) N° 18. [online] 20.4.2011. Dostupné na: <http://eiop.or.at/eiop/texte/2004-018a.htm>.
- EICHENGREEN, Barry J. 2007. *The European economy since 1945: coordinated capitalism and beyond*. 5. vyd. New Jersey: Princeton University Press. 518 s. ISBN 978-0-691-13848-0.
- EILSTRUP-SANGIOVANNI, Mette. 2006. *Debates on European integration: a reader*. 1. vyd. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 511 s. ISBN 1403941041.
- European Policy Centre. 1995a. *Challenge 96*. June 1995.
- European Policy Centre. 1996. *Challenge 96*. November/December 1996.
- EVANS, Peter B. – JACOBSON, Harold Karan – PUTNAM, Robert D. 1993. *Double-edged diplomacy: international bargaining and domestic politics*. 1. vyd. Los Angeles: University of California Press. 490 s. ISBN 0520076826.
- Fielder, Nicola. 2000. „The origins of the Single Market". In BORNSCHIER, Volker (edt.). *State-building in Europe: The Revitalization of Western European Integration*. Cambridge: Cambridge University Press. 326 p. ISBN 0 521 78103 5.
- Fligstein, Neil – Brantley, Peter. 1995. „The 1992 Single Market Program and the Interests of Business." In EICHENGREEN, Barry J. – FRIEDEN, Jeffry – VON HAGEN, Jürgen (eds). *Politics and institutions in an integrated Europe*. 1995. Berlin: Springer. 228 s. ISBN 3540594205.
- Franck, Christian - Leclercq, Hervé – Vandevievere, Claire. 2003. „Belgium: Europeanisation and Belgian Federalism". In WESSELS, Wolfgang – MAURER, Andreas - MITTAG, Jürgen (eds). 2003. *Fifteen into one?: the*

European Union and its member states. 2. vyd. Manchester: Manchester University Press. 472 s. ISBN 071905849X.

- GERBET, Pierre. 2004. *Budování Evropy*. 1. vyd. Praha: Karolinum. 452 s. ISBN 80-246-0111-7.
- HALLSTEIN, Walter. 1979. *Die Europaische Gemeinschaft*. 1. vyd. Econ-Verlag. 283 s. ISBN 3-430-13896-5.
- HARTOG, Joop. 1999. *The Netherlands: So what's so special about the Dutch model?*. International Labour Organization. [online]. 14.5.2011. Dostupné na: <http://www.ilo.org/employment/Whatwedo/Publications/lang--en/docName--WCMS_120389/index.htm>.
- HAYWARD, Jack Ernest Shalom. 2008. *Leaderless Europe*. 1. vyd. London: Oxford University Press. 316 s. ISBN 0199535027.
- Hemerijck, Anton - Unger, Brigette – Visser, Jelle. 2000. How Small Countries Negotiate Change Twenty-Five Years of Policy Adjustment in Austria, the Netherlands, and Belgium. In SCHARPF, Fritz W. - SCHMIDT, Vivien A. (eds). *Welfare and Work in the Open Economy Volume II: Diverse Responses to Common Challenges in Twelve Countries*. London: Oxford University Press. 424 s. ISBN 0199240884.
- HIRSCH, Mario. 1974. La situation internationale des petits États: des systèmes politiques pénétrés. L'exemple des pays du Bénélux. *Revue française de science politique*, 24e année, n°5, pp. 1026-1055.
- Hix, Simone. 2002. Parties at the European Level. In: WEBB, Paul D. - FARRELL, David M. – HOLLIDAY, Ian. *Political parties in advanced industrial democracies*. 2002. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press. 471 s. ISBN 0199240566.
- HUIZINGA, Jakob Herman. 1961. *Mr. Europe: a political biography of Paul Henri Spaak*. 1. vyd. Ann Arbor: University of Michigan. 248 s.
- JONES, Erik. 2008. *Economic adjustment and political transformation in small states*. 1. vyd. London: Oxford University Press. 277 s. ISBN 0199208336.
- KATZENSTEIN, Peter J. 1985. *Small states in world markets: industrial policy in Europe*. 2 vyd. Cornell University Press, 268 s. ISBN 0801493269.

- KATZENSTEIN, Peter J. 1997. *Tamed power: Germany in Europe*. 1. vyd. Ithaca: Cornell University Press. 314 s. ISBN 0801484499.
- KURZER, Paulette. 1993. *Business and banking: political change and economic integration in Western Europe*. 1. vyd. Ithaca: Cornell University Press. 261 s. ISBN 0801427983.
- LAURENT, Peirre-Henri. 1970. Paul-Henri Spaak and the Diplomatic Origins of the Common Market, 1955-1956. *Political Science Quarterly*. Vol. 85, No. 3, pp. 373-396.
- Laursen, Finn – Vanhoonacker, Sophie – Wester, Robert. 1992. „Overview of Negotiations". In LAURSEN, Finn – VANHOONACKER, Sophie (eds). *The Intergovernmental Conference on Political Union: institutional reforms, new policies, and international identity of the European Community*. 1. vyd. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers. 505 s. ISBN 0792316703.
- LINDBERG, Leon N. 1963. *The Political dynamics of European Economic Integration*. Stanford: Stanford University Press. 1.vyd. 367 s.
- LODGE, Juliet. 1986. The Single European Act: Towards a New Euro-Dynamism?. *Journal of Common Market Studies*. Vol. XXIV, No. 3. pp 203-223.
- MAES, Ivo – VERDUN, Amy. 2003. *The Role of Medium-sized Countries in the Creation of EMU: The Cases of Belgium and the Netherlands*. Paper Prepared for delivery at the 8th EUSA Biennial International Conference EUSA 8th Biennial International Conference, March 27-29, 2003, Nashville, Tennessee [online]. Dostupné na University of Pittsburgh: <http://aei.pitt.edu/2889/>. 24.4.2011.
- MCDONAGH, Bobby. 1998. *Original sin in a brave new world: the paradox of Europe: an account of the negotiation of the Treaty of Amsterdam*. 1. vyd. Dublin: Institute of European Affairs. 249 S. ISBN 1874109400.
- MILWARD, Alan S. 1993. *European rescue of the nation state*. 2. vyd. Berkeley: University Of California Press. 466 s. ISBN 0520081781.
- MOMMEN, André. 1994. The Belgian economy in the twentieth century. 1. vyd. London: Routledge. 266 s. ISBN 0415019362.

- MONAR, Joerg – WESSELS, Wolfgang. 2001. *The European Union after the Treaty of Amsterdam*. 1. vyd. London: Continuum International Publishing Group. 338 s. ISBN 0826447708.
- MONNET, Jean. 1978. *Memoirs*. 1. vyd. New York: Doubleday & Company, Inc. 544 s. ISBN 0-385-12505-4.
- MORAVCSIK, Andrew. 1998. *The choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht*. 1. vyd. London: Cornell University Press. 249 s. ISBN 1874109400.
- MORAVCSIK, Andrew – NICOLAÏDIS, Kalypso. 1999. Explaining the Treaty of Amsterdam: Interests, Influence, Institutions. *Journal of Common Market Studies*. March 1998. Vol. 37, No. 1, pp. 59-85.
- OECD Economic Surveys. 1991. *Belgium, Luxemburg 1990/1991*. Paris. 150 s. ISBN 9789264137370.
- OECD Economic Surveys. 1992. *Netherlands 1991/1992*. Paris. 133 s. ISBN 0376-6438.
- OECD Economic Surveys. 1997. *Belgium, Luxemburg 1997*. Paris. 239 s. ISBN 92-64-15440-X.
- Pijpers, Alfred – Vanhoonacker, Sophie. 1997. „The Position of Benelux Countries“. In EDWARDS, Geoffrey - PIJPERS, Alfred (eds.). 1997. *The politics of European Treaty reform: the 1996 intergovernmental conference and beyond*. 1. vyd. London: Continuum International Publishing Group. 353 s. ISBN 1855673592.
- PLECHANOVOVÁ, Běla. 2004. *Institucionální vývoj Evropské unie od Maastrichtské smlouvy k východnímu rozšíření: Hledání rovnováhy mezi Společenstvím a jeho členskými státy*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum. 355 s. ISBN 80-246-0800-0.
- PUCHALA, Donald, J. 1999. Institutionalism, Intergovernmentalismus and European Integration: A Review Article. *Journal of Common Market Studies*, vol. 37, pp. 317-331.
- RISSE-KAPPEN, T. 1996. Exploring the Nature of the Beast: International Relations Theory and Comparative Policy Analysis Meet the European Union. *Journal of Common Market Studies*. vol. 34, issue 1, pp. 53-80.

- SANDHOLTZ, Wayne – STONE SWEET, Alec. 1998. *European Integration and Supranational Governance*. 1. vyd. Oxford: Oxford University Press. 389 s. ISBN 0198294573.
- SANDHOLTZ, Wayne – ZYSMAN, John. 1989. 1992: Recasting the European Bargain. *World Politics*, Vol. 42, No. 1 (Oct., 1989), pp. 95-128.
- Scully, Roger, 2006. Rational institutionalism and liberal intergovernmentalism. In: CINI, Michael – BOURNE, Angela K. (eds), 2006. *Palgrave Advances in European Union Studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 296 s. ISBN 0333997638.
- Schimmelfennig, Frank. 2004. „Liberal Intergovernmentalism". In WEINER, Antje – DIEZ, Thomas. 2004. European Integration Theory. 1. vyd. Oxford: Oxfrod University Press. 346 s. ISBN 0199226091.
- SLAPIN, Jonathan B. 2006. Who Is Powerful?: Examining Preferences and Testing Sources of Bargaining Strength at European Intergovernmental Conferences. *European Union Politics*. Vol. 7, No. 51. pp. 51-76.
- SMITH, Brendan P. G. 2002. *Constitution building in the European Union: the process of treaty reforms*. The Hague: Kluwer Law International. 285 s. ISBN 9041116958.
- SNOY ET D'OPPUERS, Jean-Charles. 1989. *Rebâtir l'Europe: Mémoires*. 1. vyd. Paris: Duculot. 220 s. ISBN 978-2-8011-0861-1.
- SPAAK, Paul-Henri. 1969. *Combats Inachevés: De l'espoir aur déceptions*. 1. vyd., Paris: Les grandes etudee contemporaines.
- STREECK, Wolfgang – SCHMITTTER, Philippe C. 1991. From National Corporatism to Transnational Pluralism: Organized Interests in the Single European Market. *Politics Society*. Vol. 19, No 133, pp 133-164.
- THORHALLSSON, Baldur. 2000. *The role of small states in the European Union*. 2. vyd. Ashgate, 252 s. ISBN 0754614239.
- van Ark, Bart – de Haan, Jakob – de Jong, Herman J. 1996. Characteristics in the Netherlands during the postwar period. In CRAFTS, Nicholas, F. R. – TONIOLO, Giani (eds.). Economic growth in Europe since 1945. 1. vyd. Cambridge: Cambridge University Press. 600 s. ISBN 9780521499644.

- VAN KEULEN, Mendeltje. 2006. *Going Europe or going Dutch: how the Dutch government shapes European Union policy*. Amsterdam: Amsterdam University Press. 1. vyd., 253 s. ISBN 9053568743.
- VAN ZANDEN, Jan, L. 2005. *The Economic history of the Netherlands 1914-1995: A small open economy in the 'long' twentieth century*. 2. vyd. London: Routledge. 217 s. ISBN 0-203-98492-7.
- Vanhoonacker, Sophie. 1992. „Belgium and European Political Union". In LAURSEN, Finn – VANHOONACKER, Sophie. *The Intergovernmental Conference on Political Union: institutional reforms, new policies, and international identity of the European Community*. 1. vyd. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publisher. 505 s. ISBN 0792316703.
- Verdun, Amy. 2002. „The Netherlands and EMU: A Small Open Economy in Search of Prosperity". In DYSON, Kenneth. 2002. *European states and the Euro: Europeanization, variation, and convergence*. 1. vyd. London: Oxford University Press. 418 s. ISBN 0199250251.
- VOORHOEVE, Joris J. C. 1979. *Peace, profits and principles: a study of Dutch foreign policy*. 1. vyd. Ann Arbor: University of Michigan. 378 s. ISBN 9024722039.
- WALLACE, Helen – CAPORASO, James, A. – SCHAMPF, Fritz – MORAVCSIK, Andrew. 1999. Review section symposium: The choice for Europe: Social purpose and state power from Messina to Maastricht. *Journal of European Public Policy*. vol. 6, no. 1, pp. 155-179.
- WEIL, Gordon Lee. 1970. *The Benelux nations: the politics of small-country democracies*. 1. vyd. New York: Holt, Rinehart and Winston. 260 s. ISBN 9780030797552.
- Wester, Robert. 1991. „The Netherlands and European Political Union". In In LAURSEN, Finn – VANHOONACKER, Sophie (eds). *The Intergovernmental Conference on Political Union: institutional reforms, new policies, and international identity of the European Community*. 1. vyd. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers. 505 s. ISBN 0792316703.
- WIDGRÉN, Mika. 2009. The Impact of Council Voting Rules on EU Decision-Making. *CESifo Economic Studies*, Vol. 55, No. 1, pp. 30–56.

♦ ZURCHER, Arnold John. 1958. *The struggle to unite Europe, 1940-1958: an historical account of the development of the contemporary European movement from its origin in the Pan-European Union to the drafting of the treaties for Euratom and the European Common Market*. 1. vyd. New York: New York University Press. 254 s.

c. Tisk, média, internetové stránky

♦ CIA The World Factbook. *Background note: Belgium* [online]. 2.2.2011. Dostupné na: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2874.htm>.

♦ European Navigator: The first digital library on the history of Europe. 2006. *Net contributors and net beneficiaries (1992–2004)* [online]. 22.4.2011. Dostupné na: <http://www.ena.lu/net_contributors_net_beneficiaries_19922004-022100492.html>.

♦ The European Union Constitution. [online]. 14.5.2011. Dostupné na: <http://www.proyectos.cchs.csic.es/euroconstitution/>.

♦ Money go around-EU [online]. 4.4.2011. Dostupné na: <http://www.money-go-round.eu/Section.aspx?id=7>.

Institut politologických studií
Projekt diplomové práce

Vymezení předmětu výzkumu

Předmětem výzkumu mé diplomové práce je otestovat teorii liberálního intergovernmentalismu na případových studiích Belgie a Nizozemska, tedy jiných státech, než které si zvolil Andrew Moravcsik pro formulování své teorie. Kromě odlišných případů ve smyslu teritoriálním využiji pohled mezivládně liberálního přístupu i v rozšířeném časovém rámci, kdy se pokusím potvrdit či naopak vyvrátit teoretické koncepty tohoto přístupu na zájmech států a vyjednáváních vedoucích k formulaci Amsterodamské smlouvy, která již není předmětem výzkumu A. Moravcsika v jeho práci The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht (Moravcsik 1998). Tématem mého výzkumu bude aplikovatelnost liberálního intergovernmentalismu na středně velké státy evropské integrace a dále pak objasnění role a postavení těchto zemí v procesu integrující se Evropy.

Zdůvodnění výběru tématu

Teorie liberálního intergovernmentalismu je jednou z nejvlivnějších současných teorií evropské unie. Stala se široce uznávaným a přijímaným konceptem nabízejícím nový pohled na proces evropské integrace.[14] Díky svému rozsahu a novým přínosům pro studium evropské integrace nezůstala však ani bez četné kritiky z řad akademické obce. Jednou z opakujících se kritik je i ta, že se A. Moravcsik při jejím formulování soustředil téměř výhradně na tři největší státy Evropy - Francii, Německo a Velkou Británii. Například Helen Wallace v rámci svého kritického zhodnocení knihy The Choice for Europe (Moravcsik 1998) uvádí: „One obvious criticism of the volume arises from its tight focus on British, French and German policies… None the less, other member countries, albeit much less powerful, have played some part in the intriguing form of complex multilateralism that comprises the EU." ["Jedna z evidentních kritik svazku vychází z jeho úzkého zaměření na britskou, francouzskou a německou politiku…Nicméně další členské státy, třebaže více či méně silné, sehrály určitou roli

[14] Uznání této teorie jako významného přínosu viz např. Risse-Kappen, T. 1996. Exploring the Nature of the Beast: International Relations Theory and Comparative Policy Analysis Meet the European Union. *Journal of Common Market Studies*. vol. 34, issue 1, pp. 53-80.; Cinni, M. 2007. *European Union Politics*. Oxford University Press.; Puchala, D. 1999. Institutionalism, Intergovernmentalismus and European Integration: A Review Article. *Journal of Common Market Studies*, vol. 37, pp. 317-331.

v neobvyklém druhu komplexního multiratelarismu, který vytváří EU. “] (Wallace a kol. 1995) Ve stejném duchu se nese i kritika Rogera Scullyho (Scully 2006).

Domnívám se, že v mezivládně liberální teorii, i přes její komplexnost, chybí jasné vymezení role středně velkých a malých států v procesu utváření evropské integrace. Přestože nepopírám platnost Moravcsikových argumentů, na kterých je jeho teorie postavena, nesouhlasím s jeho názorem, že Francie, Německo a Velká Británie reprezentují patnáct pozic v jednom (Moravcsik 1998). Téma jsem si zvolila, abych se pokusila doplnit mezeru ve výzkumu integračního procesu podle liberálního intergovernmentalismu.

Dosavadní výzkum tématu

Nejen formulace liberálního intergovernmentalismu, ale i další výzkum evropské integrace z tohoto pohledu je téměř výhradně spojen se jménem Andrewa Moravcsika. Doposud se nikdo nepokoušel o další rozvíjení jeho myšlenek. Na téma rolí středně velkých a malých států v procesu integrace lze již nalézt více studií. Mezi nimi lze zmínit např. Petera J. Katzensteina, který se zabýval odlišnými způsoby, které malé státy využívají při „kombinaci ekonomické flexibility a politické stability, při utváření potřeb mezinárodní politiky kompatibilních s potřebami ekonomik domácích.“ (Katzenstein 1985). Tezi P. J. Katzensteina o roli malých států v mezinárodních vztazích dále již přímo na rámec EU aplikoval Baldur Thorhallsson, který se zaměřil na prosazování zájmů malých států v EU ve srovnání s jejich většími sousedy (Thorhallsson 2000). Užší zaměření má pak práce Ivo Maese a Amy Verdun, která se zabývá konkrétně již rolí Belgie a Nizozemska při vytváření ekonomické a monetární unie v Evropě (Maes, Verdun 2003). Tato výše zmíněná literatura je pouze příkladem relativně četného výzkumu v oblasti zkoumající roli menších států v mezinárodních vztazích z různých pohledů a v rozdílných oblastech mezinárodní politiky. Avšak výzkum propojující teorii liberálního intergovernmentalismu s objasněním postavení středně velkých a malých států v Evropském společenství / unii zatím nebyl nikým realizován.

Hlavní koncepty

Jak již název mé diplomové práce vypovídá, primárním konceptem, který budu používat je teorie liberálního intergovernmentalismu a její hlavní zásady, tj. státy se řídí primárně svými ekonomickými zájmy vycházejícími ze zájmů domácích sociálních skupin, státy

mezinárodním vyjednáváním maximalizujícími své užitky a instituce vzniklé z tohoto vyjednávání mají pouze omezené funkce jako je koordinace, důvěryhodnost či reprezentace (Moravcsik 1998). Sekundárním podpůrným konceptem mi bude hypotéza o významné roli malých středních států v evropské integraci, kterou zformuloval např. Laurent Goetschel (1998). Podle něj hrají středně velké a malé státy významnou roli díky specifickému historickému kontextu, institucionálním faktorům a svému vyjednávacímu chování. Tyto dva koncepty budou teoretickou oporou mé diplomové práce, rámcem pro můj výzkum a jeho závěry.

Výzkumné hypotézy a cíle práce

Vymezila jsem dvě výzkumné hypotézy pro tuto práci. Zaprvé, teorie intergovernmentálního liberalismu je aplikovatelná na další státy zapojené do evropské integrace bez ohledu na jejich velikost, ať již skutečnou či relativní ve smyslu ekonomické a politické síly. Zadruhé, středně velké státy mají významnou úlohu v historickém procesu formování integrované Evropy, jsou důležitou součástí tohoto procesu a bez jejich přispění by se nepodařilo integrace dosáhnout. Podoba EU dnešních dní tak v mnoha ohledech odráží jejich zájmy, které byly schopny na mezivládní úrovni prosadit. Malé státy jednají na základě stejných hodnot jako státy velké, nejsou odlišnou kategorií aktérů v procesu formování evropské integrace. Jejich zájmy a jednání jsou pro tento proces stejně významnými jako zájmy a jednání velkých států. Cílem mého výzkumu je otestovat tyto hypotézy a tím je buď verifikovat, anebo falsifikovat.

Zvolená metodologie

Pro dosažení výzkumného cíle použiji instrumentální případové studie v kombinaci s komparativní metodou. Případy, které jsem si zvolila lze vymezit nejprve teritoriálně, kdy se zaměřím na formování národních zájmů v Nizozemsku a Belgii a následně na mezivládní vyjednávání vedoucí k ustanovení primárních smluv Evropského společenství/unie z pozice těchto dvou států. Výběr případů jsem uskutečnila s přihlédnutím na jejich reprezentativnost. Ze států zakládajících Evropské hospodářské společenství (EHS) patří pouze Belgie s Nizozemskem a popřípadě ještě Lucemburskem do skupiny středně velkých či malých států. Vybírala jsem záměrně jen mezi zakládajícími státy EHS, abych mohla ve své práci dodržet časový rámec, který použil i A. Moravcsik a tím zvýšila relevantnost testování jeho teorie na dalších státech. Dostávám se tak k druhému, časovému vymezení případů. Stejně jako Moravcsik volím

případy vzniku smluv evropské integrace od jednání vedoucích k ustanovení EHS, tzn. Římské smlouvy, Jednotný evropský akt a Smlouvu o Evropské unii. Na rozdíl od něj se zaměřím ale pouze na tvorbu primárních smluv, nebudu se zabývat zájmy a jednáním vedoucímu k ustanovení společného evropského trhu a evropské měnové unie, a to především s ohledem na předpokládaný rozsah práce. Naopak do výčtu zkoumaných smluv přidám Amsterodamskou smlouvu, neboť se domnívám, že je vhodné otestovat liberálně mezivládní přístup i v časovém přesahu Moravcsikovy analýzy.

Formování národních zájmů a pozice Belgie, Nizozemska a velkých evropských států na mezivládních jednáních se v mnoha ohledech liší, neboť jsou ovlivněna faktory specifickými pro každou ze zemí mající odlišné strategické a politické zájmy, stejně jako rozdílné společenské složení a ekonomiku. Pro potvrzení svých výzkumných hypotéz se ale pokusím dokázat, že prvek, ve kterém se shoduje tvorba národních zájmů během zkoumaných případů vzniku evropských smluv ve všech zemích, bez ohledu na jejich geografickou velikost či ekonomickou sílu, jsou ekonomické zájmy. Během mezinárodního vyjednávání je pak tímto prvkem schopnost všech zemí efektivně prosadit množství těchto svých národních zájmů a maximalizovat tak svoje užitky. Zvláštní pozornost je zapotřebí věnovat výrazně aktivní roli Belgie a Nizozemska během mezinárodních vyjednávání.

Hodnoty proměnných, které použiji, budou vyjádřeny v kvalitativních pojmech. Za nezávislou proměnnou lze v mé práci označit ekonomické zájmy aktérů na národní úrovni v Belgii a Nizozemsku, jak se tyto zájmy generují a prosazují ve směru k politické reprezentaci států. Závislou proměnnou definuji jako podobu, které evropský integrační proces dostal po přijetí primárních smluv, do jaké míry reflektovala tento post-smluvní stav belgické a nizozemské zájmy, anebo jak byl naopak pro tyto státy kompromisem s mnoha ústupky. Za zprostředkující proměnou mi poslouží způsob, jakým Belgie a Nizozemsko jednaly na mezinárodní úrovni během jednotlivých konferencí, na kterých se diskutovala další podoba integrace, do jaké míry byly tyto státy aktivní a schopné využít vhodných situací pro prosazení svých národních zájmů.

Operacionalizace konceptů

Ve své práci se pokusím dodržet postup použitý A. Moravcsikem v knize The Choice for Europe (1998), kterým dokazoval platnost své teorie. Kroky uskutečněné Belgií a Nizozemskem při vyjednávání nových smluv rozdělím na fázi formování národních

zájmů na domácí úrovni. Zde si budu klást otázku, jak tyto byly generovány, zda vzešly ze zájmových či nátlakových skupiny a také jakého charakteru byly. Druhou fází bude mezinárodní úroveň, mezivládní vyjednávání. Bude mě primárně zajímat, zda motivovala Belgie a Nizozemsko své kroky především ekonomickými zájmy, nebo zda jejich motivy byly i jiného charakteru, např. zájmy politické a které z nich následně převážily. Sekundárně budu zkoumat, jak významný byl vliv těchto států během vyjednávání. Zda se aktivně zapojovaly do tvorby nových smluv a dokázaly tak prosadit své zájmy, anebo zda byly spíše pasivními účastníky jednání a hlavní role byla přenechána větším evropským státům. Ve třetí fázi se zaměřím na vzniklé smlouvy, co nového přinesly a jak toto nové uspořádání reflektovalo výše zmíněné belgické a nizozemské národní zájmy. V každé z těchto fází porovnám situaci ve vybraných případových studiích s výzkumem Andrew Moravcsika o Velké Británii, Francii a Německu a jeho závěry o podobě těchto tří fází ve zkoumaných státech. Touto komparací se budu snažit dokázat podobnost jednání malých států s většími.

Předpokládaná osnova práce

Úvod – představení teorie liberálního intergovernmentalismu, jejího přínosu pro obor mezinárodních vztahů a kritiky, které se jí dostává

1. Jednotlivé smlouvy primárního evropského práva (Římské smlouvy, Jednotný evropský akt, Smlouva o Evropské unii, Amsterodamská smlouva)
    1.1. Formování národních zájmů
        1.1.1. Belgie
        1.1.2. Nizozemsko
        1.1.3. Francie, Německo, Velká Británie
    1.2. Role v mezivládním vyjednávání
        1.2.1. Belgie
        1.2.2. Nizozemsko
        1.2.3. Francie, Německo, Velká Británie
    1.3. Komparace znění nově vzniklých smluv se zájmy prosazovanými Belgií, Nizozemskem, skupinou velkých států

Závěr – shrnutí výsledků výzkumu, potvrzení či vyvrácení hypotéz

Data

Nejrelevantnějšími daty pro můj výzkum jsou primární zdroje - data ukazující na stav ekonomiky států, tzn. statistická data a ekonomické ukazatele, dále pak archivní interview s těmi, kteří byli politicky aktivní v době před a během vyjednávání, přepisy jednání států z mezinárodních konferencí, záznamy z jednání národních parlamentů, data shromážděná evropskými institucemi zachycující postoje států ke konkrétnímu vyjednávání. Avšak, vzhledem ke zvolenému tématu, některá z těchto primárních dat nejsou veřejnosti přístupná nebo vůbec neexistují, neboť se jedná o otázky národních zájmů. V takovém případě, doplním zdroje pro svůj výzkum sekundární literaturou, jako například knihami zachycujícími historický vývoj jak integračního procesu jako celku, tak Belgie a Nizozemska samostatně či biografiemi belgických a nizozemských státníků.

Reakce na komentáře k prezentaci projektu diplomové práce na Diplomovém semináři

První kritická poznámka reagující na prezentaci tohoto projektu na předmětu Diplomový seminář se týkala problému se sháněním primárních zdrojů, které jsem uvedla jako plánovaný hlavní zdroj pro svůj výzkum a to především z toho důvodu, že sám Moravcsik na ně v úvodu knihy The Choice for Europe (1998) klade důraz. Jak případný nedostatek primárních zdrojů vyřeším, jsem popsala již v předchozím odstavci věnujícímu se datům pro výzkum. Domnívám se, že nahrazením primárních zdrojů sekundární literaturou se příliš neodchýlím od výzkumu Moravcsika, neboť sekundární literatura tvoří významnou část také jeho zdrojů.

Druhý komentář projektu se týkal dělení práce na tři fáze, přičemž poznámka byla k druhé fázi, ve které se Moravcsik již nesoustředil pouze na jednání Francie, Německa a Velké Británie, ale zahrnul zde do výzkumu i ostatní členské státy. Otázkou by pak zůstávalo, zda je potřeba jeho výzkum v této fázi doplňovat. Podle mého názoru sice Moravcsik zmiňuje i ostatní členské státy a jejich postoje, avšak stále se výrazně soustředí na tři největší z nich a ostatním se věnuje pouze okrajově. Já naopak chci nahlížet na mezivládní vyjednávání výlučně z pozice těchto států, konkrétně tedy Belgie a Nizozemska.

Základní literatura

a. Primární zdroje

- *The European Union Constitution* [online]. Dostupné na Citizenship and Democratic Legitimacy in the EU: <http://www.unizar.es/euroconstitucion/Home.htm>.
- Eurostat [online]. Dostupné na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>.
- International Monetary Fund, Data and Statistics [online]. Dostupné na: <http://www.imf.org/external/data.htm>.
- National Institute of Statistics [online]. Dostupné na: <http://statbel.fgov.be/en/statistics/figures/index.jsp>.
- Statistics Netherlands [online]. Dostupné na: < http://www.cbs.nl/en-GB/menu/home/default.htm>.
- *White Paper on the 1996 Intergovernmental Conference.* 18. září 1996 [online]. Dotupné na Evropský parlament: < http://www.europarl.europa.eu/igc1996/pos-toc_en.htm>.
- The World Bank, Data [online]. Dostupné na: <http://data.worldbank.org/>.
- World Trade Organization, International trade and tariff data [online]. Dostupné na: <http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm>.

b. Sekundární zdroje

- CINNI, Michelle. 2007. *European Union Politics*. 2. vyd. Oxford University Press, 496 s. ISBN 0199281955.
- CORBETT, Richard. 1992. The Intergovernmental Conference on European Union. *Journal of Common Market Studies*, vol. 30, no. 3, pp. 271-298.
- GOETSCHEL, Laurent (edt.). 1998. *Small states inside and outside the European Union: interests and policies*. 1. vyd. New York: Springer-Verlag, 308 s. ISBN 0792382803.
- HUG, Simon – KÖNIG, Thomas. 2002. In View of Ratification: Governmental Preferences and Domestic Constraints at the Amsterdam Intergovernmental Conference. *International Organization,* vol. 56, no. 2, pp. 447-476.

- JUDT, Tony. 2006. *Postwar: a history of Europe since 1945*. 2. vyd. Penguin Books, 933 s. ISBN 0143037757.
- KATZENSTEIN, Peter J. 1985. *Small states in world markets: industrial policy in Europe*. 2 vyd. Cornell University Press, 268 s. ISBN 0801493269.
- LIPGENS, Walter – LOTH, Wilfried. 1988. *Documents on the history of European integration: The struggle for European union by political parties and pressure groups in western European countries, 1945-1950*. 1. vyd. Walter de Gruyter, 849 s. ISBN 3110114291.
- MAES, Ivo – VERDUN, Amy. 2003. *The Role of Medium-sized Countries in the Creation of EMU: The Case sof Belgium and the Netherlands*. In European Union Studies Association (EUSA) > Biennial Conference > 2003 (8th), March 27-29, 2003, pages 31, Nashville, TN. [online] Dostupné na: <http://aei.pitt.edu/2889/01/128.pdf>.
- MORAVCSIK, Andrew. 1998. *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. 1. vyd. Ithaca: Cornell University Press, 514 s. ISBN 1-85728-192-6.
- PUCHALA, Donald, J. 1999. Institutionalism, Intergovernmentalismus and European Integration: A Review Article. *Journal of Common Market Studies*, vol. 37, pp. 317-331.
- RISSE-KAPPEN, T. 1996. Exploring the Nature of the Beast: International Relations Theory and Comparative Policy Analysis Meet the European Union. *Journal of Common Market Studies*. vol. 34, issue 1, pp. 53-80.
- SANDHOLTZ, Wayne – ZYSMAN, John. 1989. 1992: Recasting the European Bargain. *World Politics*. vol. 42, no. 1, pp. 95-128.
- Scully, Roger, 2006. Rational institutionalism and liberal intergovernmentalism. In: CINI, Michael – BOURNE, Angela K. (eds.), 2006. *Palgrave Advances in European Union Studies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 296 s. ISBN 0333997638.
- SLAPIN, Johnatan. 2008. Bargaining Power at Europe's Intergovernmental Conferences: Testing Institutional and Intergovernmental Theories. *International Organization.* vol. 62, pp. 131-162.
- THORHALLSSON, Baldur. 2000. *The role of small states in the European Union*. 2. vyd. Ashgate, 252 s. ISBN 0754614239.

- VAN KEULEN, Mendeltje. 2006. *Going Europe or going Dutch: how the Dutch government shapes European Union policy*. 1.vyd. Amsterdam University Press, 253 s. ISBN 9053568743.
- WALLACE, Helen – CAPORASO, James, A. – SCHAMPF, Fritz – MORAVCSIK, Andrew. 1999. Review section symposium: The choice for Europe: Social purpose and state power from Messina to Maastricht. *Journal of European Public Policy*. vol. 6, no. 1, pp. 155-179.